

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

БАЗЕЦЬКА Ганна Ігорівна

**КОРПОРАТИВНИЙ ОБЛІК
ТА ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ
ДЛЯ МЕНЕДЖЕРІВ**

Конспект лекцій

**Харків
2019**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

БАЗЕЦЬКА Ганна Ігорівна

**КОРПОРАТИВНИЙ ОБЛІК
ТА ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ
ДЛЯ МЕНЕДЖЕРІВ**

Конспект лекцій

для студентів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»

**Харків
2019**

БАЗЕЦЬКА Г. І. Корпоративний облік та фінансовий аналіз для менеджерів: конспект лекцій для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент». Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 148 с.

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 1 від 15.01.2019 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019

ЗМІСТ

1. СУЧАСНІ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОГО ОБЛІКУ.....	6
1.1. Становлення корпоративного обліку.....	6
1.2. Завдання корпоративного обліку.....	8
1.3. Система корпоративного обліку.....	9
2. СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ.....	14
2.1. Еволюція моделей корпоративного управління та їх вплив на розвиток обліку та звітності.....	14
2.2. Консолідація фінансової звітності.....	20
2.3. Поняття та принципи корпоративної звітності.....	22
2.4. Користувачі корпоративної звітності.....	26
3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ.....	29
3.1 Поняття, предмет, принципи і цілі фінансового аналізу....	29
3.2 Класифікація видів фінансового аналізу.....	31
3.3 Постановка аналітичної роботи при проведенні фінансового аналізу.....	32
3.4 Методи фінансового аналізу.....	34
4. ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	39
4.1 Поняття фінансового стану підприємства.....	39
4.2 Фінансовий аналіз підприємства за методом «Дюпон».....	41
4.3 Програма деталізованого аналізу фінансового стану підприємства.....	43
5. АНАЛІЗ МАЙНОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	48
6. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ	56
6.1 Джерела формування фінансових ресурсів підприємства...	56
6.2 Оцінка фінансової незалежності підприємства.....	57
6.3 Методи оцінки вартості капіталу.....	60
7. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ.....	66
7.1. Оцінка ліквідності балансу та ліквідності підприємства...	67
7.2. Оцінка платоспроможності підприємства.....	71
8. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ.....	74
8.1. Аналіз фінансової стійкості.....	74
8.2. Оцінка типу фінансової стійкості.....	77
8.3. Оцінка фінансової незалежності.....	79

9. АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	82
9.1 Аналіз оборотності коштів підприємства.....	82
9.2 Аналіз «концепції росту» підприємства.....	84
9.3 Аналіз фондового позиціонування підприємства.....	85
10. АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	90
10.1 Роль і завдання аналізу в управлінні грошовими потоками підприємства.....	91
10.2 Методи вимірювання грошових потоків.....	92
11. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	98
12. АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА...	107
12.1. Сутність кредитування підприємства.....	108
12.2. Сутність витрат підприємства за користування кредитними ресурсами.....	109
12.3. Економічна характеристика структури фінансових ресурсів підприємства за джерелами їх формування.....	112
12.4. Обґрунтування нових підходів до методики прогнозування витрат підприємства за користування кредитними ресурсами...	114
12.5. Шляхи скорочення витрат за користування кредитом...	121
13. ОЦІНКА ВИРОБНИЧО-ФІНАНСОВОГО ЛЕВЕРИДЖУ....	123
14. КОРОТКОСТРОКОВИЙ ПРОГНОЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	131
14.1. Роль і значення фінансового планування у виробничо-господарської діяльності підприємства.....	131
14.2. Фінансовий план підприємства.....	132
14.3. Методи розробки фінансового плану.....	135
14.4. Оперативне фінансове планування на підприємстві.....	136
14.5. Бізнес-планування на підприємстві.....	140

1. СУЧАСНІ АСПЕКТИ КОРПОРАТИВНОГО ОБЛІКУ

- 1.1. Становлення корпоративного обліку
- 1.2. Завдання корпоративного обліку
- 1.3. Система корпоративного обліку

1.1. Становлення корпоративного обліку

В даний час центрами консолідації власності та інтеграції капіталу в Україні стають корпоративні структури – великі організації, засновники яких добровільно об'єднали ресурси і сформували систему господарювання з метою отримання підприємницького доходу.

Корпорація є підприємницькою організацією і виступає у формі акціонерних товариств і консолідованих груп, сформованих в результаті внутрішньогалузевого і міжгалузевого руху капіталу. Корпораціями також є холдинги, правова природа яких у вітчизняному законодавстві чітко не закріплена.

Корпоративний облік – це система збору, узагальнення, аналізу та подання економічної інформації:

- адаптована переважно до реальних потреб власників корпорації,
- призначена адекватно відображати бізнес-процеси, поточний стан і перспективи його розвитку,
- виступає індикатором рівня збігу інтересів / порушення прав власників і менеджменту, а також дієвим механізмом діагностики та попередження фактів корпоративного шахрайства.

Корпоративний облік, з одного боку, є невід'ємним елементом корпоративного менеджменту, з іншого боку – це окремий вид бухгалтерського обліку і самостійна галузь практичної діяльності, переважно здійснюється в публічних компаніях.

Інформація корпоративного обліку лежить в основі складання корпоративної звітності – комплексу звітів, що забезпечують достовірне і повне уявлення про економічний потенціал і тенденції розвитку корпорації.

Таблиця 1.1 Етапи становлення і розвитку корпоративного обліку та звітності

Хронологія	Передумови розвитку	Основні напрямки розвитку
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
XV – XVIII ст. Створення корпорацій в європейських країнах	Створення акціонерних товариств на основі фінансування експедицій по відкриттю нових земель	Об'єкти обліку і елементи звітності: акціонерний капітал, акції, розрахунки з акціонерами. Основні напрямки розвитку: зародження епохи інвестора – основного користувача корпоративної звітності. Поява фіктивних акціонерних товариств сприяло їх забороні більш ніж на сто років
XIX ст.	Промислові революції, потреба у великих капіталовкладеннях, розвиток банків, створення бірж, технічні удосконалення, розширення торгівлі	Об'єкти обліку і елементи звітності: акціонерний капітал, фінансові інструменти, трансформаційні та трансакційні витрати. Основні напрямки розвитку: розділення функцій акціонерів і менеджерів, обов'язкове подання звітності користувачам, необхідність аудиторських перевірок, формування професійних організацій бухгалтерів і аудиторів
XX ст.	Активне будівництво залізниць, утворення монополій, розвиток засобів зв'язку, інтернаціоналізація виробництва і капіталу, диверсифікація, інфляційні процеси	Об'єкти обліку і елементи звітності: нематеріальні активи, ділова репутація (гудвіл), похідні цінні папери (деривативи), сегменти, знецінення активів та ін. Основні напрямки розвитку: прийняття законів про корпорації (компаніях), розвиток управлінського обліку, уніфікація обліку та звітності, облікова політика, креативний облік

1. 2. Завдання корпоративного обліку

Розглянемо комплекс завдань, що стоять перед корпоративним обліком.

1. Облікове забезпечення фінансово-інвестиційної діяльності та моделювання бізнес-процесів:

- облікове забезпечення руху власного капіталу (чистих активів);

- облікове забезпечення IPO ((скор. від англ. *Initial public offering*) – це процес первинної публічної пропозиції акцій компанії, коли колишні «приватні» власники-акціонери вирішують, що прийшла пора ставати «публічною компанією»);

- облікові процеси в умовах групи взаємопов'язаних організацій (процедури консолідації);

- облікове забезпечення операцій з деривативами (похідними інструментами);

- облік і оцінка трансакційних витрат;

- облікове моделювання бізнес-процесів корпорації.

2. Облікове відображення конфлікту інтересів між основними агентськими групами:

- облікове відображення інформації про капіталізацію прибутку;

- облік в процесі формування та реалізації дивідендної політики;

- облік і оцінка ефективності системи винагороди топ-менеджменту корпорації;

- діагностика фактів корпоративного шахрайства.

3. Облікові технології в підтримці і зростання інвестиційної привабливості корпорації:

- облікове забезпечення управління вартістю компанії;

- облік ділової репутації (гудвілу) корпорації;

- бухгалтерська оцінка об'єктів корпоративного обліку;

- проблеми формування облікової політики в системі корпоративного обліку;

- облік підприємницьких і фінансових ризиків корпорації;

- формування облікової інформації за показниками реалізації корпоративної стратегії.

1.3. Система корпоративного обліку

Система корпоративного обліку та звітності, що відповідає цілям сучасного корпоративного управління, забезпечує реалізацію прав і інтересів різних груп користувачів, пов'язаних з функціонуванням корпорації. Якісна корпоративна звітність сприяє залученню капіталу, а прийняття поінформованих рішень з питань власності дозволить уникнути конфлікту між агентськими групами.

Найбільш динамічними і перспективними формами корпорацій є консолідовані групи, створення та функціонування яких як цілісних економічних систем викликають методологічні проблеми, пов'язані з формуванням консолідованої корпоративної звітності. Однією з сучасних завдань корпоративного обліку та звітності є розробка способів оцінки та правил розкриття інформації про вкладення в асоційовані компанії та спільну діяльність.

Таблиця 1.2 – Система корпоративного обліку

Структурні елементи	Складові підсистеми		
	Фінансовий облік	Управлінський облік	Стратегічний облік
1	2	3	4
Порядок регулювання	Документи системи нормативного регулювання, що включає законодавчий, нормативний, методичний та організаційний рівні	Методичні рекомендації з організації та ведення управлінського обліку (розроблені міністерством економічного розвитку і торгівлі). Розробляються і затверджуються менеджментом корпорації	Розробляється і затверджується менеджментом корпорації

Продовження таблиці 1.2

1	2	3	4
Цілі ведення	Формування інформації про фінансовий стан, фінансові результати діяльності та зміни у фінансовому стані для зовнішніх і внутрішніх користувачів. Звітні дані слугують необхідною інформаційною базою для діагностики фактів корпоративного шахрайства	Формування комплексу фактичних, планових і прогнозних даних про функціонування корпорації як економічної та виробничої одиниці (в цілому і в розрізі структурних підрозділів і центрів відповідальності)	Формування інформації для визначення, реалізації та коригування стратегії корпорації (фінансові цілі, перспективи корпорації, чутливість її показників до факторів ризику, максимізація акціонерної вартості)
Користувачі інформації	- <i>зовнішні</i> – в першу чергу власники, а також потенційні інвестори, працівники, позикодавці, поставальники, підрядники, покупці, замовники, органи влади, громадськість в цілому; - <i>внутрішні</i> – менеджмент корпорації	- <i>вище керівництво</i> – інтегровані управлінські звіти, що відображають результати діяльності корпорації за конкретний момент часу; - <i>керівництво структурних підрозділів</i> – управлінські звіти, які містять значення ключових показників їх діяльності на конкретний момент часу	- <i>зовнішні</i> – власники, потенційні інвестори, працівники, позикодавці, поставальники, підрядники, покупці, замовники, органи влади, громадськість в цілому; - <i>внутрішні</i> – менеджмент корпорації
Предмет обліку	Підприємницька діяльність корпорації	Підприємницька діяльність корпорації	Підприємницька діяльність корпорації

Продовження таблиці 1.2

1	2	3	4
Об'єкти обліку	Активи, зобов'язання, капітал, доходи, витрати, факти господарської діяльності, угоди з високим ступенем ризику і операції, які суттєво впливають на зміну вартості корпорації	Витрати, доходи, фінансові результати, трансфертні ціни та ін.	Показники реалізації стратегії корпорації: макрооточення і безпосереднє оточення (мікрооточення), показники внутрішнього середовища діяльності корпорації (мікросередовища)
Методи обліку	Документація і інвентаризація, оцінка і калькуляція, рахунки і подвійний запис, баланс і звітність, діагностика, контроль	Документація і інвентаризація, оцінка і калькуляція, рахунки і подвійний запис, звітність, нормування, планування, аналіз, контроль	Документація, оцінка, калькуляція, звітність, планування, діагностика, контроль
Облікова політика	Формується головним бухгалтером на підставі припущень: майнової відокремленості; безперервності діяльності; послідовності застосування; тимчасової визначеності фактів господарської діяльності; вимог: повноти, своєчасності, обачності, пріоритету змісту перед формою, несуперечності, раціональності	Розробляється фахівцями з управлінського обліку на підставі прийнятих припущень і вимог	Розробляється фахівцями зі стратегічного обліку на підставі прийнятих припущень і вимог

Продовження таблиці 1.2

1	2	3	4
Звітність	- <i>індивідуальна</i> – окремого господарюючого суб'єкта, за звітний рік і проміжна, за рекомендованими Міністерством фінансів формами; - <i>консолідована</i> – групи господарюючих суб'єктів, річна, за формами, розробленим корпорацією, публічна	- <i>комплексні звіти</i> – в установлені терміни; - <i>звіти за ключовими показниками</i> – на конкретну дату, в будь-який момент часу; - <i>аналітичні звіти</i> – за запитом керівництва	- <i>зовнішня</i> – в складі інформації, супутньої індивідуальної і консолідованої фінансової звітності, розкриває показники (результати) реалізації стратегії корпорації; - <i>внутрішня</i> – зведені поточні, оперативні звіти

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття «корпорація».
2. Що являє собою корпоративний облік?
3. Які Ви знаєте етапи становлення і розвитку корпоративного обліку та звітності?
4. Які завдання корпоративного обліку?
5. Що являє собою система корпоративного обліку та звітності?
6. Чим відрізняються об'єкти обліку у фінансовому, управлінському та стратегічному обліку в системі корпоративного обліку?
7. Чим відрізняються методи обліку у фінансовому, управлінському та стратегічному обліку в системі корпоративного обліку?
8. Яким чином формується облікова політика в системі корпоративного обліку?
9. Які цілі ведення корпоративного обліку Ви знаєте?
10. Хто є користувачами інформації, яка формується в системі корпоративного обліку?

Список рекомендованої літератури

Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: про внесення змін до Закону України щодо удосконалення деяких положень: Закон України 05.10.2017 р. № 2164-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ: Міжнародний документ від 01.01.2012 р. із коригуванням від 12.03.2013 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_010

Агеева О. А., Ребизова А. Л. Международные стандарты финансовой отчетности: учеб. для вузов. Москва: Юрайт, 2013. 447 с.

Башкова Д. О. Використання креативних методів обліку при складанні корпоративної звітності / Економічний форум. 2013. № 4. С. 241–245.

Верига Ю. А. Облік у зарубіжних країнах: навч. посіб. / Київ: Центр навч. літ., 2012. 216 с.

Задохайло Д. В., Кібенко О. Р., Назарова Г. В. Корпоративне управління: навч. посіб. Харків: Еспада, 2003. 688 с.

Костюченко В. М. Консолідована звітність: міжнародний досвід та практика України: навч.-практ. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2008. 528 с.

Мальська М. Л., Мандюк Н. Л., Занько Ю. С. Корпоративне управління: теорія та практика. Підручник. Київ: Центр учб. літ., 2012. 360 с.

Сергійчук С. І. Корпоративне управління: навч. посіб. Миколаїв: НУК, 2016. 228 с.

Яремко І. Й. Сучасні економічні теорії глобальних систем: навч. посіб. / за наук. ред. Б. М. Шевчика, Г. І. Башнянина. Львів: «Новий світ 2000», 2011. 352 с.

2. СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ КОРПОРАТИВНОЇ ЗВІТНОСТІ

2.1. Еволюція моделей корпоративного управління та їх вплив на розвиток обліку та звітності.

2.2. Консолідація фінансової звітності.

2.3. Поняття та принципи корпоративної звітності.

2.4. Користувачі корпоративної звітності.

2.1. Еволюція моделей корпоративного управління та їх вплив на розвиток обліку та звітності

Визначальним фактором розкриття інформації про діяльність підприємства в корпоративній звітності є модель корпоративного управління, що склалася в країні. Поряд з цим звертає на себе увагу та обставина, що застосовувана корпоративна модель визначає особливості національних облікових систем в цілому. Це пояснюється виділенням в межах кожної з моделей пріоритетних груп користувачів звітності, на яку орієнтується система звітності, а також переважаючими принципами корпоративного управління, які визначають гнучкість облікових систем.

Основні риси найбільш поширених моделей корпоративного управління представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Основні характеристики моделей корпоративного управління

Моделі	Англо-американська модель	Західноєвропейська модель	Японська модель
1	2	3	4
1. Країни поширення	США, Велика Британія, Канада, Австралія, Нова Зеландія	Німеччина, Австрія, Нідерланди, Скандинавія, Франція, частково Бельгія	Японія

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4
2. Сутнісна характеристика	Широке представництво індивідуальних і незалежних акціонерів (аутсайдерів). Велика роль ринку фіктивного капіталу. Наявність інвестиційних і комерційних банків. Чітко розроблена законодавча база	Ключова роль банків. Структура управління на основі контактів банків і корпорацій	Акцент на між - корпоративний, банківський контроль і представництво. Законодавство підтримує „кейрецу” (групи корпорацій, об’єднаних спільним володінням позиковими коштами й власним капіталом)
3. Учасники реалізації моделі	- акціонери; - керівники; - рада директорів; - біржі; - уряд	- банк - правління - наглядова рада - робітники	- ключовий банк; - фінансово-промислова мережа; - афілійовані корпоративні акціонери; - правління; - уряд
4. Структура володіння акціями	Переваги індивідуальних та інституціональних інвесторів	Переваги банків і корпорацій (як пов’язаних, так і не пов’язаних). Фінансові інститути контролюють понад 60% акцій корпорацій	Абсолютні переваги афілійованих банків і корпорацій. Фінансові інститути контролюють понад 70% акцій корпорацій. Представництво зовнішніх акціонерів незначне

<i>Продовження таблиці 2.1</i>			
1	2	3	4
5. Моніторинг діяльності	Переважно ринковий (за допомогою сигнальних функцій ринку фіктивного капіталу)	Переважно банківський, на постійній основі	Переважно банківський і міжкорпоративний
6. Фінансування	Дистанційне – через ринок цінних паперів. Переваги внутрішніх джерел фінансування	Орієнтоване на контроль (опосередковане) – на основі контролю за прийняттям інвестиційних рішень. Достатня представленість банківського кредитування серед джерел фінансування	
7. Склад Ради директорів	Інсайтери - особи, що працюють у корпорації або тісно з нею пов'язані. Аутсайтери - особи, прямо не пов'язані з корпорацією. Кількість - від 13 до 15 осіб	Двопалатна рада директорів. Наглядова рада призначає і розпускає правління, затверджує рішення керівників – від 9 до 20 осіб	Практично цілком складається з внутрішніх учасників. Держава також може призначити свого представника. Кількість – до 50 осіб
8. Законодавча база	У США закони штату, федеральні закони, комісія з цінних паперів і бірж. У Великій Британії парламентські акти, колегія з цінних паперів та інвестицій	Федеральні і місцеві закони. Федеральне агентство з цінних паперів	Практично скопійована з американської. Уряд традиційно впливає на діяльність корпорацій через своїх представників

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4
9. Вимоги до розкриття інформації	У США кварталний та річний звіт, що включає інформацію про директорів, володіння акціями, зарплати, дані про акціонерів, що володіють понад 5% акцій, відомості про можливі злиття і поглинання. У Великобританії піврічні звіти	Піврічний звіт із запропонованою структурою капіталу, дані про акціонерів, що володіють більш ніж 5% акцій корпорації, інформація про можливі злиття і поглинання	Піврічний звіт з інформацією про структуру капіталу, членів ради директорів, зарплати, відомості про передбачувані злиття, зміни в статуті, список 10 найбільших акціонерів корпорації
10. Дії, що вимагають схвалення акціонерів	Обрання директорів, призначення аудиторів, випуск акцій, злиття, поглинання, зміни в Статуті. У США акціонери не мають права голосувати за розміри дивідендів, у Великобританії це питання виноситься на голосування	Розподіл доходу, ратифікація рішень спостережної ради і правління, вибори спостережної ради	Піврічний звіт з інформацією про структуру капіталу, членів ради директорів, зарплати, відомості про передбачувані злиття, зміни в статуті, список 10 найбільших акціонерів корпорації

<i>Продовження таблиці 2.1</i>			
1	2	3	4
11. Взаємини між учасниками	Акціонери можуть здійснити своє право голосу поштою або за дорученням. Інституціональні інвестори стежать за діяльністю корпорації (серед них інвестиційні фонди, аудитори)	Більшість акцій німецьких корпорацій – акції на пред'явника. Банки розпоряджаються голосами за їх згодою. Неможливість заочного голосування. Особиста присутність на зборах або доручення цього права банку	Корпорації зацікавлені в довгострокових і афілійованих акціонерах. Щорічні збори акціонерів мають формальний характер

У країнах із перехідною економікою, до яких належать Україна, поки що не сформувалася стійка модель корпоративного управління. Найголовнішими факторами, які обумовлюють напрям розвитку корпоративного управління у названих регіонах, є:

1. Формування механізмів корпоративного управління шляхом перебудови економічної системи з адміністративної на ринкову.

2. Більша кількість акціонерних товариств створюється шляхом приватизації державних підприємств. У результаті такої приватизації акції розподіляються між членами трудового колективу та іншими суб'єктами економічних відносин шляхом обміну на приватизаційні сертифікати. У результаті підприємство змінює форму власності, але не отримує коштів, що необхідні для подальшого розвитку.

3. Реалізація державних інтересів у супереч інтересам інших зацікавлених осіб і самого акціонерного товариства та порушення принципів корпоративного управління. У багатьох

приватизованих підприємствах держава є акціонером. Крім того, користуючись державними механізмами впливу (оподаткування, ліцензування, різні види контролю тощо), вона досить часто втручається в діяльність підприємств, що призводить до реалізації змушених, а не більш ефективних рішень та підриває довіру інвесторів.

4. Велика кількість конфліктів між усіма зацікавленими сторонами через недосконалість законодавчої бази.

5. Порушення прав власників через недостатню підготованість, стихійність та повільність приватизаційних процесів.

6. Повільний розвиток новостворених акціонерних товариств через відсутність спеціальної підготовки щодо корпоративного управління у нових власників.

7. Відсутність механізмів зовнішнього контролю у вигляді ринку цінних паперів обумовила небажання інвесторів вкладати кошти у такі підприємства.

8. Неспроможність банків виступати вагомими акціонерами через брак управлінського досвіду з питань управління корпоративною власністю, достатнього інвестиційного капіталу, досвіду оцінки кредитів і практики контролю за позичальниками.

На сьогодні в Україні склалося декілька базових моделей, які конкретизують ролі різних груп учасників корпоративних відносин в управлінні та володінні власністю, зокрема:

- приватного підприємства (функції власників і менеджерів суміщені);

- колективної власності менеджерів (контрольний пакет акцій сконцентрований у вищих менеджерів, а інші акції розпорошені);

- концентрованого зовнішнього володіння (зовнішній власник має контрольний пакет, невелика частка знаходиться у менеджерів);

- розпорошене володіння (невеликий концентрований пакет знаходиться у менеджерів, а інші акції розпорошені);

- переважно державний контроль (контрольний пакет знаходиться у держави).

2.2. Консолідація фінансової звітності

Необхідність складання консолідованої фінансової звітності, як випливає з міжнародних стандартів, продиктована доцільністю надання зовнішнім користувачам звітності цілісної інформації про фінансовий стан і результати роботи консолідованих підприємств.

Консолідація фінансових звітів – це процес об'єднання і синхронізації показників фінансових звітів групи підприємств з метою представлення цієї групи в єдиному пакеті звітності материнського (холдингового) підприємства.

Група створюється в момент консолідації підприємств, інакше кажучи, коли одне підприємство купує частку в капіталі іншого підприємства величини достатньої, щоб виступати по відношенню до нього контрольним учасником – материнським підприємством або коли об'єднуються кілька підприємств в холдинг.

Девід Міддлтон, автор серії книг з Кранфілдської школи менеджменту (Великобританія) виділяє наступні типи об'єднання (консолідації) підприємств:

- 1) *горизонтальне* – об'єднання підприємств однієї галузі;
- 2) *вертикальне* – об'єднання підприємств однієї галузі, які діють в різних стадіях виробничого циклу;
- 3) *конгломерація* – об'єднання підприємств різних галузей.

У кожному з трьох випадків консолідація можлива як за принципом «доньки-матері», так і на умовах створення холдингу.

У вітчизняній спеціальній літературі зустрічається виділення «типів груп», наприклад:

- 1) «*горизонтальною групою*» називається група, в якій участь материнського підприємства в кожному з дочірніх обумовлено володінням більш ніж 50% їх акцій (голосів);
- 2) «*вертикальною групою*» називається група, в якій материнське підприємство контролює капітал «двоюрідного» підприємства через своє дочірнє – безпосереднього засновника такого підприємства;

3) «*змішаною групою*» називається група, для якої характерна наявність послідовно-паралельних зв'язків між контролюючими і залежними підприємствами.

Американські вчені Ендерс, Уатфілд і Мор виділили консолідацію в окремий бухгалтерський принцип. Можна посперечатися, чи слід взагалі зводити консолідацію в ранг принципу, адже процедура консолідації фінансової звітності, як зауважують інші американські вчені Елдон С. Хендріксен і Міхаель Ф. ван Бреда, поки ще так і не розвинулась в послідовну логічну модель, тому ідеального, уніфікованого керівництва консолідацію не існує. Це дійсно так, оскільки дуже багато в цих процедурах залежить від безлічі пов'язаних і непов'язаних між собою факторів. Зокрема від організації документообігу всередині групи, який, в свою чергу, залежить від специфіки діяльності підприємств, отже, встановлюється індивідуально.

Проте, всю процедуру консолідації фінансової звітності можна умовно розділити на два великі етапи:

1. Об'єднання (зведення) звітних даних всіх підприємств, що входять в групу;

2. Виключення зі зведених показників величин, що відносяться до внутрішніх операцій, до яких, зокрема, відносяться (ці процедури іноді називаються елімінування):

- інвестиції між підприємствами, що входять до групи;
- доходи, витрати і прибутки / збитки від взаємних операцій між підприємствами групи;
- розрахункові операції між підприємствами групи і сальдо таких розрахунків;
- взаємні кредити і позики.

Таким чином, виконується: консолідація капіталу, консолідація сальдо внутрішньогрупових розрахунків і консолідація фінансових результатів від внутрішньогрупових операцій.

Необхідність представлення консолідованої звітності в Україні викликана появою холдингових компаній, концернів, інших груп, а також акціонерних товариств зі значною кількістю дочірніх підприємств.

Проте, незважаючи на вище вказаний фактор, представлення консолідованої звітності стало реальним лише з прийняттям національних стандартів бухгалтерського обліку, зокрема стандарту «Консолідована фінансова звітність». До цього моменту групи підприємств, пов'язаних між собою системою участі, складали зведену звітність за традиційною методикою з використанням елементів консолідації.

Відповідно до «Загальних вимог до фінансової звітності» консолідована фінансова звітність - це звітність, яка відображає фінансовий стан і результати діяльності юридичної особи та її дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці.

Вона містить консолідовані:

- 1) баланс;
- 2) звіт про фінансові результати;
- 3) звіт про рух грошових коштів;
- 4) звіт про власний капітал;
- 5) примітки до консолідованої звітності.

Для формування консолідованої звітності материнське та дочірні підприємства подають свої фінансові звіти, складені за однаковий період і на ту саму дату балансу.

Консолідовану фінансову звітність необхідно відрізнити від зведеної.

2.3. Поняття та принципи корпоративної звітності

Корпоративна звітність — це комплекс звітів, що забезпечують зацікавлених користувачів достовірною та повною інформацією про економічний потенціал і тенденції розвитку підприємства в умовах навколишнього ринкового середовища. Вона являє собою зведення взаємозалежних показників, що представляють у відповідним чином затверджених формах підсумки роботи підприємства за минулий звітний період. Тобто корпоративна звітність являє собою єдину систему даних про майновий і фінансовий стан підприємства та результати його господарської діяльності за звітний період або на звітну дату та є сполучною ланкою між підприємством і суб'єктами ділового середовища.

Основними завданнями корпоративної звітності є:

- формування доречної й достовірної інформації про фінансово-господарську діяльність компанії;
- захист власності й економічних інтересів осіб (фізичних й юридичних), що вклали капітал у компанію;
- організація інформаційного супроводу механізму ринкових відносин для саморегуляції ділової активності суб'єктів ринку.

Узагальнення досвіду підготовки та подання корпоративної звітності західними підприємствами дозволяє виділити наступні її концепції: фондова, нормативно-правова, нарощення капіталу.

1. Фондова концепція.

Реформування централізованої (ієрархічної) економіки та виникнення підприємств різних організаційно-правових форм власності, серед яких велике поширення одержали корпорації.

2. Нормативно-правова концепція.

Ключові моменти, що стосуються звітності, були розроблені в Англії в XI та XX століттях й одержали подальший розвиток у нинішньому сторіччі. Багато англійських розробок лягли в основу міжнародних стандартів фінансової звітності, зокрема, доступність даних для зацікавлених користувачів і законодавчі вимоги до корпорації щодо подання річних звітів акціонерам.

Інтегрування вітчизняної економіки до світового співтовариства обумовлює, крім орієнтації корпоративної звітності на історичний і сучасний досвід розвинених країн, орієнтацію звітності на рекомендації міжнародних стандартів і директив ЄС. Найважливішим кроком у цьому напрямку стало прийняття 07.02.2013 р. Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», що має на меті максимальне наближення фінансової звітності України до структури й побудови фінансової звітності, закладених у міжнародних регулятивах.

Таким чином, значна історична спадщина повинна стати базою формування корпоративної публічної звітності.

Звичайно, сьогодні правила корпоративної публічної звітності будуть відмінними від існуючих в 20-і роки ХХ сторіччя, але існуючий досвід має бути максимально використаний. Для України корпоративна публічна звітність повинна розглядатися як соціальне замовлення на економічну інформацію, що підвищує культуру використання ділової інформації.

3. Концепція нарощення капіталу.

Як було зазначено вище, метою корпоративної звітності є надання достовірної інформації про майновий та фінансовий стан господарюючого суб'єкта, фінансові результати його діяльності, а також використання інформації нефінансового характеру, що дозволяє одержати уявлення про місце підприємства на ринку. Вибір об'єкта дослідження цілком залежить від завдань, які ставлять перед собою зацікавлені користувачі при використанні звітності.

Метою корпоративної звітності є розкриття корисної інформації:

- про фінансовий стан, фінансові ресурси підприємства, обсяги і форми залучення в господарський оборот власного та позикового капіталу;

- про фінансовий результат діяльності підприємства за звітний період, розміри і форми економічних вигод, отриманих основними групами постачальників фінансових ресурсів підприємства, доданої вартості;

- про зміни фінансового стану підприємства, джерел фінансування та напрямки їхнього використання на підприємстві, рух фінансових потоків підприємства за звітний період.

Такий підхід до розкриття інформації в корпоративній звітності відповідає вимогам МСФЗ. Однак ці ж стандарти передбачають розкриття інформації для користувачів, зацікавлених в одержанні системних відомостей про підтримку й ріст фізичного, операційного капіталу організації (дані щодо можливостей генерування коштів від розташовуваних організацією дохідних активів, про процес відшкодування вартості спожитих економічних ресурсів і встановлення величини доходів, що забезпечує приріст власного капіталу від

ділової активності організації, про продуктивність й ефективність факторів виробництва і т.д.).

Концепція нарощування капіталу полягає в тому, що прибутковість вкладеного капіталу повинна перевищувати ціну капіталу корпорації для забезпечення життєздатності цієї структури й давати чітку оцінку ринкової позиції підприємства в частині використання фізичного та фінансового капіталу, уявлення про умови залучення корпорації в діловий оборот, про напрямки і характер вкладень залученого капіталу в її активи.

Принципи корпоративної звітності поділяються на дві групи:

- 1) принципи, що визначають зміст корпоративної звітності;
- 2) принципи, що визначають якість корпоративної звітності.

До принципів, що визначають *зміст корпоративної звітності* належать:

- суттєвість (корпоративна звітність повинна охоплювати індикатори, що відображають найбільш істотні економічні, екологічні й соціальні наслідки діяльності підприємства);

- залучення зацікавлених осіб (підприємство повинне ідентифікувати коло зацікавлених осіб і прагнути до розкриття у звітності найбільш значимих для них питань);

- повнота (вся істотна інформація повинна бути включена у корпоративний звіт);

- контекст стійкого розвитку (підприємство повинне прагнути включити інформацію про свою діяльність у більш широкий контекст екологічних і соціальних аспектів, якщо такий контекст надає інформації істотне додаткове значення).

Принципами, що визначають *якість корпоративної звітності*, є:

- збалансованість (корпоративна звітність повинна відбивати як позитивні, так і негативні аспекти);

- порівнянність (зацікавлені особи повинні мати можливість аналізувати зміни, що відбуваються у порівнянні з попередніми періодами та іншими підприємствами);

- точність (інформація, представлена в корпоративній звітності, може мати лише несуттєвий рівень погрішності);
- своєчасність (строки публікації корпоративної звітності повинні відповідати потребам зацікавлених осіб);
- доречність (корпоративна звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скорегувати їхні оцінки, зроблені у минулому);
- ясність (інформація повинна публікуватися у формі, доступній максимально широкому колу користувачів, у той же час залишаючись зрозумілою для них). Інформація, яка надається у корпоративних звітах, повинна бути дохідлива і розрахована на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації;
- достовірність (інформація повинна збиратися, реєструватися, систематизуватися, аналізуватися й представлятися таким чином, щоб вона могла бути перевірена й підтверджена. Інформація, наведена у корпоративній звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок та перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності).

2.4. Користувачі корпоративної звітності

У процесі операційної, інвестиційної, фінансової діяльності організація встановлює різні ділові зв'язки, які утворюють її внутрішнє й зовнішнє середовище. У силу об'єктивних обставин господарювання в умовах ринкових відносин і чинного законодавства користувачі інформації розділені на дві групи – зовнішні і внутрішні користувачі.

До внутрішніх користувачів інформації відносяться: управлінський персонал, менеджмент організації, акціонери, глави ради директорів і наглядових (спостережних) рад. До зовнішніх користувачів інформації належать: кредитори, потенційні інвестори, податкові органи, законодавчі органи й урядові організації, аудиторські й консультативні фірми,

фондові біржі, преса й інформаційні агентства, союзи підприємців, юристи та інші.

Розбіжності інформаційних інтересів зовнішніх користувачів можна представити двома ієрархічними рівнями: «вертикальним» та «горизонтальним». До користувачів інформації «вертикального» ієрархічного рівня відносяться: державні органи влади, саморегульовані організації учасників ринку, біржі, виробники аналогічної продукції (конкуренти), аудиторські фірми, податкові служби, банківські установи, органи державної статистики, профспілки, консультаційні фірми, преса й інформаційні агентства, торгово-виробничі асоціації; національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР). Користувачами інформації «горизонтального» ієрархічного рівня є: дочірні товариства, пов'язані особи, акціонери, ділові партнери внутрішнього та закордонного ринку, інвестори, працівники підприємства, управлінський персонал.

Питання для самоконтролю

1. Які основні характеристики англо-американської моделі корпоративного управління?
2. Які основні характеристики західноєвропейської моделі корпоративного управління?
3. Які основні характеристики японської моделі корпоративного управління?
4. Які основні характеристики моделі корпоративного управління, яка використовується в Україні?
5. Що означає термін «консолідація фінансової звітності»?
6. Які етапи процедури консолідації фінансової звітності існують?
7. Які концепції підготовки та подання корпоративної звітності використовуються західними підприємствами?
8. Які форми консолідованої фінансової звітності використовуються в Україні?
9. На які групи поділяють принципи корпоративної звітності?
10. Хто є користувачами корпоративної звітності?

Список рекомендованої літератури

Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: про внесення змін до Закону України щодо удосконалення деяких положень: Закон України 05.10.2017 р. № 2164-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2164-19>

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ: Міжнародний документ від 01.01.2012 р. із коригуванням від 12.03.2013 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_010

Агеева О. А., Ребизова А. Л. Международные стандарты финансовой отчетности: учеб. для вузов. Москва: Юрайт, 2013. 447 с.

Башкова Д. О. Використання креативних методів обліку при складанні корпоративної звітності / Економічний форум. 2013. № 4. С. 241–245.

Верига Ю. А. Облік у зарубіжних країнах: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2012. 216 с.

Задохайло Д. В., Кібенко О. Р., Назарова Г. В. Корпоративне управління: навч. посіб. Харків: Еспада, 2003. 688 с.

Костюченко В. М. Консолідована звітність: міжнародний досвід та практика України: навч.-практ. посіб. / Київ: Центр учб. літ. 2008. 528 с.

Мальська М. Л., Мандюк Н. Л., Занько Ю. С. Корпоративне управління: теорія та практика. Підручник. Київ: Центр учб. літ., 2012. 360 с.

Яремко І. Й. Сучасні економічні теорії глобальних систем: навч. посіб. / за наук. ред. Б. М. Шевчика, Г. І. Башнянина. Львів: «Новий світ 2000», 2011. 352 с.

3. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

3.1 Поняття, предмет, принципи і цілі фінансового аналізу

3.2 Класифікація видів фінансового аналізу

3.3 Постановка аналітичної роботи при проведенні фінансового аналізу

3.4 Методи фінансового аналізу

3.1 Поняття, предмет, принципи і цілі фінансового аналізу

Кожне підприємство функціонує в умовах дії різних ринкових механізмів, що постійно змінюються під впливом макроекономічних процесів.

З іншого боку, воно ж функціонує в умовах конкретних особливостей власної справи.

Тому ефективність діяльності будь-якого підприємства залежить від того, на скільки відповідають або не відповідають внутрішні управлінські рішення, що приймаються для досягнення власних цілей, умов зовнішнього середовища.

Базою для обґрунтування і прийняття оптимальних управлінських рішень, може бути тільки аналіз підприємства, що проводиться у формі комплексного вивчення всіх аспектів його фінансової діяльності.

Під фінансовою діяльністю підприємства будемо розуміти його господарську діяльність опосередковану фінансовими відносинами.

З фінансової точки зору під господарською діяльністю підприємства розуміють безперервну схему змін форм існування його авансованого капіталу.

Якщо мова йде про промислове підприємство, то його фінансові ресурси спочатку, перебувають в грошовій формі, потім втягуються у виробничий процес, що дає можливість капіталу трансформуватися в готову продукцію, після реалізації якої капітал знову вивільняється у грошовій формі.

Тобто рух коштів являє собою постійну трансформацію одних видів активів в інші.

Такий рух завжди супроводжується виникненням певних фінансових відносин.

Під фінансовим аналізом діяльності підприємства будемо розуміти комплексне вивчення його фінансових ресурсів та їх розміщення з метою об'єктивної оцінки ефективності діяльності підприємства у змінюються навколишніх умовах.

У процесі проведення такого аналізу діяльність підприємства оцінюються з точки зору збалансованості:

- самого підприємства і діючих законів економіки, екології та соціуму;
- розміру, наявних фінансових ресурсів, і потреби в них для здійснення безперервної діяльності;
- максимальної рентабельності проведених операцій і їх мінімальної ризикованості.

Предметом фінансового аналізу є фінансові ресурси та їх потоки, які аналізуються шляхом вивчення причинно-наслідкових зв'язків між підсумковими показниками і чинниками, що вплинули на них.

В основі проведення фінансового аналізу лежать принципи:

- науковість;
- системність;
- оперативність;
- об'єктивність.

Основна мета проведення фінансового аналізу – одержання невеликого числа ключових параметрів, що дають об'єктивну картину фінансового стану підприємства, його фінансових результатів, сплачуваних податків, змін в інвестиційному портфелі, у розрахунках з контрагентами.

При цьому аналітика може цікавити як поточний стан, так і його проекція на перспективу, тобто очікувані параметри майбутнього фінансового стану.

Тому вивчається основна мета в наступному порядку:

- ідентифікація поточного положення аналізованого об'єкта,

- виявлення змін у стані аналізованого об'єкта в просторово - часовому розрізі,
- визначення факторів, що викликали таку зміну,
- прогноз основних тенденцій динаміки аналізованого об'єкта.

3.2 Класифікація видів фінансового аналізу

Існує кілька систем класифікації видів фінансового аналізу в залежності від різних ознак:

1) залежно від організаційних форм проведення:

- зовнішній - проводиться аналітиками, можуть для підприємства сторонніми людьми; заснований тільки на даних зовнішньої публічної звітності. Особливостями зовнішнього аналізу є: множинність суб'єктів аналізу; різноманітність цілей і інтересів суб'єктів аналізу; обмеженість завдань аналізу; наявність типових методик аналізу; максимальна відкритість результатів аналізу.

- внутрішній - проводиться працівниками підприємства для обґрунтування прийняття управлінських рішень; заснований на будь-якої інформації, що циркулює всередині підприємства. Особливостями внутрішнього фінансового аналізу є: орієнтація результатів аналізу на керівництво підприємства; відсутність регламентації аналізу з зовнішньої сторони; комплексність аналізу; нерозголошення результатів аналізу з метою збереження комерційної таємниці.

2) залежно від об'єкта аналізу:

- з організації в цілому;
- по структурній одиниці або підрозділу;
- по окремої фінансової операції;

3) залежно від обсягу дослідження:

- повний;
- тематичний;

4) залежно від періоду проведення досліджень:

- попередній;
- оперативний;
- наступний.

5) залежно від застосовуваних методів:

- горизонтальний - порівняння кожної позиції звітності з попередніми періодами або планом;

- вертикальний – визначення структури фінансових показників;

- трендовий – порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення основної тенденції динаміки показника;

- аналіз відносних показників - розрахунок відносин між окремими позиціями звітності; визначення взаємозв'язку і взаємовпливу окремих показників;

- порівняльний - порівняння зведених позицій звітності аналізованого підприємства з показниками конкуруючих підприємств, порівнянних за масштабами діяльності, або ж з середньогалузевими даними в одному і тому ж періоді часу;

- факторний - вивчення впливу окремих факторів на результативний показник за допомогою детермінованих та стохастичних прийомів дослідження.

3.3 Постановка аналітичної роботи при проведенні фінансового аналізу

Беручи до уваги все різноманіття суб'єктів і методів досягнення альтернативних цілей фінансового аналізу комерційного підприємства безпосереднє вивчення об'єкта аналізу можливо в результаті рішення взаємозалежного набору аналітичних завдань.

Аналітична задача являє собою конкретизацію цілей аналізу з урахуванням організаційних, інформаційних, технічних і методологічних можливостей досліджень.

Всі аналітичні завдання фінансового аналізу можна класифікувати:

- 1) завдання забезпечення ефективної та стабільної фінансової діяльності;

- аналітичні завдання, які пов'язані з пошуком резервів підвищення рентабельності діяльності;

- аналітичні завдання, які стосуються оцінки і підтримки стабільності фінансового стану підприємства;

- аналітичні завдання координації прибутковості та ризикованості діяльності;

2) завдання вивчення об'єктів управління фінансовою діяльністю.

- оцінка можливих і доцільних темпів розвитку підприємства з позиції фінансового їх забезпечення;

- аналіз ефективності прийняття інвестиційних рішень;

- аналіз доходів, витрат і податків підприємства;

- прогнозування положення підприємства на ринку капіталів і т.д.

Для вирішення даних задач на підприємстві повинна вестися чітко спланована і структурована аналітична робота.

Етапи проведення аналітичної роботи:

1) розробка програми проведення аналізу: визначення об'єктів, цілей, послідовності і термінів виконання аналізу;

2) визначення кола інформаційних матеріалів, необхідних для проведення аналізу, збір і первинна обробка інформації;

3) рішення поставлених завдань, спираючись на прийоми і методи, які є в розпорядженні підприємства;

4) підготовка та передача аналітичної інформації, висновків і пропозицій;

5) оперативний аналіз реалізованих пропозицій.

Третій етап аналітичної роботи проводиться за допомогою побудови моделей, що дозволяють структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками.

Можна виділити три основні типи моделей:

- дескриптивні - моделі описового характеру;

- предикативні – моделі прогнозного характеру, які використовуються для прогнозування майбутнього;

- нормативні – моделі даного типу дозволяють порівняти фактичні результати з очікуваними і аналізувати причини відхилень.

При побудові моделей враховують, що всі економічні

явища взаємопов'язані між собою, причому зв'язок між результатом і фактором (причиною) може бути або детермінованою, або стохастичною.

Детермінована (функціональна) зв'язок – якщо кожному значенню факторної ознаки відповідає цілком визначене не випадкове значення результативної ознаки.

Предметом детермінованого аналізу є виявлення і вивчення факторів, що впливають на кінцевий результат функціонально, що може бути представлено у вигляді однієї з формул:

- адитивні.
- кратної;
- мультиплікативний;
- комбінованої

Стохастична зв'язок – якщо кожному значенню факторної ознаки відповідає безліч значень результативного ознаки, тобто певне статистичний розподіл. Стохастичний аналіз є певною мірою доповненням і поглибленням детермінованого. Предметом стохастичного аналізу є вивчення зв'язків і взаємозалежностей, коли є вплив факторів на кінцевий результат не функціональне, а у вигляді тенденцій, які мають місце в об'єктивній реальності і можуть бути знайдені за допомогою специфічних методів аналізу. Наприклад: зв'язок між віком працівників, їх кваліфікацією і продуктивністю.

3.4 Методи фінансового аналізу

При проведенні фінансового аналізу прийнято використовувати специфічні методи, умови застосування яких залежать від виду зв'язку між аналізованими явищами.

Якщо між результатом і факторами існує функціональний зв'язок, то у фінансовому аналізі використовуються як найпростіші методи дослідження (аналіз абсолютних, відносних і середніх величин, метод порівняння, балансовий метод, методи розширення і подовження факторних систем, прийоми елімінування), так і більш складний математичний

апарат (інтегральний метод, теорію оптимізації, симплекс-метод, імітаційне моделювання та ін.)

Відносні величини – це співвідношення двох порівнянних в економічному розумінні абсолютних величин. Вони діляться на дві основні групи:

- відносини між однойменними показниками;
- відношення між різнойменними показниками.

Застосування середніх величин дозволяє визначити типова ознака певної сукупності і абстрагуватися від індивідуальних особливостей окремих величин. Головна умова застосування середніх величин – це якісна однорідність досліджуваної сукупності.

Всі середні величини діляться на дві групи:

- функціональні – обчислюються за суворими математичними формулами, а саме за формулами статечних середніх величин;
- порядкові – залежать від місця, займаного в ряду розподілу.

Метод порівняння передбачає порівняння однойменних показників різних об'єктів, взятих за один і той же період часу.

Балансовий метод полягає в побудову даних за принципом рівності правої і лівої частини. Різновид – сальдовий метод: знаючи сукупна зміна результату і його зміни під впливом набору чинників, визначаємо вплив останнього чинника.

Метод розширення факторних систем здійснюється шляхом множення і ділення на одну і ту ж саму величину. При цьому враховується, що нові фактори повинні мати економічний сенс.

Метод подовження факторних систем полягає в тому, що у вихідній формулі вхідні в неї показники алгебраїчно розшифровуються виходячи з їх економічного сенсу.

Методи елімінування використовуються для виявлення відокремлений вплив на кінцевий результат одного чинника при умовному усуненні впливу інших факторів.

В аналітичній практиці використовуються такі методи

елімінування: індексний метод; методи підстановок; методи різниць.

Індекси – відносні величини, які характеризують зміну рівня певного явища порівняно з його рівнем, прийнятим за базу. Виражаються у відсотках або коефіцієнтах. Індекси бувають прості (базисні і ланцюгові) і складні (загальний і агрегатні).

Базисний індекс – відношення кожного з показників динамічного ряду до базисного значенням.

Ланцюговий індекс – це співвідношення між показниками, рядом стоять в динамічному ряду.

За допомогою складних індексів вивчаються явища, що характеризуються сукупністю різнорідних безпосередньо несумірних елементів. Найбільш широко застосуємо показник випуску продукції. Але важливо визначити не тільки як змінився зведений показник, а й визначити його зміна під впливом коливання складових. Тому в умовах зміни цін та асортименту працюють з агрегатними індексами. Для визначення розміру впливу в абсолютній величині достатньо знайти різницю між чисельником і знаменником дробу.

Метод ланцюгових підстановок, суть якого полягає в послідовній заміні базисних факторів на звітні.

Метод скорочених підстановок, при якому визначаються результати послідовних підстановок шляхом перемноження дробу – фактора і дробу – постійного множники.

Метод абсолютних різниць. Суть його: різниця у величинах аналізованого чинника множиться на абсолютні величини сполучених факторів.

Метод процентних різниць, при якому спочатку визначається розмір і напрямки впливу факторів у відсотках, а потім в абсолютному значенні.

Стохастичний зв'язок вивчається за допомогою побудови рядів динаміки, методів угруповання, кореляційного аналізу, методу головних компонент і т.д. Всі вони проводяться в кілька етапів: попередній аналіз досліджуваної сукупності, побудова стохастичною моделі, оцінка адекватності моделі, економічна

інтерпретація і практичне використання результатів аналізу.

Побудова рядів динаміки передбачає дослідження одного і того ж показника одного об'єкта за ряд тимчасових періодів.

Метод угруповання дозволяє впорядкувати масив даних і, виділивши основоположний ознака, усунути випадкові елементи.

Суть кореляційного аналізу полягає в тому, щоб побудувати і проаналізувати економіко-математичну модель у вигляді рівняння регресії (кореляції), тобто у вигляді функції, яка приблизно виражає залежність середнього значення результативного показника від одного чи кількох факторів.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягає сутність фінансового аналізу?
2. Що є предметом фінансового аналізу та яка його мета?
3. Які принципи фінансового аналізу застосовуються в системі менеджменту?
4. Які методи фінансового аналізу застосовуються в теперішній час?
5. Які існують види фінансового аналізу?
6. Які форми статистичної звітності доцільно використовувати в процесі проведення фінансового аналізу?
7. Хто може проводити фінансовий аналіз на підприємстві?
8. Чим відрізняються методи фінансового аналізу, які застосовуються в Україні від методів, які використовуються за кордоном?
9. В чому полягає метод експертних оцінок? Яким чином він застосовується у фінансовому аналізі?
10. Принципи організації аналітичної роботи на підприємстві.

Список рекомендованої літератури

Алексеев І. В., Мороз А. С., Романів Є. М. Фінансовий аналіз: техніка розрахунків та моделювання економічних ситуацій. Л.: Бескид Біт, 2005. 152с.

Гайдис Н. М. Фінансовий аналіз: навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закл. Львів: ЛБІ НБУ, 2006. – 414 с.

Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Київ: КНЕУ, 2004. 368 с.

Мальська М. П., Мандюк Н. Л., Занько Ю. С. Управління діяльністю підприємств корпоративного типу (АТ і ТзОВ): підручник. Львівський національний університет ім. Івана Франка. Київ: ЦУЛ, 2013. 290 с.

Плотніков О. В. Фінансовий менеджмент у транснаціональних корпораціях: навч. пос. Київ: Кондор, 2011. 252 с.

Управління фінансами суб'єктів господарювання: практикум: навч. посіб. / А. П. Вожжов, С. В. Сорокіна, І. В. Колесова та ін.; за ред. А. П. Вожжова. Київ: Знання, 2014. 324 с.

Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / авт. кол.: Т. І. Лепейко, О. М. Миронова, К. В. Кривобок, К. Р. Немашкало. Харків: ХНЕУ, 2012. 290 с.

Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / за ред. І. О. Школьник. Київ: Центр учб. літ., 2014. 488 с.

Фінансовий менеджмент: підручник / В. П. Мартиненко, Н. І. Климаш, К. В. Багацька, І. В. Дем'яненко та ін. / за заг. ред. Т. А. Говорушко. Львів «Магнолія 2006», 2014. 344 с.

Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підручник. / В. М. Шелудько. 2-ге вид., стер. Київ: Знання, 2013. 375 с.

Школьник І. О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2015. 301 с.

4. ЗАГАЛЬНА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

4.1 Поняття фінансового стану підприємства.

4.2 Фінансовий аналіз підприємства за методом «Дюпон».

4.3 Програма деталізованого аналізу фінансового стану підприємства.

4.1 Поняття фінансового стану підприємства

Найважливішою характеристикою діяльності підприємства у зовнішньому середовищі, за якою судять про його надійність і привабливості, є фінансовий стан.

Фінансовий стан – це стан суб'єкта, що характеризується наявністю у нього фінансових ресурсів і забезпеченістю засобами, необхідними для ведення господарської діяльності, підтримання нормального режиму функціонування та здійснення безперервних грошових розрахунків з іншими економічними суб'єктами.

Фінансовий стан підприємства – комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі вище згадані види діяльності підприємства. Передовсім на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції. Як правило, що вищі показники обсягу виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг і нижча їх собівартість, то вища прибутковість підприємства, що позитивно впливає на його фінансовий стан.

Неритмічність виробничих процесів, погіршення якості продукції, труднощі з її реалізацією призводять до зменшення надходження коштів на рахунки підприємства, в результаті

чого погіршується його платоспроможність. Існує і зворотний зв'язок, оскільки брак коштів може призвести до перебоїв у забезпеченні матеріальними ресурсами, а отже у виробничому процесі. Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забезпечення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства. Саме цим зумовлюється необхідність і практична значущість систематичної оцінки фінансового стану підприємства, якій належить суттєва роль у забезпеченні його стабільного фінансового стану.

Фінансовий стан — це одна з найважливіших характеристик діяльності кожного підприємства. Тому метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, кредиторами та іншими установами.

Фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статистиці за певний період, так і в динаміці - за ряд періодів, дасть змогу визначити «больові точки» у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення. Неефективність використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності підприємства і, як наслідок, до можливих перебоїв у постачанні, виробництві та реалізації продукції. До невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, та загрози економічних санкцій.

Кількісно фінансовий стан можна розглядати як комплексне поняття, яке описується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Фінансові ресурси – сукупність фондів грошових коштів, що перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання.

Формуються фінансові ресурси за рахунок джерел:

- власних і прирівняних до них коштів (акціонерний капітал, пайові внески, прибуток, цільові надходження та ін.);
- коштів, що надходять у порядку перерозподілу (бюджетні субсидії, субвенції, страхові відшкодування і т.д.);
- коштів, що мобілізуються на фінансовому ринку як результат операцій з борговими цінними паперами.

Деталізація процедурної сторони методики аналізу фінансового стану підприємства залежить від поставлених цілей, а також від різних суб'єктивних пріоритетів і факторів інформаційного, тимчасового та методологічного характеру.

В умовах, коли привабливість підприємства, стійкість його фінансового стану визначається зростанням курсу його акцій, який багато в чому обумовлений збільшенням норми прибутку акціонерного капіталу, підприємство можна проаналізувати за допомогою методу «Дюпон».

В умовах, коли зростання прибутковості власного капіталу не є домінуючим показником благополуччя підприємства, застосовується деталізований аналіз фінансового стану, при якому фінансовий стан може оцінюватися з точки зору короткострокової і довгострокової перспектив.

4.2 Фінансовий аналіз підприємства за методом «Дюпон»

Метод Дюпон призначений для визначення факторів, які впливали на рентабельність власного капіталу підприємства. Цього можна досягти шляхом декомпозиції показники рентабельності власного капіталу на складові частини. Декомпозиція означає розкладання базового показника на складові частини. Рівень деталізації показника залежить від цілей проведення такого аналізу. Кожна з частин рівняння дозволяє оцінити один з аспектів діяльності компанії, кожен з яких в кінцевому підсумку визначає значення показника рентабельності. Для того, щоб врахувати необхідні чинники, які впливають на результат діяльності компанії, розглядають:

1) рентабельність власного капіталу (чистий прибуток / середня вартість власного капіталу);

2) рентабельність активів (чистий прибуток / середня вартість активів);

3) леверидж (середня вартість позикового капіталу / середня вартість власного капіталу);

4) чиста маржа (чистий прибуток / дохід від реалізації);

5) оборотність активів (дохід від реалізації / середня вартість активів);

6) податковий тягар (чистий прибуток / прибуток до оподаткування та сплати відсотків);

7) відсотковий тягар (прибуток до оподаткування та сплати відсотків / прибуток до оподаткування);

8) маржа до оподаткування (прибуток до оподаткування / дохід від реалізації).

При аналізі за методом «Дюпон» виходять із припущення про те, що успішний розвиток підприємства можливий лише за умови постійного зростання прибутковості акціонерного капіталу.

Безпосередній аналіз проводиться шляхом дослідження співвідношень, що утворюють норму прибутку акціонерного капіталу (Return on Equity, або ROE):

$$ROE = \frac{NI}{CE}, \quad (4.1)$$

де NI – Net Income – чистий прибуток підприємства;

CE – Common Equity – середній акціонерний капітал підприємства.

Залежно від кількості досліджуваних факторів виділяють:

1. Двофакторну модель

$$ROE = \frac{NI}{TA} * \frac{TA}{CE} = ROA * EM, \quad (4.2)$$

де TA – Total Assets – середні сумарні активи підприємства;

ROA – Return on Assets – прибутковість активів;

EM – *Equity Multiplier* – коефіцієнт мультиплікації капіталу.

У даній моделі прибутковість активів (*ROA*) піддається подальшій структуризації і вивчається за допомогою схеми:

2. Трьохфакторну модель

$$ROE = \frac{NI}{NS} * \frac{NS}{TA} * \frac{TA}{CE} = NPM * AT * EM, \quad (4.3)$$

де *NS* - *Net Sales* - чистий дохід від реалізації продукції, товарів, послуг;

NPM - *Net Profit Margin* – граничний коефіцієнт рентабельності діяльності підприємства;

AT - *Asset Turnover* – оборотність активів.

3. П'ятифакторна модель

$$ROE = \frac{NI}{EBT} * \frac{EBT}{EBIT} * \frac{EBIT}{NS} * \frac{NS}{TA} * \frac{TA}{CE} = TB * IB * OM * AT * EM, \quad (4.4)$$

де *EBT* - *Earnings before Taxes* – прибуток підприємства до сплати податків;

EBIT - *Earnings before Interest and Taxes* – прибуток до сплати відсотків і податків;

TB - *Tax Burden* – податковий тягар;

IB - *Interest Burden* – тягар відсотків;

OM - *Operating Margin* – операційна рентабельність.

4.3 Програма деталізованого аналізу фінансового стану підприємства

При проведенні аналізу по розгорнутій схемі слідують логіці створення та функціонування самого підприємства.

Будь-який бізнес починається з постановки відповіді на наступні три ключові питання:

- які необхідні підприємству фінансові ресурси для досягнення місії, які є джерела фінансування і яким має бути їх оптимальний склад?

- які повинні бути величина та оптимальна структура активів, що дозволяють досягти поставлених цілей і завдань?

- як організувати управління діяльністю, та щоб забезпечити достатній рівень фінансової стійкості підприємства, прийнятну норму прибутку капіталу і безперервну схему розрахунків з контрагентами?

Відповідно до цієї послідовності будується програма проведення деталізованого аналізу фінансового стану підприємства, умовно розбивається на такі блоки:

1. Попередній аналіз фінансового стану підприємства і його динаміки.

Проводиться шляхом побудови аналітичних таблиць, які суміщають вертикальний і горизонтальний аналіз зведених статей, і «сигнальних статей», за якими відбувся різкий стрибок значень або з'явилися збитки.

Таблиця 4.1 – Порівняльно-аналітичний баланс підприємства

Показник	Значення на початок періоду		Значення на кінець періоду		Зміни		
	тис. грн.	пит. вага, %	тис. грн	пит. вага, %	абсол. (тис. грн.)	у %%	у %% до початку періоду
1	2	3	4	5	6	7	8
1	2	3	4	5	4-2	5-3	4/2* 100 %
АКТИВ							
I. Необоротні активи							
Нематеріальні активи							
Основні засоби							
Інвестиційна нерухомість							
Довгострокова дебіторська заборгованість							
Інші необоротні активи							
II. Оборотні активи							

Запаси							
Дебіторська заборгованість за продукцію							
Дебіторська заборгованість за розрахунками							
Грошові кошти та їх еквіваленти							
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття							
БАЛАНС							
ПАСИВ							
I. Власний капітал							
Статутний капітал							
Резервний капітал							
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)							
Інші види власного капіталу							
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення							
Довгострокові кредити банків							
Інші довгострокові зобов'язання							
Довгострокові забезпечення							
III. Поточні зобов'язання і забезпечення							
Короткострокові кредити банків							
Кредиторська заборгованість за продукцію							
Кредиторська заборгованість за розрахунками							

Продовження таблиці 4.1							
1	2	3	4	5	6	7	8
Інша кредиторська заборгованість							
Інші поточні зобов'язання							
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття							
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду							
БАЛАНС							

На основі аналізу даних цієї таблиці дається загальна оцінка економічного потенціалу підприємства та тенденції його зміни, визначаються пріоритетні напрямки подальшого дослідження.

2. Аналіз джерел формування фінансових ресурсів. На даному етапі вивчаються складові і ціна капіталу підприємства.

3. Аналіз та оцінка майнового стану підприємства. На даному етапі розглядається укрупнена структура активів, аналізується рух необоротних і оборотних активів.

4. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства дозволить описати і проаналізувати здатність підприємства відповідати за своїми зобов'язаннями у встановлених обсягах і термінах.

5. Аналіз ділової активності проводиться за трьома напрямками:

- аналіз оборотності коштів та визначення тривалості операційного та фінансового циклів;
- вивчення зростання економічного потенціалу;
- фондове позиціонування підприємства.

6. Аналіз результативності діяльності підприємства. На цьому етапі вивчається економічний ефект і економічна ефективність діяльності підприємства.

7. Заключний етап проведення аналізу передбачає комплексну оцінку фінансового стану підприємства і його зміни, розробку перспективних рекомендацій.

Питання для самоконтролю

1. Яким чином можна визначити фінансовий стан підприємства?

2. Чим обумовлена необхідність оцінки фінансового стану підприємства?

3. Які показники можуть використовуватись під час оцінки фінансового стану підприємства?

4. У чому полягає різниця між відносними та питомими показниками?

5. У яких ситуаціях доцільно використовувати вартісні показники, а у яких фінансові? Наведіть приклад.

6. На які групи поділяють сукупність показників для оцінки фінансового стану підприємства?

7. Наведіть приклади ситуацій, у яких доцільно використовувати експрес-діагностику фінансового стану. У чому закладається сутність цього виду аналізу?

8. Яка послідовність етапів здійснення оцінки фінансового стану підприємства?

9. У яких випадках необхідно коригувати первинні дані звітності на індекс зміни цін?

10. Які показники свідчать про здатність підприємства відповідати за своїми зобов'язаннями?

Список рекомендованої літератури

Алексеев І. В., Мороз А. С., Романів Є. М. Фінансовий аналіз: техніка розрахунків та моделювання економічних ситуацій. Львів: Бескид Біт, 2005. 152с.

Гайдис Н. М. Фінансовий аналіз: навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закл. Львів: ЛБІ НБУ, 2006. 414 с.

Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2004. 368 с.

Мальська М. П., Мандюк Н. Л., Занько Ю. С. Управління діяльністю підприємств корпоративного типу (АТ і ТзОВ): підручник; Львівський національний університет ім. Івана Франка. К.: ЦУЛ, 2013. 290 с.

Плотніков О. В. Фінансовий менеджмент у транснаціональних корпораціях: навч. пос. Київ: Кондор, 2011. 252 с.

Управління фінансами суб'єктів господарювання: практикум: навч. посіб. / А. П. Вожжов, С. В. Сорокіна, І. В. Колесова та ін.; за ред. А. П. Вожжова. Київ: Знання, 2014. 324 с.

Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / авт. кол.: Т. І. Лепейко, О. М. Миронова, К. В. Кривобок, К. Р. Немашкало. Харків: ХНЕУ, 2012. 290 с.

Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / за ред. І. О. Школьник. Київ: Центр учб. літ., 2014. 488 с.

Фінансовий менеджмент: підручник / В. П. Мартиненко, Н. І. Климаш, К. В. Багацька, І. В. Дем'яненко, та ін. / за заг. ред. Т. А. Говорушко. Львів «Магнолія 2006», 2014. 344 с.

Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: підручник / 2-ге вид., стер. Київ: Знання, 2013. 375 с.

Школьник І. О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2015. 301 с.

5. АНАЛІЗ МАЙНОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Аналіз майна підприємства передбачає проведення аналізу складу майна та його структури, вивчення джерел формування майна, зміни складових майна і джерел його формування.

Майновий стан підприємства характеризується використанням засобів (активів) і джерелами їх формування (пасивів). Джерелом інформації для оцінки майнового стану є баланс підприємства. В процесі аналізу активу й пасиву балансу визначаються показники структури, динаміки балансу, структурної динаміки балансу, а саме:

- абсолютні величини по статтям активу і пасиву

балансу на початок і кінець періоду та зміни абсолютних величин;

- питома вага окремих статей у валюті балансу на початок і кінець періоду та зміни у питомій вазі;

- зміни статей балансу на кінець періоду у порівнянні із відповідними значеннями на початок періоду (абсолютні прирости і темпи росту).

Розраховані показники порівнюються із аналогічними за попередні звітні періоди, на основі чого робляться висновки про динаміку показників.

Аналіз статей активу й пасиву балансу дозволяє відповісти на питання, за рахунок яких джерел мав місце приріст нових засобів і напрямки їх вкладення, позитивні і негативні тенденції таких змін.

Для оцінки майнового стану розглядаються також показники, що характеризують виробничий потенціал підприємства, такі як коефіцієнт зносу, коефіцієнти оновлення і вичуття основних засобів.

Основними методами аналізу майна є вертикальний і горизонтальний методи, які застосовуються до аналізу балансу, а також метод фінансових коефіцієнтів.

Основні питання, які необхідно з'ясувати при аналізі майна підприємства:

1. Загальна оцінка структури майна.
2. Аналіз виробничого потенціалу, перш за все, основних засобів.
3. Аналіз складу і динаміки оборотних коштів.
4. Аналіз джерел майна і наявності власних оборотних коштів.
5. Аналіз основних коефіцієнтів, що характеризують майновий стан підприємства.

Аналіз проводиться шляхом порівняння даних загальної вартості майна підприємства (валюти балансу) на початок і кінець звітного періоду. При цьому зменшення валюти балансу за звітний період свідчить про скорочення підприємством господарської діяльності, що призводить до його неплатоспроможності.

При аналізі балансу виявляють такі його статті, які свідчать про недоліки та незадовільну роботу підприємства і його фінансовий стан.

Активи підприємства та їх структура вивчаються як з точки зору їх участі у виробництві, так і з точки зору оцінки їх ліквідності. Безпосередньо з'ясовується участь у виробничому циклі основних фондів, нематеріальних активів, запасів і затрат, грошових коштів. При цьому уточнюються найбільш ліквідні активи підприємства: грошові кошти на рахунках, а також короткострокові цінні папери та найменш ліквідні активи - основні фонди, що знаходяться на балансі підприємства та інші позаоборотні активи.

Для того, щоб зробити однозначні висновки про причини зміни структури активів підприємства в бік збільшення частки оборотних засобів даної пропорції в структурі активів, проводиться детальний аналіз розділів і окремих статей активу балансу.

Аналізується рух основних фондів та амортизаційних відрахувань за попередній та поточний роки, дані аналітичного бухгалтерського обліку за звітний період. Звертається увага на основні фонди підприємства, які придбані, реалізовані, ліквідовані або здані в оренду протягом поточного року.

Швидкість обороту оборотних засобів підприємства є однією з якісних характеристик фінансової політики підприємства. Чим більша швидкість обороту, тим ефективніше працює підприємство.

Тому абсолютне чи відносне зростання оборотних засобів може свідчити не тільки про розширення виробництва або дію факторів інфляції, але й про уповільнення їх обороту, що викликає збільшення їх маси.

При значному збільшенні запасів і затрат необхідно проаналізувати, чи не відбувається це збільшення за рахунок необґрунтованого відволікання активів з виробничого обороту, що призводить до збільшення кредиторської заборгованості і погіршення фінансового стану підприємства.

Для аналізу майна підприємства можуть застосовуватися фінансові коефіцієнти:

- коефіцієнт зносу основних засобів;
- коефіцієнт відновлення основних засобів;
- коефіцієнт вибуття основних засобів;
- активна частина основних засобів.

Однак на практиці оцінка майнового стану підприємства проводиться наступним чином.

Майновий стан підприємства частково оцінюється в процесі складання порівняльно-аналітичного балансу, тому що саме в формі № 1 фінансової звітності «Баланс», на основі якого складається аналітична таблиця, відображено майно підприємства. Однак також для оцінки майнового стану використовують деякі показники, які також можна розрахувати за допомогою форм фінансової звітності підприємства.

1. Сума господарських коштів, що знаходяться в розпорядженні підприємства (вартість валюти балансу).

2. Частка необоротних активів в загальній структурі.

3. Частка оборотних активів в загальній структурі.

4. Частка запасів в структурі оборотних активів та загальній структурі балансу.

5. Частка дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів та загальній структурі балансу.

6. Вартість чистих оборотних активів:

$$\text{ЧОБА} = \text{Оборотні активи} - \text{Поточні зобов'язання} \quad (5.1)$$

7. Індекс постійного активу, який показує частку основних засобів та необоротних активів у джерелах власних коштів і визначається за формулою:

$$I_{\text{ПА}} = \frac{\text{ОЗНА}}{\text{ВК}} \quad (5.2)$$

де *ОЗНА* – основні засоби та необоротні активи підприємства;

ВК - власні кошти.

8. Коефіцієнт зносу основних засобів визначає інтенсивність формування одного з джерел коштів на капітальні

вкладення та разом із коефіцієнтом придатності відноситься до показників технічного стану основних засобів:

$$K_3 = \frac{3}{OЗ_{пв}} \quad (5.3)$$

де 3 – нарахована сума зносу основних засобів;

$OЗ_{пв}$ –первісна вартість основних засобів.

Цей показник свідчить про рівень фінансування основних засобів за рахунок амортизаційних відрахувань.

9. Коефіцієнт придатності:

$$K_{пр} = 1 - K_3 \quad (5.4)$$

10. Фондовіддача виражає ефективність використання засобів праці, тобто показує, скільки виробляється готової продукції на одиницю основних виробничих фондів:

$$\Phi В = \frac{ТП}{OЗ} \quad (5.5)$$

де ТП – вартість товарної продукції (доход від реалізації),

$OЗ$ – вартість основних засобів.

11. Фондоємкість є зворотнім показником до фондовіддачі та характеризує відношення середньорічної вартості основних виробничих фондів підприємства до обсягу виробленої продукції за один рік:

$$\Phi \epsilon = \frac{1}{\Phi В} \quad (5.6)$$

12. Фондоозброєність – це показник оснащеності праці виробничими основними фондами. Визначається відношенням середньорічної балансової вартості виробничих основних фондів до середньооблікової чисельності робітників або працівників:

$$\Phi Oз = \frac{OЗ}{Ч_{обл.}} \quad (5.7)$$

13. Фондорентабельність – це показник, що характеризує ефективність використання основних фондів за

величиною одержаного прибутку:

$$\Phi R = \frac{\text{ВП}}{\text{ОЗ}} \quad (5.8)$$

де ВП – валовий прибуток.

14. Коефіцієнт реальної вартості майна, який показує, яку частку вартості майна становлять засоби виробництва. Цей показник визначається за формулою:

$$\text{КВМ} = \frac{\text{ОЗ}_{\text{ЗВ}} + \text{ЗВ}}{A} \quad (5.9)$$

де $\text{ОЗ}_{\text{ЗВ}}$ – основні засоби за залишковою вартістю;

ЗВ – виробничі запаси;

A – вартість активів підприємства.

Цей показник характеризує рівень виробничого потенціалу підприємства, забезпеченість виробничого процесу засобами виробництва.

Для проведення аналізу майнового стану будується таблиця, в яку заносяться розрахункові значення наведених коефіцієнтів та визначається їх динаміка. Таблиця повинна мати наступний вигляд (приклад):

Показники	2015	2016	2017	Відхилення
Сума господарських коштів, що знаходяться в розпорядженні підприємства				
Частка необоротних активів в загальній структурі				
Частка оборотних активів в загальній структурі				
Частка запасів в структурі оборотних активів				
Частка запасів в загальній структурі балансу				
Частка дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів				
Частка дебіторської заборгованості в загальній структурі балансу				

Показники	2015	2016	2017	Відхилення
Вартість чистих оборотних активів				
Індекс постійного активу				
Коефіцієнт зносу основних засобів				
Коефіцієнт придатності				
Фондовіддача				
Фондоємкість				
Фондоозброєність				
Фондорентабельність				
Коефіцієнт реальної вартості майна				

Питання для самоконтролю

1. Що у фінансовому аналізі розуміють під поняттям «майно підприємства»?

2. Назвіть основні складові частини майна підприємства. Які елементи містить кожна з цих частин?

3. У чому різниця між оборотними і необоротними активами?

4. Які методи застосовують для аналізу майна підприємства?

5. Які показники застосовують для проведення аналізу майнового стану підприємства?

6. Яка форма звітності є визначальною для оцінки майна підприємства?

7. Для чого здійснюється групування статей балансу в процесі аналізу майна?

8. Про що може свідчити збільшення питомої ваги оборотних засобів на підприємстві?

9. На що слід звертати увагу під час аналізу необоротних активів?

10. Що характеризує швидкість обороту оборотних засобів?

11. Свідченням яких процесів на підприємстві може бути збільшення (зменшення) питомої ваги запасів у структурі активів?

12. Які коефіцієнти застосовують для аналізу майна підприємства?

Список рекомендованої літератури

Базилінська О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навчальний посібник. 2-ге вид. Київ: ЦУЛ, 2011. 328 с.

Грабовецький Б. Є., Шварц І. В. Фінансовий аналіз та звітність: навч. посіб. Вінниця: ВНТУ, 2011. 281 с.

Мних Є. В., Барабаш Н. С. Фінансовий аналіз: підручник. Київ: КНТУ, 2014. 536 с.

Селіверстова Л. С., Скрипник О. В. Фінансовий аналіз: навч.-метод. посіб. / за ред. С. М. Безрутенка. Київ: ЦУЛ, 2012. 274 с.

Тринька Л. Я., Іванчук (Липчанська) О. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: Алерта, 2014. 768 с.

Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: Знання, 2012. 815 с.

Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського; ред.: Т. Д. Косова, І. В. Сіменко. Київ: ЦУЛ, 2013. 440 с.

Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон. Тернопіль, ТНЕУ, 2016. 304 с.

Школьник І. О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / за заг. ред. Школьник І.О. [І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека та ін.] Київ: Центр учб. літ., 2016. 368 с.

Школьник І. О. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / за заг. ред. І. О. Школьник та В. М. Кремень [І.О. Школьник, В.М. Кремень, С.М. Козьменко та ін.]. Київ: «Центр учб. літ., 2014. 488 с.

Яценко В. М., Шинкаренко О. М., Бразілій Н. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Черкаси: ЧДТУ, 2010. 267 с.

6. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КАПІТАЛУ

6.1 Джерела формування фінансових ресурсів підприємства.

6.2 Оцінка фінансової незалежності підприємства.

6.3 Методи оцінки вартості капіталу.

6.1 Джерела формування фінансових ресурсів підприємства

Фінансові ресурси підприємства – це сукупність грошових фондів, якими володіє підприємство.

Капітал підприємства – це фінансові ресурси підприємства, що використовуються для фінансування предметів та засобів праці, робочої сили, інших елементів виробництва і фінансових інструментів.

Для раціонально функціонуючого підприємства капітал тотожний фінансових ресурсів.

Структура і динаміка фінансових ресурсів підприємства в вивчаються за даними пасиву балансу і звіту про власний капітал за допомогою горизонтального, вертикального і трендового аналізу.

Як вже зазначалося, фінансові ресурси підприємства складаються з власного капіталу і зобов'язань, але сформовані за рахунок коштів власних, залучених і позикових джерел.

Таким чином, власний капітал формуються за рахунок власних коштів, створюваних у процесі виробничої діяльності (прибуток, переоцінка необоротних активів), і залучених коштів (внески власників, емісійний дохід, благодійна допомога тощо).

Всі зобов'язання підприємства формуються за рахунок позикових коштів: банківські та комерційні кредити, випуск облігацій власної позики. Залежно від терміновості погашення їх прийнято розділяти на довгострокові і короткострокові зобов'язання.

За тривалістю використання капітал підприємства

поділяється на постійний (перманентний) і змінний. Перманентний капітал формується за рахунок власного капіталу підприємства та його довгострокових позикових коштів.

Одним з центральних питань фінансового менеджменту є управління ціною капіталу, яке базується на оцінці потреби в ресурсах та аналізі ціни окремих фінансових ресурсів, які визначаються власними інтересами підприємства та законами попиту та пропозиції на ринках капіталів.

При розгляді питання про ціну капіталу джерела його формування прийнято розділяти на внутрішні і зовнішні.

Внутрішні – створювані в процесі діяльності підприємства, платою за користування якими може виступати втрачений середньоринковий дохід по резервному, страховому капіталу і т.д.

Зовнішні ресурси купуються на фінансових ринках і мають свої умови залучення, термін та ціну. В якості ціни зовнішніх ресурсів можуть виступати: відсоток, який сплачується за користування банківськими позиками; штраф і пеня за комерційними кредитами; процент за випущеними облігаціями; дисконт за векселями; дивіденд, сплачуваний акціонерам.

Загальна сума коштів, яку потрібно сплатити за використання певного обсягу фінансових ресурсів, виражена у відсотках до цього обсягу, називається ціною капіталу. Концепція ціни капіталу є однією з базових у теорії управління підприємством. Вона не зводиться тільки до обчислення відсотків, які необхідно сплатити власникам фінансових ресурсів, але також характеризує ту прибутковість інвестованого капіталу, яку необхідно забезпечити підприємству, щоб не зменшити свою ринкову вартість.

6.2 Оцінка фінансової незалежності підприємства

Структура фінансових ресурсів підприємства вивчається за допомогою динамічного аналізу коефіцієнтів, що характеризують, з одного боку, рівень фінансової незалежності

підприємства, а, з іншого боку, ступінь захищеності інтересів кредиторів, що здійснили довгострокові вкладення в підприємства.

Основними з даних коефіцієнтів є:

1. Коефіцієнт автономності:

$$K_{AB} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}} \quad (6.1)$$

Цей показник характеризує частку власного капіталу підприємства в його фінансових ресурсах і показує ступінь його незалежності від позикових коштів. Рекомендоване значення $\geq 0,5$.

2. Коефіцієнт фінансового ризику (плече фінансового важеля):

$$K_{\phi P} = \frac{\text{Запозичені кошти}}{\text{Власний капітал}} \quad (6.2)$$

Нормативне значення повинно бути ≤ 1 , так як перевищення позикових коштів над власним капіталом може вказувати на те, що підприємство має недостатній рівень фінансової стабільності.

3. Коефіцієнт довгострокової заборгованості:

$$K_{ДЗ} = \frac{\text{Довгострокові запозичені кошти}}{\text{Перманентний капітал}} \quad (6.3)$$

Деталізує структуру фінансових ресурсів з позиції довгострокового характеру її формування. Бажане значення даного коефіцієнта $\leq 0,5$.

4. Коефіцієнт маневреності власного капіталу:

$$K_{MBK} = \frac{\text{Власні обігові кошти}}{\text{Власний капітал}} \quad (6.4)$$

Показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто вкладена в оборотні активи. Значення показника може змінюватись в залежності від структури активів і галузевої приналежності підприємства.

5. Коефіцієнт іммобілізації довгострокової заборгованості:

$$K_{ID3} = \frac{\text{Довгострокові запозичені кошти}}{\text{Необоротні активи}} \quad (6.5)$$

Показує, яка частина ОФ та інших необоротних активів профінансована зовнішніми інвесторами.

6. Коефіцієнт покриття процентних платежів:

$$K_{ППП} = \frac{\text{Прибуток, що оподатковується}}{\text{Необоротні активи}} \quad (6.6)$$

Відображає відносну прибутковість кредитних коштів.

7. Коефіцієнт дивідендної навантаження:

$$K_{ДН} = \frac{\text{Сплачені дивіденди}}{\text{Статутний капітал} + \text{Додатково вкладений капітал}} \quad (6.7)$$

Характеризує дивідендну політику підприємства, показуючи розмір фактичних дивідендів на 1 грн. коштів інвестованих акціонерами.

Необхідно відзначити, що не існує жорстких єдиних нормативів для перерахованих коефіцієнтів. Їх значення в чому залежить від галузевої приналежності підприємства, облікової політики, принципів кредитування, оборотності засобів і т.д.

Тому прийнятність розрахованих коефіцієнтів, якісна оцінка їх динаміки можуть бути встановлені тільки в результаті просторово - часових зіставлень по групах споріднених підприємств.

6.3 Методи оцінки вартості капіталу

Переважає більшість підприємств використовує змішані форми фінансування своєї діяльності шляхом залучення як власного, так і позикового капіталу. У зв'язку з цим розглянемо систему методів оцінки вартості капіталу підприємства.

Оцінка вартості залучення власного капіталу за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, здійснюється в три етапи.

На першому етапі визначається очікуваний розмір чистого прибутку підприємства.

На другому етапі визначається, яка частина очікуваного прибутку підприємства може бути спрямована на його виробничий розвиток. У цих цілях із загальної суми чистого прибутку слід відняти ту її частину, яка спрямовується на споживання і до резервного фонду.

На третьому етапі визначається показник вартості залучення власного капіталу за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства.

$$СКП = \frac{Пр \times 100}{Ка} \quad (6.8)$$

де СКП – вартість залучення власного капіталу за рахунок прибутку залишається в розпорядженні підприємства,%;

Пр – сума прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства;

Ка – сума власного капіталу.

Рис. 6.1 – Система методів оцінки вартості капіталу фірми

З формули видно, що вартість залучення власного капіталу за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, показує норму цієї частини прибутку на капітал. Чим вищий цей показник, тим вище будуть темпи приросту ринкової вартості підприємства (або його акцій) у майбутньому періоді. Однак цей приріст досягається за рахунок скорочення частки прибутку, що спрямовується на споживання в поточному періоді.

Оцінка вартості залучення власного капіталу за рахунок додаткової емісії акцій здійснюється за такими етапами.

На першому етапі визначається розмір дивідендів, який передбачається до виплати акціонерам у розрахунку на одну просту акцію після закінчення першого року.

На другому етапі майбутній розмір дивідендів наводиться шляхом дисконтування до справжньої вартості (тобто визначається поточна вартість майбутніх дивідендів).

На третьому етапі справжня вартість майбутніх дивідендів зіставляється з ціною акції.

$$C_{ска} = \frac{D_{нх} \times 100}{ЦА} + T\partial \quad (6.9)$$

де $C_{ска}$ – вартість залучення власного капіталу за рахунок додаткової емісії акцій, %;

$D_{нх}$ – справжня вартість (дисконтована) виплати дивідендів на одну акцію після закінчення першого року;

P – витрати з емісії в розрахунку на одну акцію;

$ЦА$ - ціна однієї простої акції при їх додаткової емісії. Якщо підприємство намічає проводити політику постійного збільшення дивідендів в міру свого розвитку, то формула оцінки вартості залучення капіталу приймає вигляд:

$T\partial$ – темп щорічного приросту дивідендів у прогнозованому періоді, %.

Оцінка вартості залучення власного капіталу за рахунок інших внутрішніх джерел залежить від виду цих джерел, але принципово являє собою витрати по залученню власного капіталу, виражені у% до залученому капіталу.

Оцінка вартості залучення позикового капіталу, за рахунок кредитів банку, здійснюється за такими етапами:

На першому етапі, виходячи з кон'юнктури грошового ринку, прогнозується ставка відсотка, по якій можливе залучення банківського кредиту.

На другому етапі, визначається сума економії податкових платежів, яка буде отримана за рахунок використання кредитних ресурсів. Економія виникає у зв'язку з

тим, що на суму виплачуваних банку відсотків зменшується розмір оподатковуваного прибутку.

На третьому етапі проводиться розрахунок вартості залучення капіталу за рахунок кредитів банку.

$$СКб = \frac{Cn - (Cn \times Hn)}{Kб} \quad (6.10)$$

де СКб – вартість залучення позикового капіталу за рахунок кредитів банку;

Сп – сума сплачуваних банку відсотків за кредит;

Нп – ставка податку на прибуток;

Кб – сума залученого банківського кредиту.

Вартість залучення позикового капіталу за рахунок випуску облігацій здійснюється за такими етапами:

На першому етапі визначається купонна ставка, тобто ставка відсотка, за якою виплачується купонний дохід власникам облігацій

На другому етапі визначається сума витрат пов'язаних з емісією облігацій.

На третьому етапі визначається сума економії податкових платежів, яка буде отримана при виплаті купонного доходу.

На четвертому етапі проводиться розрахунок залучення капіталу за рахунок випуску облігацій.

$$Ско = \frac{Ск + Се - (Ск * Нп)}{Ео} \quad (6.11)$$

де Ско – вартість залучення позикового капіталу за рахунок випуску облігацій;

Ск – сума виплачуваного купонного винагороди власникам облігацій;

Се – сума витрат підприємства, пов'язаних з випуском облігацій;

Ео – сума емісії облігацій.

Оцінка вартості залучення позикового капіталу за рахунок інших джерел розраховується аналогічно і являє собою виражені у відсотках до притягається позикового капіталу витрати на його залучення та обслуговування боргу.

Середньозважена вартість капіталу.

Оцінка середньозваженої вартості капіталу (СС)

Залучаючи капітал з різних джерел, фінансові менеджери намагаються оптимізувати структуру капіталу, щоб зменшити середньозважену ціну капіталу (СС) - середню плату, відсоток, підприємства за всі джерела фінансування.

Цей показник відбиває сформований на підприємстві мінімум повернення на вкладений у його діяльність капітал, його рентабельність, і розраховується за формулою:

$$CC = ЦСК * Кск + ЦЗК * Кзк; \quad (6.12)$$

де ЦСК – вартість власного капіталу;

Кск – питома вага власного капіталу в усьому капіталі;

ЦЗК – вартість позикового капіталу;

Кзк – питома вага позикового капіталу в усьому капіталі.

$$Кск = \frac{СКср}{ВБср} \quad (6.13)$$

де СКср – середня величина власного капіталу;

ВБср – середня величина майна підприємства (баланс)

$$Кзк = \frac{ЗКср}{ВБср} \quad (6.14)$$

де ЗКср – середня величина позикового капіталу;

Для зниження середньозваженої вартості капіталу можна використовувати такі прийоми, як зменшення або тимчасова відмова від виплати дивідендів, виплата дивідендів

акціями, залучення додаткової кредиторської заборгованості відповідно до договорів про постачання товарів (якщо це не загрожує значним зниженням показників ліквідності підприємства), отримання кредитів на пільгових умовах під пріоритетні інвестиційні програми.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення капіталу підприємства.
2. У якій формі фінансової звітності відображається сума капіталу?
3. Як ви розумієте процес «функціонування капіталу»?
4. За якими ознаками і на які види поділяють капітал підприємства?
5. Які дії передбачає аналіз капіталу підприємства?
6. У чому відмінність між вертикальним і горизонтальним аналізом капіталу підприємства?
7. З якої метою здійснюють аналіз структури фінансових зобов'язань?
8. Які можливості для аналізу капіталу підприємства дає використання Звіту про власний капітал?
9. Яким чином і з якою метою здійснюється порівняльний аналіз дебіторської і кредиторської заборгованості підприємства?
10. Які коефіцієнти застосовують для аналізу капіталу підприємства?

Список рекомендованої літератури

Алексеев І. В., Мороз А. С., Романів Є. М. Фінансовий аналіз: техніка розрахунків та моделювання економічних ситуацій. Л.: Бескид Біт, 2005. 152с.

Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 368 с.

Мальська М. П., Мандюк Н. Л., Занько Ю. С. Управління діяльністю підприємств корпоративного типу (АТ і ТзОВ): підручник. Львівський національний університет ім.

Івана Франка. Київ: ЦУЛ, 2013. 290 с.

Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємств. Київ: Знання, 2004. 654 с.

Селіверстова Л. С., Скрипник О. В. Фінансовий аналіз: навч.-метод. посіб. / за ред. С. М. Безрутенка. Київ: ЦУЛ, 2012. 274 с.

Тринька Л. Я., Іванчук (Липчанська) О. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: Алерта, 2014. 768 с.

Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Київ: Знання, 2012. 815 с.

Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського; ред.: Т. Д. Косова, І. В. Сіменко. Київ: ЦУЛ, 2013. 440 с.

Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон–Тернопіль; ТНЕУ, 2016 304 с.

Школьник І. О. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / за заг. ред. Школьник І.О. [І. О. Школьник, І. М. Боярко, О. В. Дейнека та ін.] Київ: Центр учб. літ., 2016. 368 с.

Школьник І. О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / за заг. ред. І. О. Школьник та В. М. Кремень [І. О. Школьник, В. М. Кремень, С. М. Козьменко та ін.]. Київ: Центр учб. літ., 2014. 488с.

Яценко В. М., Шинкаренко О. М., Бразілій Н. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Черкаси: ЧДТУ, 2010. 267 с.

7. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ

7.1. Оцінка ліквідності балансу та ліквідності підприємства

7.2. Оцінка платоспроможності підприємства

7.1. Оцінка ліквідності балансу та ліквідності підприємства

Ліквідність підприємства – це здатність трансформувати його активи в грошові кошти для покриття різноманітних зобов'язань. Ступінь ліквідності буде тим вищою, чим скоріше підприємство може реалізувати свої активи, тому найліквіднішими активами є грошові кошти та їх еквіваленти. Однак для більшості підприємств наявність великого обсягу грошових коштів на рахунках та в касі не потрібна, тому що буде свідчити про відсутність управління грошовими потоками на підприємстві та неефективне використання грошових засобів.

Ліквідність підприємства оцінюється з двох боків. По-перше, аналізується ліквідність балансу, для чого активи та пасиви розподіляються за ступенем ліквідності та терміновістю погашення, а потім складається системи нерівностей, за допомогою якої оцінюються проблеми в структурі балансу та визначається ступінь ліквідності безпосередньо підприємства та його здатність своєчасно розраховуватись за зобов'язаннями різного терміну погашення. По-друге, аналізуються показники ліквідності та платоспроможності.

Аналіз ліквідності балансу проводиться наступним чином.

Активи доцільно поділяти на такі групи:

Група А1 – абсолютно ліквідні активи (активи, які на дату складання балансу можна використати у якості платіжних засобів): грошові кошти у національній та іноземній валюті й поточні фінансові інвестиції. Порядок обчислення за даними балансу матиме такий вигляд: $p.220 + p.230 + p.240$ (за звітністю до 2013 р.) або $p.1160 + p.1165$ (за звітністю після 2013 р.).

Група А2 – швидколіквідні активи (активи, які можуть бути трансформовані у грошові кошти у найближчій перспективі): готова продукція, товари, векселі одержані, дебіторська заборгованість за товари роботи і послуги, дебіторська заборгованість за розрахунками, інша поточна дебіторська заборгованість. Порядок обчислення за даними

балансу матиме такий вигляд: $p.130 + p.140 + p.150 + p.160 + p.170 + p.180 + p.190 + p.200 + p.210$. (за звітністю до 2013 р.) або $p.1103 + p.1104 + p.1125 + p.1130 + p.1135 + p.1140 + p.1145 + p.1155$ (за звітністю після 2013 р.). При внутрішньому аналізі суму дебіторської заборгованості доцільно зменшувати на ту її величину, відшкодування якої для підприємства ускладнене, а вартість готової продукції і товарів – на їх частку, яка з об'єктивних причин не може бути швидко реалізованою. У такому разі згадану вартість дебіторської заборгованості, готової продукції і товарів відносять до групи А3.

Група А3 – активи із середнім рівнем ліквідності (активи, перетворення яких у грошові кошти потребує більш тривалого часу): виробничі запаси, тварини на вирощуванні і відгодівлі, незавершене виробництво, інші оборотні активи, витрати майбутніх періодів, довгострокові фінансові інвестиції, як ті, що обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств, так і інші фінансові інвестиції. Порядок обчислення за даними балансу такий: $p.100 + p.110 + p.120 + p.250 + p.270 + p.040 + p.045$ (за звітністю до 2013 р.) або $p.1101 + p.1102 + p.1110 + p.1115 + p.1120 + p.1170 + p.1180 + p.1190 + p.1030 + p.1035$ (за звітністю після 2013 р.).

Група А4 – важколіквідні і неліквідні активи (активи, реалізація яких ускладнена, а також ті, які взагалі не можуть бути проданими за грошові кошти, наприклад, окремі види ліцензій, патентів, відстрочені податкові активи тощо). По суті до цієї групи відносять усі інші види активів підприємства, що не внесені до перших трьох груп, а саме: нематеріальні активи, незавершене будівництво, основні засоби, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи. Порядок обчислення за даними балансу такий: $p.010 + p.020 + p.030 + p.035 + p.050 + p.055 + p.060 + p.065 + p.070 + p.275$ (за звітністю до 2013 р.) або $p.1000 + p.1005 + p.1010 + p.1015 + p.1020 + p.1040 + p.1045 + p.1050 + p.1060 + p.1065 + p.1090 + p.1200$ (за звітністю після 2013 р.).

Таким чином, сума усіх груп активів буде завжди тотожною валюті балансу підприємства.

При здійсненні зовнішнього фінансового аналізу пасиви

підприємства доцільно диференціювати на групи у такий спосіб:

Група П1 – найбільш термінові борги до яких належать зобов'язання, що мають бути погашені у найкоротший термін. Зазвичай невчасна сплата таких зобов'язань може призводити до стягнення штрафних і фінансових санкцій з підприємства. До пасивів цієї групи належать: кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги та поточна кредиторська заборгованість за розрахунками. Порядок обчислення за даними балансу матиме такий вигляд: $p.530 + p.540 + p.550 + p.560 + p.570 + p.580 + p.590$ (за звітністю до 2013 р.) або $p.1610 + p.1615 + p.1620 + p.1625 + p.1630 + p.1635 + p.1640 + p.1645 + p.1650$ (за звітністю після 2013 р.).

Група П2 – відносно термінові борги, тобто та частина короткострокових зобов'язань, які мають бути сплаченими у найближчій перспективі: векселі видані, короткострокові кредити банків та інші поточні зобов'язання, які не увійшли в групу П1. Порядок обчислення за даними балансу матиме такий вигляд: $p.500 + p.510 + p.520 + p.610$ (за звітністю до 2013 р.) або $p.1600 + p.1605 + p.1660 + p.1690$ (за звітністю після 2013 р.).

Група П3 – середньотермінові борги включають ті боргові зобов'язання, які мають бути погашеними у більш віддаленій перспективі: доходи майбутніх періодів, нетермінові поточні та довгострокові зобов'язання. Порядок обчислення за даними балансу такий: $p.480 + p.630$ (за звітністю до 2013 р.) або $p.1500 + p.1505 + p.1510 + p.1515 + p.1665 + p.1670$ (за звітністю після 2013 р.).

Група П4 – довготермінові борги і безстрокові пасиви містять ті види джерел фінансування підприємства, які залучені на довгострокову перспективу або без встановленого терміну, а саме: довгострокові забезпечення та власний капітал. Порядок обчислення за даними балансу такий: $p.380 + p.430$ (за звітністю до 2013 р.) або $p.1495 + p.1520 + p.1525 + p.1530 + p.1535 + p.1540 + p.1545 + p.1700 + p.1800$ (за звітністю після 2013 р.).

Сума усіх чотирьох груп пасивів має дорівнювати

сукупній вартості валюти балансу підприємства.

За умови абсолютної ліквідності балансу співвідношення груп активів і пасивів підприємства повинно бути таким:

$$\left\{ \begin{array}{l} A1 > П1; \\ A2 > П2; \\ A3 > П3; \\ A4 < П4 \end{array} \right.$$

Тобто, задля забезпечення абсолютної ліквідності балансу, вартість абсолютно ліквідних активів має перевищувати суму найбільш термінових боргів підприємства. У такому випадку підприємство зможе погасити термінову заборгованість на дату складання балансу. Швидколіквідні активи мають за вартістю перевищувати суму відносно термінових боргів. У такому випадку у найближчій перспективі підприємство залишиться платоспроможним. Вартість середньоліквідних активів повинна перевищувати суму середньотермінових боргів, що забезпечить платоспроможність підприємства у середньостроковій перспективі. Водночас, вартість важко ліквідних і неліквідних активів повинна бути меншою від вартості довгострокових зобов'язань і власного капіталу, що забезпечить стійкість підприємства у віддаленій перспективі.

Баланс підприємства визнається відносно ліквідним у випадках, якщо виконуються наведені вище нерівності.

Ліквідність підприємства оцінюються за допомогою коефіцієнтів, до яких відносяться:

- коефіцієнт покриття (коефіцієнт загальної ліквідності):

$$K_{\text{зл}} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}} \quad (7.1)$$

- коефіцієнт швидкої ліквідності:

$$K_{\text{шл}} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні зобов'язання}} \quad (7.2)$$

- коефіцієнт абсолютної ліквідності:

$$K_{\text{абс.л}} = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{Поточні фінансові інвестиції}}{\text{Поточні зобов'язання}} \quad (7.3)$$

7.2. Оцінка платоспроможності підприємства

Визначальною характеристикою фінансового стану суб'єкта господарювання є його платоспроможність. Платоспроможність визначається здатністю суб'єкта господарювання до швидкого погашення своїх короткотермінових зобов'язань. Платоспроможність – це можливість підприємства наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити свої строкові зобов'язання.

Коли підприємство має добрий фінансовий стан, воно платоспроможне.

При дослідженні поточної платоспроможності порівнюються суми платіжних засобів підприємства і строкові зобов'язання.

Платіжні засоби - грошові кошти, короткострокові цінні папери та частину дебіторської заборгованості, щодо надходження якої є гарантія.

Строкові зобов'язання включають короткострокові кредити банків та короткострокову кредиторську заборгованість.

Перевищення платіжних засобів над строковими зобов'язаннями свідчить про платоспроможність підприємства у широкому розумінні. Неплатоспроможність можна визначити візуально по балансу (відсутність грошей на рахунках, наявність простроченої кредиторської заборгованості, тривале порушення термінів виплати заробітної плати).

Аналіз платоспроможності здійснюється шляхом порівняння наявності і надходження коштів із платежами першої необхідності. Найбільш чітко платоспроможність виявляється при аналізі її за відносно короткий строк (тиждень, півмісяця). Платоспроможність виражається коефіцієнтами платоспроможності, при розрахунку яких розглядається співвідношення наявних грошових коштів із сумою термінових платежів на визначену дату або на очікуваний період.

Якщо коефіцієнт загальної платоспроможності дорівнює або перевищує одиницю, це означає, що господарюючий суб'єкт платоспроможний. Якщо він менше одиниці, то в

процесі аналізу слід встановити причини нестачі платіжних коштів (зниження зростання обсягу виручки, доходів, прибутків, невірне використання оборотних коштів, наприклад великі запаси сировини, товарів, готової продукції).

Для оцінки платоспроможності використовують відповідні коефіцієнти. У практиці аналітичної роботи використовують такі показники платоспроможності:

- коефіцієнт абсолютної платоспроможності:

$$K_{\text{абс.пл}} = \frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Короткострокові кредити банків} + \text{ПКЗт} + \text{ПКЗр}} \quad (7.4)$$

- коефіцієнт термінової платоспроможності:

$$K_{\text{абс.пл}} = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{Поточні фінансові інвестиції}}{\text{Короткострокові кредити банків} + \text{ПКЗт} + \text{ПКЗр}} \quad (7.5)$$

де ПКЗт – поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;

ПКЗр – поточна кредиторська заборгованість за розрахунками.

- коефіцієнт проміжної платоспроможності:

$$K_{\text{терм.пл}} = \frac{\text{Грошові кошти} + \text{Поточні фінансові інвестиції} + \text{ДЗт}}{\text{Короткострокові кредити банків} + \text{ПКЗт} + \text{ПКЗр}} \quad (2.6)$$

де ДЗт – поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги.

- коефіцієнт загальної платоспроможності:

$$K_{\text{терм.пл}} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Короткострокові кредити банків} + \text{ПКЗт} + \text{ПКЗр}} \quad (7.7)$$

Питання для самоконтролю

1. Дайте означення понять «платоспроможність» і «ліквідність».
2. В чому відмінності між платоспроможністю і ліквідністю?
3. З якою метою здійснюється оцінка платоспроможності і ліквідності?
4. Яким чином групуються активи за ступенем їх ліквідності?
5. Яким чином групуються пасиви за ступенем терміновості їх погашення?
6. Яким чином визначається ліквідність балансу на підставі абсолютних величин?
7. Які існують основні відносні показники ліквідності балансу?
8. Який із показників ліквідності балансу найбільшою мірою характеризує поточну платоспроможність підприємства?
9. Яким чином оцінюється поточна і перспективна ліквідність балансу за абсолютними даними?
10. Який показник комплексно характеризує ліквідність балансу, і як він розраховується?
11. Які умови характеризують незадовільну структуру балансу?
12. Яким чином за умови незадовільної структури балансу оцінюється можливість відновлення (втрати) платоспроможності підприємства?

Список рекомендованої літератури

Алексеев І. В., Мороз А. С., Романів Є. М. Фінансовий аналіз: техніка розрахунків та моделювання економічних ситуацій. Л. : Бескид Біт, 2005. 152с.

Гайдис Н. М. Фінансовий аналіз: навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закл. Л. : ЛБІ НБУ, 2006. 414 с.

Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 368 с.

Мальська, М. П., Мандюк Н. Л., Занько Ю. С. Управління діяльністю підприємств корпоративного типу (АТ і ТзОВ): підручник; Львівський національний університет ім. Івана Франка. Київ: ЦУЛ, 2013. 290 с.

Плотніков О. В. Фінансовий менеджмент у транснаціональних корпораціях: навч. пос. Київ: Кондор, 2011. 252 с.

Управління фінансами суб'єктів господарювання: практикум: навч. посіб. / А. П. Вожжов, С. В. Сорокіна, І. В. Колесова та ін.; за ред. А. П. Вожжова. Київ: Знання, 2014. 324 с.

Фінансовий аналіз: навч. посіб. / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського; ред.: Т. Д. Косова, І. В. Сіменко. Київ: ЦУЛ, 2013. 440 с.

Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон. Тернопіль: ТНЕУ, 2016 304 с.

Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / авт. кол.: Т. І. Лепейко, О. М. Миронова, К. В. Кривобок, К. Р. Немашкало. Харків: ХНЕУ, 2012. 290 с.

Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / за ред. І. О. Школьник. Київ: Центр учб. літ., 2014. 488 с.

8. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

8.1. Аналіз фінансової стійкості

8.2. Оцінка типу фінансової стійкості

8.3. Оцінка фінансової незалежності

8.1. Аналіз фінансової стійкості

Залежно від часу знаходження коштів у виробничому процесі підприємства всі його активи можна розділити на довгострокові та поточні.

Довгострокові активи формуються переважно за рахунок власного капіталу і довгострокових позикових коштів, поточні – за рахунок власного капіталу і короткострокових зобов'язань.

Залежно від джерел формування загальну суму поточних активів підприємства прийнято розділяти на дві частини:

- змінну, яка створюється за рахунок короткострокових зобов'язань;

- постійну частину поточних активів, яка утворюється за рахунок власного капіталу і довгострокових позикових коштів.

Згідно цій логіці у складі поточних активів виділяють категорії власних оборотних коштів і робочого капіталу.

Власні оборотні кошти – частина поточних активів, що фінансується за рахунок власного капіталу.

Розмір власних оборотних коштів визначається за даними балансу за формулою:

$$\text{ВОК} = \text{Власний капітал} - \text{Необоротні активи} \quad (8.1)$$

Робочий капітал - частина перманентного капіталу, яка є джерелом покриття поточних активів підприємства. Розмір робочого капіталу визначається за даними балансу за формулами:

$$\text{РК} = \text{ВК} + \text{ЗМВП} + \text{ДЗ} - \text{НА} = \text{ОБА} + \text{ВМП} - \text{ПЗ} - \text{ДМП} \quad (8.2)$$

де ВК – вартість власного капіталу;

ЗМВП – обсяг забезпечення майбутніх витрат та платежів;

ДЗ – довгострокові зобов'язання;

НА – вартість необоротних активів;

ОБА – вартість оборотних активів;

ВМП – обсяг витрат майбутніх періодів;

ПЗ – обсяг поточних зобов'язань;

ДМП – обсяг доходів майбутніх періодів.

Робочий капітал необхідний для підтримки стабільної роботи підприємства, оскільки перевищення поточних активів над поточними зобов'язаннями означає, що підприємство може не лише погасити свої поточні зобов'язання, а й має фінансові ресурси для розширення діяльності та фінансового інвестування.

Від'ємне значення робочого капіталу означає, що одним з джерел покриття необоротних активів підприємства є короткострокова кредиторська заборгованість.

Оптимальні величини власних оборотних коштів і робочого капіталу визначаються підприємством самостійно і залежать від особливостей його діяльності, розміру підприємства, обсягу реалізації, швидкості оборотності запасів, умов наданих кредитів, кон'юнктури ринку тощо. Істотне перевищення розмірів власних оборотних коштів і робочого капіталу над їх нормативами свідчить про нераціональну політику розміщення ресурсів.

Для аналізу якості власних оборотних коштів і робочого капіталу розраховують коефіцієнти:

1. Коефіцієнт покриття робочим капіталом поточних активів показує частку поточних активів, сформованих за рахунок даного джерела.

$$КП_{рк} = \frac{\text{Робочий капітал}}{\text{Поточні активи}} \quad (8.3)$$

Нормативне значення показника - більше 0,1.

2. Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами характеризує наявність у підприємства власних оборотних коштів, необхідних для його фінансової стабільності.

$$КЗ_{вок} = \frac{\text{Власні оборотні активи}}{\text{Оборотні активи}} \quad (8.4)$$

3. Коефіцієнт іммобілізації власних оборотних коштів:

$$КІ_{вок} = \frac{\text{Запаси+Витрати майбутніх періодів}}{\text{Власні оборотні активи}} \quad (8.5)$$

Дозволяє оцінити частку найменш ліквідних коштів у складі власних оборотних коштів. Нормативне значення > 0.5. Надмірний ріст даного показника свідчить про накопичення зайвих запасів і про можливу неплатоспроможність підприємства в силу браку високоліквідних активів.

4. Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів:

$$KM_{\text{вок}} = \frac{\text{Грошові кошти}}{\text{Власні оборотні активи}} \quad (8.6)$$

Характеризує ту частину власних оборотних коштів, що знаходиться у формі абсолютно ліквідних активів. Нормальне значення коефіцієнта варіюється в межах від 0 до 0,5. Але прийнятне для конкретного підприємства значення визначається щоденною потребою в коштах.

8.2. Оцінка типу фінансової стійкості

При аналізі робочого капіталу прийнято оцінювати ступінь фінансової стійкості підприємства, яка визначається достатністю нормальних джерел для формування запасів і витрат майбутніх періодів.

У теорії виділяють такі типи фінансової стійкості підприємства:

- абсолютна – робочий капітал покриває запаси і витрати майбутніх періодів;

- нормальна – запаси і витрати майбутніх періодів покриваються сумою робочого капіталу, короткострокових кредитів банків, призначених для поповнення оборотних коштів і величиною доходів майбутніх періодів;

- недостатня – запаси і витрати майбутніх періодів покриваються за рахунок робочого капіталу, короткострокових кредитів банків, величиною доходів майбутніх періодів, товарних векселів, кредиторською заборгованістю за товари, роботи, послуги або розрахунки;

- кризова – запаси і витрати майбутніх періодів не покриваються всіма джерелами їх нормального формування.

Нормальна забезпеченість може бути відновлена шляхом зменшення величини запасів і витрат майбутніх періодів, поповнення робочого капіталу або прискорення оборотності запасів.

Оцінка фінансової стійкості підприємства часто проводиться за допомогою трьох показників, завдяки яким визначається трикомпонентний показник типу фінансової стійкості підприємства.

До таких показників відносяться:

1) надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів:

$$\pm \Phi C = K_{в.об.} - З, \quad (8.7)$$

де $K_{в.об.}$ – власні оборотні кошти,

$З$ – вартість матеріальних оборотних коштів підприємства.

2) надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових позикових джерел формування запасів:

$$\pm \Phi T = K_{в.дз.} - З, \quad (8.8)$$

де $K_{в.дз.}$ – власні оборотні кошти і довгострокові позикові джерела формування запасів.

3) надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів:

$$\pm \Phi O = K_o - З, \quad (8.9)$$

де K_o – загальна величина основних джерел формування запасів.

Трикомпонентний показник типу фінансової стійкості підприємства визначається наступним чином:

$$S(\Phi) = \begin{cases} 1, \text{ якщо } \Phi > 0 \\ 0, \text{ якщо } \Phi < 0 \end{cases} \quad (8.10)$$

8.3. Оцінка фінансової незалежності

Фінансову незалежність підприємства, також як і майновий стан, частково аналізують в процесі складання порівняльно-аналітичного балансу, тому що в процесі розгляду цієї таблиці аналізується структура капіталу підприємства. Також рівень фінансової незалежності можна оцінити за допомогою наступних коефіцієнтів:

- коефіцієнт автономії (співвідношення власного капіталу та валюти балансу);
- коефіцієнт фінансової залежності (співвідношення позикового капіталу до валюти балансу);
- коефіцієнт маневреності власного капіталу (показує, яке частина власного капіталу використовується для фінансування по точної діяльності. Визначається як відношення власного капіталу до оборотних активів);
- коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами (характеризує рівень забезпеченості ресурсами для проведення незалежної фінансової політики. Визначається як співвідношення власних оборотних засобів (різниця між власним капіталом та вартістю необоротних активів підприємства) до вартості оборотних активів підприємства);
- коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (коефіцієнт фінансової стійкості);
- коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (коефіцієнт фінансового левериджу);
- коефіцієнт поточних зобов'язань (характеризує питому вагу поточних зобов'язань в загальній вартості джерел формування фінансових ресурсів);
- коефіцієнт довгострокових зобов'язань (характеризує питому вагу довгострокових зобов'язань в загальній вартості джерел формування фінансових ресурсів).

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність поняття «фінансова стійкість підприємства».

2. Яке значення має фінансова стійкість для власників підприємства та його ділових партнерів? Чому?

3. Які основні підходи існують для аналізу фінансової стійкості підприємства?

4. Які форми фінансової звітності є основними для проведення аналізу фінансової стійкості підприємства?

5. В чому полягає методика аналізу абсолютних показників фінансової стійкості підприємства?

6. У чому полягає відносна оцінка фінансової стійкості підприємства?

7. Які коефіцієнти застосовують для оцінки фінансової стійкості підприємства?

8. Що вважається сталими джерелами фінансування оборотних активів?

9. В чому полягають зовнішній і внутрішній аспекти фінансової стійкості підприємства?

10. Які етапи розрахунку власного оборотного капіталу та перманентного капіталу?

11. У чому полягає методика визначення тривимірного показника типу фінансової стійкості?

12. Які типи фінансових ситуацій теоретично можливі за методикою визначення тривимірного показника типу фінансової стійкості? Які їх ознаки?

13. За яким критерієм і з якою метою здійснюється поділ активів на мобільні і немобільні?

14. Яким чином визначається показник запасу фінансової стійкості?

15. У чому сутність інтегральної бальної методики оцінки фінансової стійкості підприємства? Які показники містить дана методика?

Список рекомендованої літератури

Банк В. Р., Банк С. В., Тараскина А. В. Финансовый анализ: учеб. пособ. Москва: ТК Велби, Изд-во. Проспект, 2006. 344 с. 5-482-00022-2

Базецкая А. И., Дяченко В. Л. Финансовый менеджмент:

учеб. Пособие. Харьков: ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2017. 186 с.

Басовский Л. Е., Лунева А. М., Басовский А. Л. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. Москва: Инфра-М, 2008. 222 с. ISBN 978-5-16-001285-8.

Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 592 с. 966-574-799-1.

Бланк И. А. Управление денежными потоками. Київ: Ника-Центр, Эльга, 2002. 736 с.

Гушко С. В., Шайкан А. В., Шайкан Н. П., Гушко О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. вид. 2-е, переробл. і допов. Кривий Ріг: Чернявський Д. О., 2011. 174 с.

Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: МАУП, 2001. 152 с.

Карамзін В. Я. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / В. Я. Карамзін. Київ: Центр учб. літ., 2008. 392 с.

Ковальчук К. Ф. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: навч. посіб. / Київ: Центр учб. літ. 2015. 326с

Ковальчук Т. М. Теорія економічного аналізу: навч.-метод. посіб. Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Рута, 2008. 392 с. ISBN 978-966-568-948-5

Козак І. І. Економічний аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. 2-ге вид. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2010. 217 с. ISBN 978-966-8687-57-0.

Кононенко О. Анализ финансовой отчетности: учеб. пособие. Харків: Фактор, 2002. 144с.

Магопець О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освіт.-проф. прогр. магістра за спец. «Облік і аудит» Кіровоград: КОД, 2010. 278 с.

Петряєва З. Ф., Хмеленко Г. Г. Організація і методика економічного аналізу: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. Харківський національний економічний ун-т. Харків: ХНЕУ, 2009. 236 с. ISBN 978-966-676-304-7.

Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності

підприємств. Київ: Знання, 2004. 654 с.

Сухарев П. М, Косова Т. Д., Сіменко І. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Донецьк: ДонДУЕТ, 2002. 299 с.

Шеремет А. Д. Теория экономического анализа. Москва: ИНФРА-М, 2011. 352с. ISBN: 978-5-16-004550-4.

9. АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

9.1 Аналіз оборотності коштів підприємства

9.2 Аналіз «концепції росту» підприємства

9.3 Аналіз фондового позиціонування підприємства

9.1 Аналіз оборотності коштів підприємства

Ділова активність – це комплексна характеристика, яка втілює різні аспекти діяльності підприємства, а тому визначається системою таких критеріїв, як місце підприємства на ринку конкретних товарів, географія ділових відносин, репутація підприємства як партнера, активність інноваційно-інвестиційної діяльності, конкурентоспроможність. Таким чином, ділова активність може характеризуватись динамікою показників ефективності виробничо-господарської діяльності в цілому. Позитивна динаміка цих показників сприятиме зміцненню фінансового стану підприємства.

Ділова активність підприємства може бути проаналізована на якісному рівні шляхом порівняння результатів діяльності підприємства з результатами підприємств, споріднених за додатком капіталу і порівнянних за масштабами.

Кількісна ж оцінка проводиться за 3 напрямками:

- аналіз оборотності;
- вивчення «концепції зростання» підприємства;
- вивчення фондового позиціонування підприємства.

За першим напрямком рівень активності використання ресурсів і коштів підприємства вивчається шляхом розрахунку

показників оборотності і визначення тривалості операційного та фінансового циклів.

У фінансовому аналізі найбільш часто використовують наступні показники оборотності:

- коефіцієнт оборотності капіталу (співвідношення чистого доходу від реалізації продукції до вартості капіталу);

- коефіцієнт оборотності власного капіталу (співвідношення чистого доходу від реалізації продукції до вартості власного капіталу);

- коефіцієнт оборотності основних засобів (співвідношення чистого доходу від реалізації продукції до вартості основних засобів);

- коефіцієнт оборотності поточних активів (співвідношення чистого доходу від реалізації продукції до вартості поточних активів);

- коефіцієнт оборотності запасів (співвідношення чистого доходу від реалізації продукції до вартості запасів);

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості (співвідношення чистого доходу від реалізації продукції до вартості дебіторської заборгованості);

- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості (співвідношення собівартості продукції до вартості кредиторської заборгованості);

- тривалість обороту капіталу ($360 / \text{коефіцієнт оборотності капіталу}$);

- тривалість обороту власного капіталу ($360 / \text{коефіцієнт оборотності власного капіталу}$);

- тривалість обороту поточних активів ($360 / \text{коефіцієнт оборотності поточних активів}$);

- тривалість обороту запасів ($360 / \text{коефіцієнт оборотності запасів}$);

- тривалість обороту дебіторської заборгованості ($360 / \text{коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості}$);

- тривалість обороту кредиторської заборгованості ($360 / \text{коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості}$);

- тривалість операційного циклу (тривалість обороту запасів + тривалість обороту дебіторської заборгованості);

- тривалість фінансового циклу (тривалість операційного циклу – тривалість обороту кредиторської заборгованості).

Слід зазначити, що коефіцієнти оборотності повинні мати позитивну динаміку, а тривалість обороту та циклу (операційного та фінансового) – негативну. Саме тоді можна говорити про те, що ділова активність підприємства зростає.

9.2 Аналіз «концепції росту» підприємства

Основа ділової активності – нарощування економічного потенціалу підприємства. Вкладаючи капітал в який-небудь проект, підприємець розраховує через певний проміжок часу не тільки відшкодувати авансований в оборот капітал, але і отримати його певний приріст або прибуток. Оцінка відносної величини прибутку, вивчення темпів її порівняльного росту і складає вивчення «концепції зростання».

Вважається, що оптимальне співвідношення між темпами зростання основних показників для ідеально функціонуючого підприємства може бути представлено системою співвідношень:

$$T_{ПСК} > T_{ЧП} > T_P > T_A > 100\%, \quad (9.1)$$

де $T_{ПСК}$ – темп зростання прибутковості власного капіталу;

$T_{ЧП}$ – темп зростання чистого прибутку;

T_P – темп зростання обсягів реалізації;

T_A – темп зростання авансованого капіталу.

$T_A > 100\%$ означає, нарощування економічний потенціал підприємства;

$T_P > T_A$ свідчить про раціональне використання авансованого капіталу;

$T_{ЧП} > T_P$ означає зниження витрат виробництва та обігу, а також відображає оптимізацію податкової політики;

$T_{ПСК} > T_{ЧП}$ відображає нарощування інвестиційної

привабливості підприємства, потенційне зростання курсу акцій підприємства.

Наведену систему можна умовно назвати «золотим правилом економіки підприємства», підтримку якої гарантує його процвітання. Але слід пам'ятати, що недотримання даних співвідношень не завжди свідчить про погіршення становища підприємства.

Крім того, слід розрахувати коефіцієнт стійкості економічного зростання, який показує, якими в середньому темпами може розвиватися підприємство надалі, не змінюючи вже сформовану політику залучення і розміщення фінансових ресурсів.

$$KC_{EZ} = \frac{\text{Чистий прибуток} - \text{сплачені дивіденди}}{\text{Середньорічна сума власного капіталу}} \quad (9.2)$$

Даний коефіцієнт досліджується за допомогою факторного аналізу моделі:

$$\begin{aligned} KC_{EZ} = & \frac{\text{Активи}_{сер}}{\text{Власний капітал}_{сер}} \times \frac{\text{Поточні зобов'язання}_{сер}}{\text{Активи}_{сер}} \times \\ & \times \frac{\text{Поточні активи}_{сер}}{\text{Поточні зобов'язання}_{сер}} \times \frac{\text{Чистий виторг}}{\text{Поточні активи}_{сер}} \times \\ & \times \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Чистий виторг}} \times \frac{\text{Нерозподілений прибуток}_{зв. року}}{\text{Чистий прибуток}}. \end{aligned} \quad (9.3)$$

Нарощування економічного потенціалу та інвестиційної привабливості підприємства також можна проаналізувати шляхом вивчення динаміки курсу його акцій і дослідження основних показників, що відображають фондове позиціонування підприємства.

9.3 Аналіз фондового позиціонування підприємства

З позицій інвестора інвестиційна привабливість розглядається як узагальнена характеристика переваг і недоліків об'єкта інвестування.

Інвестиційна привабливість підприємства – це його інтегральна характеристика як об'єкта майбутнього інвестування

з позиції перспектив розвитку (динаміки обсягів продажу, конкурентоспроможності продукції), ефективності використання ресурсів і активів, їхньої ліквідності, стану платоспроможності, фінансової стійкості, а також значення низки неформалізованих показників.

Найважливішим завданням аналізу інвестиційної привабливості підприємства є послідовний збір даних і вибір такої системи показників, які можна було б ефективніше використовувати для оцінки інвестиційної привабливості.

При оцінці інвестиційної привабливості необхідно враховувати галузеву приналежність суб'єкта господарювання. Це пов'язано із впливом галузевої специфіки на фінансовий і інвестиційний цикл підприємства, ресурсний потенціал і джерела фінансування. Порівняльну оцінку інвестиційної привабливості доцільно здійснювати по підприємствах, що належать до однієї галузі народного господарства.

При аналізі інвестиційної привабливості підприємства слід пам'ятати, що вона перебуває під впливом таких чинників, що не мають вартісної оцінки (неформалізованих чинників): політичні і загальноекономічні зміни, реорганізація галузі, зміна форми власності, діловий імідж керівництва підприємства та ін. Напрями аналізу інвестиційної привабливості підприємства і, відповідно, методика такого аналізу залежать від цілей, що стоять перед інвестором. Оцінка інвестиційної привабливості може здійснюватися як із позиції результатів аналізу показників фінансового стану підприємства, так і з позиції його виробничих можливостей. Оцінка інвестиційної привабливості з першої позиції є традиційною і широко використовується в інвестиційному менеджменті, з другої – здійснюється в ході об'єктного аналізу.

У вітчизняній практиці застосовуються різноманітні методики аналізу й оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Кожна з методик аналізу й оцінки інвестиційної привабливості підприємства має свої особливості, але призначення всіх цих методик зводиться до одного: встановити, чи доцільне інвестування коштів в аналізоване підприємство. Найбільш відомою є методика оцінки інвестиційної приваб-

ливості на основі фінансових показників.

Для оцінки інвестиційної привабливості використовують різноманітні фінансові коефіцієнти. Їх склад визначається відповідно до цілей і глибини аналізу. Варто підкреслити, що коефіцієнти несуть найбільший зміст у тому випадку, коли можна простежити їх динаміку за певний час, наприклад, 3-5 років, або провести порівняльний аналіз, наприклад, до і після реалізації інвестиційного проекту.

Однак найчастіше для оцінки інвестиційної привабливості підприємства, окрім оцінки динаміки його фінансових результатів, рентабельності, ліквідності та т. ін., використовують наступні показники, які відображають рівень фондового позиціонування підприємства:

1. Прибуток на одну просту акцію визначає динаміку ринкової ціни на акцію.

$$P_{\text{ПА}} = \frac{\text{Чистий прибуток} - \text{Дивіденди за привілейованими акціями}}{\text{Середньорічна кількість простих акцій в обігу}} \quad (9.4)$$

2. Цінність простої акції служить індикатором попиту на акції підприємства, оскільки показує, скільки згодні платити інвестори на даний момент за 1 грн. прибутку на акцію.

$$\text{ЦА} = \frac{\text{Ринкова ціна простої акції}}{\text{Прибуток на одну просту акцію}} \quad (9.5)$$

3. Дивідендна прибутковість простої акції характеризує відсоток повернення на капітал, вкладений в акції.

$$\text{ДД} = \frac{\text{Дивіденд на одну просту акцію}}{\text{Ринкова ціна простої акції}} \quad (9.6)$$

4. Коефіцієнт дивідендних виплат показує, яку частку чистого прибутку підприємства було виплачено у вигляді дивідендів.

$$\text{ДВ} = \frac{\text{Дивіденд на одну просту акцію}}{\text{Прибуток на одну просту акцію}} \quad (9.7)$$

5. Коефіцієнт котирування простої акції (коефіцієнт мультиплікації ринкової вартості підприємства) показує фондову вартість підприємства.

$$KK = \frac{\text{Ринкова ціна простої акції}}{\text{Балансова вартість простої акції}} \quad 9.8)$$

- $KK > 1$ означає, що ринкова вартість підприємства перевищує балансову вартість майна підприємства;

- $KK \approx 1$ означає паралельний рух ринкової і балансової вартості, такі підприємства привабливі для стратегічних інвесторів, які бажають змінити стратегію управління;

- якщо $KK < 1$, то підприємство стає привабливим для професійних ліквідаторів, розпродавши майно по частинах.

6. Балансова вартість акції відображає забезпеченість акції власними реальними активами по балансу.

$$БВА = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Кількість простих акцій в обігу}} \quad (9.9)$$

7. Коефіцієнт ліквідності акцій на біржі характеризує насиченість ринку даними акціями.

$$КЛ = \frac{\text{Обсяг пропозицій простих акцій}}{\text{Обсяг продажу простих акцій}} \quad (9.10)$$

Нажаль, для проведення аналізу фондового позиціонування даних консолідованої фінансової звітності недостатньо. Тому цей аналіз проводять за допомогою внутрішніх форм звітності та в рамках проведення деталізованого аналізу діяльності підприємства.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність поняття «ділова активність».

2. Оптимальне співвідношення яких показників характеризує «золоте правило економіки підприємства»?

3. Які показники характеризують ділову активність підприємства?

4. Чим відрізняється реалізована продукція від товарної продукції?

5. Які показники характеризують ефективність використання робочої сили?

6. Яким чином проводиться факторний аналіз зміни обсягу виготовленої продукції під впливом змін трудових факторів?

7. Які показники характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів?

8. Які показники характеризують оборотність активу та його окремих статей (груп)?

9. В чому полягає особливість розрахунку коефіцієнтів оборотності матеріальних ресурсів, кредиторської заборгованості?

10. В чому різниця між операційним та фінансовим циклами?

11. За якими методами розраховується економія (перевитрати) оборотних активів?

12. Чому собівартість продукції визначає ділову активність підприємства?

13. Охарактеризуйте поняття «інвестиційна привабливість підприємства».

14. За допомогою яких коефіцієнтів оцінюється рівень інвестиційної привабливості підприємства?

15. Як використовується «концепція росту»? Що саме вона оцінює?

Список рекомендованої літератури

Банк В. Р., Банк С. В., Тараскина А. В. Финансовый анализ: учеб. пособие. Москва: ТК Велби, Изд-во. Проспект, 2006. 344 с. 5-482-00022-2

Базецкая А. И., Дяченко В. Л. Финансовый менеджмент: учеб. Пособие. Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. Харьков: ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2017. 186 с.

Басовский Л. Е., Лунева А. М., Басовский А. Л. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятель-

ности. Москва: Инфра-М, 2008. 222 с. ISBN 978-5-16-001285-8.

Білик М. Д., Павловська О. В., Припуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 592 с. 966-574-799-1.

Бланк И. А. Управление денежными потоками. Київ: Ника-Центр, Эльга, 2002. 736 с.

Гушко С. В., Шайкан А. В., Шайкан Н. П., Гушко О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Вид. 2-е, перероб. і допов. Кривий Ріг: Чернявський Д. О., 2011. 174 с.

Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: МАУП, 2001. 152 с.

Карамзін В. Я. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: Центр учб. літ., 2008. 392 с.

Ковальчук К.Ф Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ. 2015. 326с

Ковальчук Т. М. Теорія економічного аналізу: навч.-метод. посіб. Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Рута, 2008. 392 с. ISBN 978-966-568-948-5

Козак І. І. Економічний аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. 2-ге вид. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2010. 217 с. ISBN 978-966-8687-57-0.

Кононенко О. Анализ финансовой отчетности: учеб. пособие. Харьков: Фактор, 2002. 144с.

Магопєць О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освіт.-проф. прогр. магістра за спец. «Облік і аудит» Кіровоград: КОД, 2010. 278 с.

Петряєва З. Ф., Хмєленко Г. Г. Організація і методика економічного аналізу: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. Дисципліни. Харківський національний економічний ун-т. Харків: ХНЕУ, 2009. 236 с. ISBN 978-966-676-304-7.

Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємств. К.: Знання, 2004. 654 с.

Сухарев П. М., Косова Т. Д., Сіменко І. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Донецьк: ДонДУЕТ, 2002. 299 с.

10. АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

10.1 Роль і завдання аналізу в управлінні грошовими потоками підприємства

10.2 Методи вимірювання грошових потоків

10.1 Роль і завдання аналізу в управлінні грошовими потоками підприємства

Для управління фінансово-господарською діяльністю підприємств необхідно мати повну, достовірну та своєчасну інформацію про його фінансовий стан, фінансові результати діяльності, платоспроможності, ефективності функціонування тощо. Тому однією з функцій управління виробництвом є облік, що забезпечує збір, систематизацію та узагальнення інформації, необхідної для управління. Аналіз господарської діяльності є сполучною ланкою між обліком і прийняттям управлінських рішень. У процесі його облікова інформація проходить аналітичну обробку: проводиться порівняння досягнутих результатів діяльності з даними за минулі періоди часу, з показниками інших підприємств і середньогалузевими; визначається вплив різноманітних факторів на результати господарської діяльності, виявляються недоліки, помилки, невикористані можливості, перспективи та ін. На основі результатів аналізу розробляються і обґрунтовуються управлінські рішення. Економічний аналіз передуює рішенням і діям, обґрунтовує їх і є основою наукового управління виробництвом, підвищує його ефективність. Отже, економічний аналіз можна розглядати як діяльність з підготовки даних, необхідних для наукового обґрунтування та оптимізації управлінських рішень. Навіть у такому узагальненому поданні видна значимість аналізу для управління підприємством.

У цілому, аналіз господарської діяльності як наука являє собою систему спеціальних знань, пов'язаних з дослідженням тенденцій господарського розвитку, науковим обґрунтуванням планів, управлінських рішень, контролем за їх виконанням, оцінкою досягнутих результатів, пошуком, вимірюванням і обґрунтуванням величини господарських резервів підвищення

ефективності виробництва, і розробки заходів щодо їх дослідженню.

Найбільш тісно аналіз господарської діяльності пов'язаний з бухгалтерським обліком, тому що саме система бухгалтерського обліку забезпечує збір, угруповання і обробку інформації про факти фінансово-господарської діяльності підприємства за звітний період, на основі якої розраховуються показники, що відображаються у фінансовій звітності. Таким чином, на більшості підприємств України аналіз здійснюється співробітниками бухгалтерії, і його результати знаходять своє відображення в пояснювальній записці до річного звіту.

Ще одна причина зв'язку аналізу з бухгалтерським обліком зумовлена тією обставиною, що саме з урахуванням традиційно пов'язують здійснення функції контролю за діяльністю підприємства в цілому, його підрозділів, окремих осіб і операцій.

Оскільки будь-який контроль передбачає, принаймні, порівняння деяких показників, отриманих результатів, вчинених дій, з неминучістю виникає необхідність у проведенні хоча б найелементарніших аналітичних розрахунків.

В умовах ринкової економіки, коли бухгалтерські дані стають, по суті, єдиним достовірним джерелом інформації, значимість аналітичних процедур у роботі бухгалтерів істотно посилюється. Таким чином, аналіз є важливим елементом в системі управління виробництвом, дієвим засобом виявлення внутрішньогосподарських резервів, основою розробки науково обґрунтованих планів і управлінських рішень.

10.2 Методи вимірювання грошових потоків

Управління грошовими потоками підприємства нерозривно пов'язане зі стратегією самофінансування, яка є найбільш кращою для великих компаній.

Дана стратегія передбачає відшкодування витрат по розширеному відтворенню переважно за рахунок власних джерел (чистого прибутку і амортизаційних відрахувань).

Це означає, що для прийняття фінансових рішень

необхідно мати чітку класифікацію доходів і витрат, прибутку і збитків, щоб визначити, з якого джерела отримане основна сума доходів за звітний період і на які цілі вона була спрямована.

Процес управління грошовими потоками включає в себе:

- складання бюджетів грошових потоків;
- повний, своєчасний і достовірний облік операцій з грошовими коштами;
- контроль (аудит) законності здійснення розрахункових операцій і правильності їх відображення в обліку;
- аналіз грошового потоку;
- визначення оптимального рівня грошових коштів;
- прогнозування грошових потоків.

Грошовий потік — це обсяг грошових коштів, що отримує або виплачує підприємство протягом звітного або планованого періоду.

Приплив грошових коштів здійснюється за рахунок виручки від реалізації продукції (робіт, послуг); збільшення статутного капіталу від додаткової емісії акцій; отриманих кредитів, позик і коштів від випуску корпоративних облігацій та ін.

Відтік грошових коштів виникає внаслідок покриття поточних (операційних) витрат; інвестиційних витрат, платежів до бюджету і в позабюджетні фонди; виплат дивідендів акціонерам підприємства і т.д.

Чистий приплив грошових коштів (резерв готівки) утворюється як різниця між усіма надходженнями і відрахуваннями коштів.

Щоб ефективно управляти грошовими потоками, необхідно знати:

- їх величину за певний час (місяць, квартал);
- основні їхні елементи;
- види діяльності, які генерують потік грошових коштів.

Оцінка грошового потоку може здійснюватися прямим або непрямим методами.

Прямий метод має досить просту процедуру розрахунку і безпосередньо пов'язаний з регістрами бухгалтерського обліку

(Головною книгою, журналами-ордерами тощо), він зручний для розрахунку показників та контролю за надходженням і витрачанням грошових коштів. У довгостроковій перспективі прямий метод розрахунку величини грошових потоків дає можливість оцінити рівень ліквідності підприємства. В оперативному управлінні фінансами прямий метод може використовуватися для контролю за процесом формування виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) та висновків щодо достатності коштів для платежів за фінансовими зобов'язаннями. Недоліком даного методу є те, що він не враховує взаємозв'язку отриманого фінансового результату (прибутку) і зміни абсолютного розміру грошових коштів підприємства.

Непрямий метод краще з аналітичної точки зору, оскільки дозволяє визначити взаємозв'язок отриманого прибутку зі зміною величини грошових коштів. Розрахунок грошових потоків непрямим методом ведеться від показника чистого прибутку з необхідними їй коригуваннями на статті, не відображають рух реальних грошей за відповідними рахунками.

Для розрахунку приросту або зниження грошових коштів у результаті поточної діяльності доцільно здійснити наступні операції.

Розрахувати оборотні активи і короткострокові зобов'язання (пасиви) виходячи з методу оцінки грошових потоків.

При коригуванні статей оборотних активів слід відняти їх приріст з чистого прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після оподаткування, а їх зниження за аналізований період додати до цієї прибутку.

При коригуванні короткострокових зобов'язань, навпаки, їх приріст слід додати до чистого прибутку, так як це не означає відтоку грошових коштів; зменшення цих зобов'язань віднімається з чистого прибутку.

Скорегувати чистий прибуток на витрати, які не потребують виплати коштів.

Для цього дані витрати (амортизація основних засобів і нематеріальних активів) за період слід додати до чистого

прибутку.

Виключити вплив прибутку і збитків, отриманих немає від основної діяльності, до яких відносяться фінансові результати від реалізації необоротних активів і цінних паперів інших емітентів.

Вплив цих операцій, враховане також при розрахунку чистого прибутку в звіті про прибуток і збитки, коригується для виключення повторного рахунку в наступному порядку:

а) збитки від цих операцій слід додати до чистого прибутку;

б) доходи від цих операцій необхідно відняти із суми чистого прибутку.

Крім того, у цьому розділі, щоб уникнути повторного рахунку виключається вплив на чистий прибуток тих статей, які розглядаються також у розділах інвестиційної та фінансової діяльності.

Таким чином, амортизація основних засобів та нематеріальних активів є значущим негрошовим фактором, що впливає на величину грошового потоку.

У бухгалтерському обліку амортизаційні відрахування трактуються як елемент собівартості продукції.

Тому при розрахунку грошових потоків за період необхідно відновити суму цих відрахувань, тобто до величини чистого прибутку слід додати суму нарахованого зносу.

Вплив негрошових статей на розмір грошового потоку слід визначати таким чином:

- суми залишкової вартості недоамортизованих основних засобів та інших необоротних активів при їх списанні відносять на зменшення фінансового результату. Так як реалізація різних видів майна відображається в прибутку у вигляді різниці між ціною реалізації та залишковою вартістю, у той час як приплив грошей у звітному періоді відбувається в повній сумі, що дорівнює ціні реалізації, то залишкова вартість майна повинна бути додана до прибутку;

- матеріальні витрати до складу собівартості продукції включаються у міру їх відпуску у виробництво, проте оплата рахунків на їх придбання – це реальний відтік грошей, тому

суму збільшення виробничих запасів і витрат слід відняти з прибутку. У той же час повернення матеріалів при ліквідації основних засобів або з виробництва не супроводжується відтоком грошей, тому на відповідну суму збільшується прибуток;

- у разі зростання залишків за рахунками поточних пасивів (короткострокових пасивів) має місце приплив грошей, у зв'язку з чим на цю суму необхідно збільшити прибуток.

У формах бухгалтерської звітності індустріально розвинених країн коригування прибутку за рахунок операцій за рахунками запасів і витрат, а також короткострокової заборгованості (пасивів) виражається однією статтею: зміна чистого оборотного капіталу (оборотні активи – короткострокові пасиви). Збільшення чистого оборотного капіталу свідчить про відтік грошових коштів, а його зниження – про приплив. Необхідно також врахувати відтік грошей у зв'язку з реальними або фінансовими інвестиціями, які також не знаходять відображення в показники прибутку. Зіставлення надходжень і виплат дозволяє визначити фінансовий результат по кожному виду діяльності і вивчити ті господарські операції, які викликали приплив або відплив грошей за період (місяць, квартал, рік), зрозуміти їх причину і вчасно прийняти рішення, спрямовані на стабілізацію грошових потоків. У подальшому отримані дані можна використовувати для прогнозування грошових потоків на майбутній період.

Загальне збільшення грошових коштів за період далеко не завжди означає поліпшення фінансового стану підприємства – все залежить від того, на які види діяльності будуть надалі спрямовані грошові кошти, що дають приріст або зниження загального обсягу фінансових ресурсів.

Для прийняття обґрунтованих рішень про використання грошових ресурсів необхідно мати інформацію про надходження та витрачання грошових коштів за окремими видами діяльності: поточної, інвестиційної та фінансової.

Актуальність ефективного управління грошовими потоками організації визначається наступним:

- грошові потоки обслуговують ведення господарської

діяльності підприємства практично у всіх її аспектах;

- ефективне управління грошовими потоками забезпечує фінансову рівновагу організації і дозволяє знизити потребу в позиковому капіталі;

- раціональне управління грошовими потоками сприяє підвищенню ритмічності операційного процесу, прискоренню обороту капіталу організації, зниження ризику неплатоспроможності.

Питання для самоконтролю

1. Розкрийте зміст поняття «грошовий потік».
2. За якими критеріями і як класифікують грошові потоки підприємства? Яка класифікація є найбільш поширеною у фінансовому аналізі?
3. Як оцінюють грошові потоки?
4. Які форми звітності і для яких цілей використовують у процесі аналізу грошових потоків підприємства?
5. Які основні джерела формування вхідного грошового потоку підприємства?
6. Які основні джерела формування вихідного грошового потоку підприємства?
7. Яким чином розраховують чисті грошові потоки за видами діяльності і сукупний за прямим методом?
8. Яким чином розраховуються чисті грошові потоки за видами діяльності та сукупний грошовий потік за непрямим методом?
9. В чому полягають переваги і недоліки кожного з методів оцінки грошових потоків?
10. Які показники характеризують ефективність використання грошових коштів?
11. Які показники характеризують синхронність надходження і витрачання грошових коштів?

Список рекомендованої літератури

Банк В. Р., Тараскина А. В. Банк С. В. Финансовый анализ: учеб. пособ. М.: ТК Велби, Изд-во. Проспект, 2006. 344 с. 5-482-00022-2

Базецкая А. И., Дяченко В. Л. Финансовый менеджмент: учеб. Пособие. Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. Харьков: ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2017. 186 с.

Басовский Л. Е., Лунева А. М., Басовский А. Л. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. М.: Инфра-М, 2008. 222 с. ISBN 978-5-16-001285-8.

Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2005. 592 с. 966-574-799-1.

Бланк И. А. Управление денежными потоками. К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. 736 с.

Гушко С. В., Шайкан А. В., Шайкан Н. П., Гушко О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Вид. 2-е, переробл. і допов. Кривий Ріг: Чернявський Д. О., 2011. 174 с.

Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: МАУП, 2001. 152 с.

Карамзін В. Я. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: Центр учб. літ., 2008. 392 с.

Ковальчук К. Ф Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: навч. посіб. К.: Центр учб. літ. 2015. 326с

Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського; ред.: Т. Д. Косова, І. В. Сіменко. К.: ЦУЛ, 2013. 440 с.

Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М. Р. Лучко, С. М. Жукевич, А. І. Фаріон–Тернопіль: ТНЕУ, 2016 304 с.

Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / авт. кол.: Т. І. Лепейко, О. М. Миронова, К. В. Кривобок, К. Р. Немашкало. Харків: ХНЕУ, 2012. 290 с.

Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / за ред. І. О. Школьник. К.: Центр учб. літ., 2014. 488 с.

11. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В Україні не існує офіційної та загально визначеної методики комплексної оцінки результатів діяльності підприємства. Однак можна визначити такі основні етапи проведення комплексного економічного аналізу результатів діяльності підприємства:

1. Складання плану економічного аналізу:
 - визначення теми аналізу та напрямів використання його результатів;
 - розробка програми і календарного плану, а також розподіл роботи між виконавцями;
 - визначення джерел інформації;
 - розробка макетів аналітичних таблиць, методичних вказівок щодо їх заповнення, методів графічного оформлення матеріалів аналізу.
2. Підготовка матеріалів для аналізу:
 - збирання інформації та визначення додаткових джерел її отримання;
 - перевірка вірогідності інформації;
 - аналітична обробка інформації.
3. Попередня оцінка результатів аналізу:
 - загальна характеристика підприємства;
 - характеристика зміни показників порівняно з попереднім періодом.
4. Аналіз причин динамічних змін показників діяльності:
 - визначення та групування чинників, що впливають на діяльність підприємства;
 - виявлення зв'язків та залежності між окремими чинниками;
 - вимірювання впливу чинників;
 - оцінювання збитків, зумовлених дією негативних чинників;
 - виявлення невикористаних можливостей для позитивних змін показників діяльності.
5. Оцінювання результатів аналізу:
 - формування висновків за результатами аналізу;

– розроблення пропозицій з метою підвищення ефективності діяльності підприємства.

В результаті проведення аналітичної роботи такого спрямування створюються передумови для системної оцінки ефективності діяльності підприємства і формується інформація для розробки заходів щодо її підвищення.

При формуванні системи показників ефективності виробництва, виробничо-господарської і комерційної діяльності підприємства бажано дотримуватись певних принципів. До них можна віднести:

- забезпечення взаємозв'язку критерію і системи конкретних показників ефективності виробництва;
- відображення ефективності використання усіх видів застосовуваних у виробництві ресурсів;
- можливість застосування показників ефективності в управлінні різними ланками виробництва на підприємстві;
- виконання найбільш важливими показниками стимулюючої функції у процесі використання наявних резервів зростання ефективності виробництва, того чи іншого виду діяльності підприємства.

Система показників ефективності виробництва, що побудована з урахуванням зазначених принципів, має включати декілька груп:

- 1) узагальнюючі показники ефективності виробництва (діяльності підприємства);
- 2) показники ефективності використання праці (персоналу);
- 3) показники ефективності використання виробничих основних і оборотних фондів;
- 4) показники ефективності використання фінансових коштів (оборотних коштів і капітальних вкладень).

Кожна з перелічених груп охоплює певну кількість конкретних абсолютних чи відносних показників, що характеризують загальну ефективність виробництва (діяльності підприємства) або ефективність використання окремих видів ресурсів. Однак показники економічної ефективності умовно можна диференціювати на дві групи: конкретні та узагальнюючі.

Конкретні показники економічної ефективності характеризують окремі сторони економічного виробничого або комерційного процесу.

Одним з основних вимог господарювання в умовах ринкової економіки є безбитковість господарської та іншої діяльності підприємства, відшкодування витрат власними доходами та забезпечення у певних розмірах рентабельності функціонування капіталу.

Ефективність є складною категорією, яка складається в організації (у галузі і т.п.) під впливом безлічі внутрішніх і зовнішніх чинників: економічних, правових, соціальних та ін. Ця обставина і той факт, що ефективність представлена в різних видах (ефективність господарської діяльності підприємства, ефективність використання різних ресурсів, ефективність виробництва і т.п.), є причинами використання для її кількісної оцінки безлічі показників. Їх упорядкованість, розташування, наприклад, в порядку узагальнюючих показників ефективності до приватних, утворює певну систему показників.

Основоположним принципом формування системи показників ефективності та вираження її сутності на всіх рівнях управління економікою (країни, галузі, господарюючого суб'єкта) є співвідношенням кінцевого результату (доходу, валового внутрішнього продукту, обсягу випуску чи реалізації продукції) і ефекту (прибутку) із застосованими і спожитими ресурсами (в сукупності або по окремих видах).

Співвідношення показників можна обчислювати різними способами. При визначенні показника ефективності як відношення результату у вигляді обсягу випуску (реалізації) продукції або ефекту (прибутку) до ресурсів або витрат необхідно орієнтуватися на його максимізацію. При використанні зворотних показників у вигляді відношення ресурсів або витрат до обсягу випуску (реалізації) продукції або ефекту (прибутку) важливо домагатися їх мінімізації. Практичне використання системи показників економічної ефективності в галузях передбачає:

Орієнтацію підприємств на інтенсивний шлях розвитку і досягнення більш високого рівня ефективності в динаміці;

Виявлення резервів подальшого вдосконалення господарської діяльності підприємства на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, сучасних технологій і поліпшення організації виробництва;

Створення дієвого механізму підвищення ефективності. В якості узагальнюючих показників ефективності господарської діяльності підприємства необхідно використовувати відношення обсягу реалізованої продукції або ефекту у вигляді прибутку до сукупної величини ресурсів, що включають середньорічну вартість основних і оборотних коштів або до загальної суми витрат на виробництво або продаж.

Головним показником, що характеризує фінансові результати господарської діяльності торгових організацій, є валовий дохід, прибуток і рентабельність.

Мета аналізу фінансових результатів - виявлення шляхів і можливостей їх зростання підвищення якості обслуговування споживачів. В процесі аналізу дають оцінку стану валового доходу, прибутку і рентабельності на підприємствах, вивчають їх динаміку і вплив факторів на фінансові результати. Однією з головних задач аналізу є вивчення і мобілізація резервів його зростання, підвищення стимулюючої ролі доходів і прибутку в результатах господарської та іншої діяльності підприємств.

Комплексний економічний аналіз являє собою аналіз господарської діяльності підприємства або будь-якої окремої, найбільш істотною боку його діяльності на основі системного підходу.

Системний підхід до проведення комплексного економічного аналізу передбачає наявність певної послідовності з метою всебічного охоплення взаємозалежних і взаємообумовлених показників.

Однією з основних задач комплексного економічного аналізу є виявлення ефективності господарської діяльності підприємства.

Системний підхід дозволяє глибше вивчити досліджуване підприємство, отримати більш повне уявлення про нього.

Системний підхід в економічному аналізі спрямований на розробку науково обґрунтованих варіантів вирішення певних завдань, а також дозволяє вибрати найбільш доцільні управ-

лінські рішення для досягнення поставлених цілей.

При виборі методики проведення комплексного економічного аналізу можуть бути використані два підходи:

Перший підхід – коли результати господарської діяльності аналізованого підприємства можна представити у вигляді системи показників;

Другий підхід – коли результати господарської діяльності характеризуються одним вільним комплексним показником.

На практиці при проведенні комплексного аналізу найчастіше використовують обидва підходи одночасно. Комплексний економічний аналіз діяльності може включати різне поєднання використовуваних показників в залежності від поставлених цілей.

Розглянутий показник дозволяє оцінити ефективність використання економічного потенціалу підприємства й порівняти наявні в нього ресурси з основним кінцевим результатом діяльності – роздрібним товарообігом. Чим вище значимість цього показника, тим краще виконується підприємством його основна функція – забезпечення потреб населення в товарах і послугах, тим ефективніше використовуються ресурси підприємства.

При розгляді питання про економічну ефективність виробництва необхідно мати на увазі, що ефект і ефективність – поняття не збігаються. Ефект – це наслідок, результат тих чи інших заходів. Як би не важливий був ефект виробництва, його результат, сам по собі він недостатньо характеризує виробничу діяльність, оскільки не показує, ціною яких ресурсів (витрат) отриманий.

Економічну ефективність виробництва характеризує ставлення економічного ефекту до витрат, який зумовив цей ефект. Іншими словами, рівень економічної ефективності дає уявлення про те, ціною яких витрат досягнутий економічний ефект. Економічна ефективність діяльності підприємства - це віддача у формі доходів різних ресурсів підприємства, яка визначається відношенням доходів до витрат ресурсів. Розрізняють два види економічної ефективності підприємств: спосіб розподілу наявних ресурсів і спосіб використання ресурсів в кожній конкретній економічній діяльності.

Економічна ефективність виробництва в підприємствах формується під впливом багатьох різнобічних факторів, які діють не ізольовано, в чистому вигляді, а найтіснішим чином обумовлюючи один одного. У добре налагодженої ринкової економіки випуск продукції здійснюється з найменшими можливими витратами, а її розподіл відбувається відповідно до вимог ринку - цьому сприяє конкуренція. Витрати виробника на ринку трансформуються в ціну його продукту, і він прагне продати свій продукт за максимальною ціною. З іншого боку, і споживач прагне купити стільки продуктів, скільки йому потрібно для задоволення своїх потреб, і не більше, витративши на це якомога менше коштів.

Це обумовлено тим, що на ринку всі його суб'єкти діють розумно, і це визначає суть ринкової економіки. Щоб виробництво товарів було ефективним, необхідно забезпечити не тільки мінімум витрат, а й випуск товарів у таких наборах, які відповідають бажанню людей заплатити за них.

Існують різні підходи до оцінки ефективності підприємства:

- ресурсний (зіставлення готової продукції з величиною витрачених факторів виробництва, виражений у категорії продуктивності). При цьому підході існує проблема порівняння віддачі різнорідних ресурсів;

- чистий грошовий потік (ЧГП) є одним з найважливіших показників фінансової ефективності. $\text{ЧГП} = \text{чистий прибуток} \pm \text{змiна оборотного капіталу} + \text{амортизація} \pm \text{змiна довгострокового боргу} - \text{капітальні вкладення}$;

- вільний грошовий потік – потік грошових коштів, представлений сумою маржинального доходу підприємства, за винятком постійних витрат на його утримання;

- сучасний: ефективність бізнесу – це величина доходів, що генеруються бізнес-процесами підприємства, за вирахуванням витрат, необхідних для їх здійснення, або ефективність – це результативність дій співробітників, що визначають майбутні фінансові результати, виражені в грошових потоках. Однак люди не завжди працюють ефективно (теорія Х-ефективності). Зростання вартості бізнесу за допомогою нарощування його капіталізації – фундаментальний критерій

ефективності діяльності підприємств.

Об'єктивна оцінка ефективності діяльності підприємства має винятково велике значення, оскільки характеризує успішність менеджменту підприємства, формує його імідж, сприяє доступу на ринки капіталу і обґрунтовує доцільність інвестицій. У цих умовах уміння підприємства оцінити свій потенціал та визначити шляхи його реалізації з максимальною ефективністю є головним завданням.

В рамках аналізу фінансового стану підприємства за даними фінансової звітності доцільно оцінювати економічний ефект та економічну ефективність наступним чином.

Економічний ефект – це абсолютний показник, що характеризує результат діяльності. Як показники ефекту використовують показники доходу, податків, прибутку і збитків. Але основним показником, що характеризує ефективну роботу підприємства, є чистий прибуток.

Динаміка чистого прибутку підприємства аналізується шляхом поділу її на фінансовий результат від звичайної діяльності та від надзвичайної діяльності. Фінансовий результат від надзвичайної діяльності не планується, тому його розглядають з позиції можливості отримання тих же доходів в майбутньому або для розробки системи заходів щодо захисту від подібних збитків в майбутньому.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства та отриманого економічного ефекту проводяться за даними звіту про фінансові результати.

Економічна ефективність діяльності підприємства оцінюється за допомогою наступних показників рентабельності:

- рентабельність продукції (співвідношення валового прибутку до собівартості продукції);
- рентабельність продажу (співвідношення валового прибутку до чистого доходу від реалізації продукції);
- рентабельність операційної діяльності (співвідношення прибутку від операційної діяльності до витрат за операційною діяльністю);
- рентабельність капіталу (співвідношення чистого прибутку до вартості капіталу);

- рентабельність власного капіталу (співвідношення чистого прибутку до вартості власного капіталу).

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте поняття «прибуток».
2. Які види прибутку Ви знаєте?
3. Які види прибутку відображаються у фінансовій звітності підприємства?
4. Які фактори впливають на отримання прибутку підприємством?
5. Яким чином система оподаткування впливає на обсяг прибутку підприємства?
6. Які показники вимірюють економічну ефективність діяльності підприємства?
7. Які фактори впливають на рівень рентабельності підприємства?
8. Які методи управління прибутком підприємства використовуються?
9. Які методи управління витратами найбільш доцільно застосовувати в сучасних економічних умовах в Україні?
10. Які показники характеризують ефективність використання капіталу підприємства?

Список рекомендованої літератури

Банк В. Р., Банк С. В., Тараскина А.В. Финансовый анализ: учеб. пособ. М.: ТК Велби, Изд-во. Проспект, 2006. 344 с. 5-482-00022-2

Базецкая А. И., Дяченко В. Л. Финансовый менеджмент: учеб. пособие. Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. Харьков: ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2017. 186 с.

Басовский Л. Е., Лунева А. М., Басовский А. Л. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. М.: Инфра-М, 2008. 222 с. ISBN 978-5-16-001285-8.

Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: КНЕУ,

2005. 592 с. 966-574-799-1.

Бланк И. А. Управление денежными потоками. К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. 736 с.

Гушко С. В., Шайкан А. В., Шайкан Н. П., Гушко О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Вид. 2-е, переробл. і допов. Кривий Ріг: Чернявський Д. О., 2011. 174 с.

Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: МАУП, 2001. 152 с.

Карамзін В. Я. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2008. 392 с.

Ковальчук К. Ф. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: навч. посіб. К.: Центр учб. літ. 2015. 326с

Ковальчук Т. М. Теорія економічного аналізу: навч.-метод. посіб. Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Рута, 2008. 392 с. ISBN 978-966-568-948-5.

Козак І. І. Економічний аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. 2-ге вид. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2010. 217 с. ISBN 978-966-8687-57-0.

Кононенко О. Анализ финансовой отчетности: учеб. пособие. Харків: Фактор, 2002. 144с.

Магопєць О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освіт.-проф. прогр. магістра за спец. «Облік і аудит». Кіровоград: КОД, 2010. 278 с.

Петряєва З. Ф., Хме-ленко Г. Г. Організація і методика економічного аналізу: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. Дисципліни. Харківський національний економічний ун-т. Харків: ХНЕУ, 2009. 236 с. ISBN 978-966-676-304-7

Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємств. Київ: Знання, 2004. 654 с.

Сухарев П. М., Косова Т. Д., Сіменко І. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Донецьк: ДонДУЕТ, 2002. 299 с.

Шеремет А. Д. Теория экономического анализа. М.: ИНФРА-М, 2011. 352с. ISBN: 978-5-16-004550-4

12. АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

12.1. Сутність кредитування підприємства.

12.2. Сутність витрат підприємства за користування кредитними ресурсами.

12.3. Економічна характеристика структури фінансових ресурсів підприємства за джерелами їх формування.

12.4. Обґрунтування нових підходів до методики прогнозування витрат підприємства за користування кредитними ресурсами.

12.5. Шляхи скорочення витрат за користування кредитом.

12.1. Сутність кредитування підприємства

Для початку необхідно дати визначення самого терміну «кредит». Кредит являє собою різновид економічної угоди, договір між юридичними особами про позику або позику. Один з партнерів (кредитор) надає іншому (позичальникові) гроші (в деяких випадках майно) на певний термін з умовою повернення еквівалентної вартості, як правило, з оплатою цієї послуги у вигляді відсотка. Терміновість, повернення і, як правило, платність - принципові характеристики кредиту. Кредит багато в чому є умовою і передумовою розвитку сучасної економіки невід'ємним елементом економічного зростання. Його використовують як великі підприємства та об'єднання, так і малі виробничі, сільськогосподарські і торгові підприємства. Ним користуються як держави та уряду, так і окремі громадяни. Кредит обслуговує рух капіталу і постійний рух різних громадських фондів.

Завдяки кредиту в національній економіці продуктивно використовуються кошти, вивільняються в процесі діяльності підприємств, в процесі виконання державного бюджету, а також заощадження населення і ресурси банків.

Кредит, таким чином, являє собою форму руху позичкового капіталу, тобто грошового капіталу, що надається в позику. Він забезпечує трансформацію грошового капіталу в позичковий і, виражає відносини між кредиторами і пози-

чальниками. За допомогою кредиту вільні грошові капітали і доходи підприємств, громадян та держави акумулюються, перетворюючись у позичковий капітал який за плату передається у тимчасове користування.

Необхідність і можливість кредиту обумовлена закономірностями кругообігу і обороту капіталу в процесі відтворення: на одних ділянках вивільняються тимчасово вільні кошти, які виступають як джерело кредиту, на інших виникає потреба в них.

Як вже було зазначено вище, кредит – джерело задоволення попиту на грошові ресурси. Навіть при самому високому рівні самофінансування, при високорентабельному веденні господарюючим економічним суб'єктам недостатньо власних коштів для здійснення інвестицій і поточної основної діяльності. Допоміжні фінансові ресурси, одержувані за допомогою кредиту, потрібні, коли підприємство знаходиться в складній ситуації, коли зірвалася з тієї чи іншої причини реалізація готової продукції, підвели постачальники, виникають труднощі з виплатою зарплати своїм працівникам і т.д.

При розгляді даної теми необхідно відзначити, що кредит необхідний для підтримки безперервності кругообігу фондів діючих підприємств, обслуговування процесу реалізації вироблених товарів, що особливо важливо на етапі становлення ринкових відносин.

Кредит здатний надавати активний вплив на обсяг і структуру грошової маси, платіжного обороту, швидкість обігу грошей. Завдяки кредиту відбувається більш швидкий процес капіталізації прибутку, тобто перетворення прибутку в додаткові виробничі фонди, що веде до концентрації виробництва. Кредит стимулює розвиток продуктивних сил, прискорюючи формування джерел капіталу для розширення виробництва.

Таким чином, перехід України до ринкової економіки, подолання кризи та відновлення економічного зростання, підвищення ефективності функціонування економіки, створення необхідної інфраструктури неможливо забезпечити без використання і подальшого розвитку кредитних відносин.

12.2. Сутність витрат підприємства за користування кредитними ресурсами

Говорячи про сутність витрат підприємства за користування кредитними ресурсами, ми стикаємося з поняттям принципу платності. Це один з принципів кредитування, до яких також відносяться: принцип зворотності, терміновості, диференційованості, забезпеченості позичок і платності. Охарактеризуємо деякі з них.

Принципами кредитування є: повернення, терміновість, диференційованість, забезпеченість позичок і платність.

Зворотність означає, що кошти повинні бути повернені. Економічною основою зворотності є кругообіг коштів та їх обов'язкова наявність до терміну повернення позики. Власне, кредит як економічна категорія тим і відрізняється від інших категорій товарно-грошових відносин, що тут рух грошей відбувається на умовах повернення. Повернення - необхідна риса кредиту.

Принцип терміновості кредитування означає, що кредит повинен бути не просто повернений, а повернений в суворо певний термін. Терміновість кредитування є необхідну норму досягнення повернення кредиту. Встановлений термін кредитування є граничним часом знаходження позичених коштів у-позичальника. Якщо термін користування позичкою порушується, то спотворюється суть кредиту, він втрачає своє справжнє призначення. Практика тривалого порушення принципу терміновості у кредитуванні підприємств і окремих галузей чинить негативний вплив на стан грошового обігу в країні. Необхідно підкреслити, що в ринкових умовах господарювання принцип терміновості набуває особливого значення. Від його дотримання залежить нормальне забезпечення суспільного відтворення грошовими коштами.

Диференційованість кредитування означає, що комерційні банки не повинні однаково підходити до вирішення питання про видачу претендують на отримання кредиту клієнтам. Банки прагнуть надавати кредит лише тим клієнтам, які в змозі його своєчасно повернути. У цих цілях банк на основі показників кредитоспроможності визначає фінансовий стан підприємства, з тим щоб бути впевненим у здатності

позичальника повернути кредит в обумовлений договором строк.

Забезпеченість позик як принцип кредитування означає, що наявні у позичальника майно, цінності або нерухомість дозволяють кредитору бути впевненим у тому, що повернення позичених коштів буде забезпечений в строк. Цей принцип передбачає реальне забезпечення наданих позичальникові позик різними видами майна або зобов'язаннями сторін. В якості забезпечення своєчасного повернення позики кредитори за договором призначають заставу, поручительство або гарантію, а також зобов'язання в інших формах, прийнятих практикою. Даючи позику під заставу, кредитор перевіряє, наскільки заставлене майно відповідає поставленим вимогам, зокрема чи забезпечено його ліквідність. Під ліквідністю таких активів (товарно-матеріальні цінності, обладнання, машини, інвентар, транспортні засоби тощо) розуміється здатність активів швидко перетворюватися в гроші.

Важливе значення мають способи повернення позичок, тому розглянемо їх детальніше. Найбільш поширений вид позик - кредит під запаси товарно-матеріальних цінностей, оскільки вони є найбільш надійним забезпеченням кредиту. Забезпеченням кредиту можуть служити товари та матеріальні цінності. При видачі великих кредитів в якості забезпечення приймається нерухомість. Позики під заставу нерухомого майна називаються іпотечними позиками. В якості застави по іпотечних позиках для підприємств різних форм власності є земельні ділянки і сільськогосподарські споруди, приміщення. Тепер необхідно зупинитися на більш детальному розгляді принципу платності, тому що він найбільш повно відображає сутність витрат підприємства за користування кредитом. Отже, принцип платності кредиту означає, що підприємство-позичальник має внести банку певну плату за тимчасове запозичення у нього грошових коштів. На практиці цей принцип здійснюється за допомогою механізму банківського відсотка.

Банківський відсоток являє собою плату, одержувану кредитором від позичальника за користування позиковими

коштами. Сплата відсотків в умовах ринкового господарства є не що інше, як передача частини прибутку, одержуваної позичальником, своєму кредитору. Природна вимога кредитора плати за позикові кошти визначається тим, що він передає частину свого капіталу боржника, таким чином, втрачаючи можливості отримати за час дії кредитної угоди власний прибуток. Кредит на своїй завершальній стадії – це повернення вартості, а відсоток – це прирощення до позичку. Позичковий відсоток, таким чином, являє собою своєрідну ціну позики, що гарантує раціональне використання позиченої вартості і збереження маси кредитних ресурсів. Одночасно платність кредиту повинна надавати стимулюючу дію на господарський розрахунок підприємств, спонукаючи до збільшення власних ресурсів і економного витрачання власних коштів.

Від чого залежить і чим визначається величина позичкового відсотка, які основні чинники, які сучасні комерційні банки враховують при встановленні плати за кредит? Про це, а також про шляхи скорочення витрат за користування кредитом піде мова в п'ятому розділі запропонованої роботи.

12.3. Економічна характеристика структури фінансових ресурсів підприємства за джерелами їх формування

Для дослідження даного питання необхідно з'ясувати, яким чином і звідки з'являються кошти, які можна використовувати в якості позикових ресурсів для задоволення потреб товаровиробників і держави. Це дозволить нам провести економічну характеристику структури фінансових ресурсів.

Насамперед, розглянемо механізм утворення вільних грошових коштів. Вільні грошові кошти утворюються в процесі господарської діяльності підприємств. Підприємство отримує виручку від реалізованої продукції поступово, також частинами воно витрачає її на покупку сировини, палива, матеріалів. В результаті утворюються тимчасово вільні грошові кошти на рахунках підприємств і банків.

Підприємство має тимчасово вільними грошовими ресурсами у вигляді невикористаних амортизаційних фондів.

Справа в тому, що вартість основних фондів, якими володіє підприємство, переноситься на вироблені товари по частинах і також по частинах повертається до підприємств у грошовій формі. Витрачаються ці ресурси постійно, по мірі поповнення, а значить, вони бувають тимчасово вільними. Тимчасово вільними можуть бути грошові ресурси, які призначаються для заробітної плати робітникам і службовцям. Зарплата виплачується, як правило, два рази на місяць, в той час як надходження грошей за продану продукцію відбувається частіше. Значними можуть бути тимчасово вільні ресурси в ході виконання бюджету. Надходження коштів у бюджет і їх витрачання не завжди збігаються в часі. У зв'язку з цим на якийсь період утворюються вільні залишки коштів, які також можуть бути використані тими, хто в цих ресурсах потребує.

Нарешті, джерелом тимчасово вільних ресурсів грошових коштів можуть стати грошові заощадження населення, утворені у нього в зв'язку з перевищенням доходів над поточними витратами, або просто не використані протягом якогось часу на поточні споживчі потреби і акумульовані банками. Заощадження утворюються в результаті розриву в часі процесів одержання населенням доходів та їх використання.

Потреба підприємств, організацій, населення також не буває рівномірною, вона залежно від господарської ситуації також коливається. У господарюючих суб'єктів зазвичай в обороті знаходиться сума власного капіталу. Це означає, що тимчасово вільні грошові кошти не залишаються невикористаними. Слід підкреслити, що в умовах ринкової економіки, особливо в період її стійкого зростання і пожвавлення її секторів, підвищення життєвого рівня, створюються об'єктивні передумови для збільшення як розмірів тимчасово вільних грошових коштів, так і особливо для збільшення масштабів потреб у кредитних ресурсах.

Об'єктивна необхідність існування, освіти і використання ресурсів для кредитування (або позичкового фонду) і конкретної форми його руху кредиту викликається наступними обставинами:

- по-перше, необхідністю подолання протиріч між

постійним утворенням грошових резервів, що осідають в процесі обороту у підприємств різних форм власності, бюджету та населення, і використанням їх для потреб і потреб відтворення;

- по-друге, необхідністю забезпечення безперервного процесу кругообігу капіталу в умовах функціонування численних галузей і підприємств з різною тривалістю кругообігу коштів;

- по-третє, необхідністю комерційної організації управління підприємством в умовах ринку, коли на кожному підприємстві в процесі кругообігу індивідуального капіталу виникає потреба в додаткових сумах або, навпаки, тимчасово вивільняються грошові ресурси.

Велика роль кредиту в інвестиціях, у відтворенні основних фондів. Кредит дозволяє здійснювати капітальні вкладення ще до того, як господарюючий суб'єкт накопичить необхідну суму прибутку та амортизації для інвестицій у повному обсязі. Можливість залучення в потрібний момент позикового капіталу дозволяє підприємству реагувати на зміни техніки і технології, здійснювати витрати на придбання та використання новітніх наукових досягнень, що без кредиту для нього було б просто неможливим.

12.4. Обґрунтування нових підходів до методики прогнозування витрат підприємства за користування кредитними ресурсами

Існує кілька видів підходів до розгляду даної проблеми. Серед них є як і нові, так і перевірені часом. Отже, розглянемо ряд підходів до методики прогнозування витрат підприємства.

До таких підходів, перш за все, відноситься оцінка кредитоспроможності великих і середніх підприємства. У свою чергу ця оцінка може проводитися різними шляхами. Вони ґрунтуються на фактичних даних балансу, звіті про прибуток, кредитній заявці, інформації про історію клієнта і його менеджерах. В якості способів, оцінки кредитоспроможності використовуються система фінансових коефіцієнтів, аналіз

грошового потоку, ділового ризику та менеджменту.

Розглянемо докладніше ці способи.

Фінансові коефіцієнти оцінки кредитоспроможності клієнтів комерційного банку. У світовій і українській банківській практиці використовуються різні фінансові коефіцієнти для оцінки кредитоспроможності позичальника. Їх вибір визначається особливостями клієнттури банку, можливими причинами фінансових труднощів, кредитною політикою банку. Існує кілька категорій коефіцієнтів.

I – коефіцієнти ліквідності;

II – коефіцієнти ефективності, або оборотності;

III – коефіцієнти фінансового левериджу;

IV – коефіцієнти прибутковості;

V – коефіцієнти обслуговування боргу.

Показники кредитоспроможності, що входять в кожен з названих груп, можуть відрізняти великою різноманітністю. Як приклад можна навести таку систему.

Таблиця 12.1 – Нормативні рівні коефіцієнтів, які застосовуються при прогнозуванні витрат підприємства за користування кредитними ресурсами

Показники	Нормативні рівні
1. Коефіцієнти ліквідності: коефіцієнти поточної ліквідності коефіцієнти швидкої (оперативної) ліквідності	2, 0 - 1,25
2. Коефіцієнти ефективності (оборотності): оборотності запасів оборотності дебіторської заборгованості оборотності основних засобів оборотності активів	
3. Коефіцієнт фінансового левериджу	
співвідношення всіх боргових зобов'язань (короткострокових і довгострокових) і активів співвідношення всіх боргових зобов'язань і власного капіталу	
співвідношення всіх боргових зобов'язань та акціонерного капіталу	0,25 - 0,6
співвідношення всіх боргових зобов'язань і матеріального акціонерного капіталу (акціонерний	0,66-2,0

Показники	Нормативні рівні
капітал-нематеріальні активи)	
співвідношення довгострокової заборгованості і фіксованих (основних) активів	
співвідношення власного капіталу та активів	
співвідношення оборотного власного капіталу і поточних активів	0,5-1,5
4. Коефіцієнти прибутковості: коефіцієнт норми прибутку коефіцієнти рентабельності коефіцієнти норми прибутку на акцію	
5. Коефіцієнти обслуговування боргу: коефіцієнт покриття відсотка коефіцієнт покриття фіксованих платежів	7,0-2,0

Коефіцієнт поточної ліквідності (К) показує, чи здатний позичальник у принципі розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями. Коефіцієнт поточної ліквідності передбачає зіставлення поточних активів, тобто коштів, які має клієнт у різній формі з поточними пасивами, тобто зобов'язаннями найближчих термінів погашення (позики, борг постачальникам, за векселями, бюджету, робітникам і службовцям. Ліквідні активи являють собою ту частину поточних пасивів, яка відносно швидко перетворюється в готівку. Призначення коефіцієнта швидкої ліквідності – прогнозувати здатність позичальника швидко визволити з свого обороту кошти в грошовій формі для погашення боргу банку в строк.

Коефіцієнти ефективності (оборотності) доповнюють першу групу коефіцієнтів – показників ліквідності і дозволяють зробити більш обґрунтований висновок. Коефіцієнти ефективності аналізуються в динаміці, а також порівнюються з коефіцієнтами конкуруючих фірм і з середньогалузевими показниками. Коефіцієнти прибутковості характеризують ефективність використання всього капіталу, включаючи його залучену частину. Різновидами цих коефіцієнтів є:

- 1) коефіцієнти норми прибутковості:

- чистий операційний прибуток
- чистий прибуток після сплати відсотків і податків /

Виторг від реалізації

2) коефіцієнти рентабельності

Зіставлення трьох видів коефіцієнтів рентабельності показує ступінь впливу відсотків і податків на рентабельність фірми

3) коефіцієнти норми прибутку на акцію:

Коефіцієнти обслуговування боргу (ринкові коефіцієнти) показують, яка частина прибутку поглинається процентними і фіксованими платежами

Конкретна методика визначення чисельника зазначених коефіцієнтів залежить від того, чи відносяться процентні або фіксовані платежі на собівартість або сплачуються з прибутку.

Коефіцієнти обслуговування боргу показують, яка частина прибутку використовується для відшкодування процентних або всіх фіксованих платежів. Особливе значення ці коефіцієнти мають при високих темпах інфляції, коли величина відсотків сплачених може наблизитися до основного боргу клієнта або навіть його перевищувати. Чим більша частина прибутку спрямовується на покриття відсотків сплачених і інших фіксованих платежів, тим менше її залишається для погашення боргових зобов'язань і покриття ризиків, тобто тим гірше кредитоспроможність клієнта.

Перераховані фінансові коефіцієнти можуть розраховуватися на основі фактичних звітних даних або прогнозних величин на планований період. При стабільній економіці або відносно стабільному положенні клієнта оцінка кредитоспроможності позичальника в майбутньому може спиратися на фактичні характеристики в минулі періоди. У зарубіжній практиці такі фактичні показники беруться як мінімум за три роки. У цьому випадку основою розрахунку коефіцієнтів кредитоспроможності є середні за рік (квартал, півріччя місяць) залишки запасів, дебіторської та кредиторської заборгованості, коштів у касі та на рахунках в банку, розмір акціонерного капіталу (статутного фонду), власного капіталу і т.д.

В умовах нестабільної економіки (наприклад, спад виробництва), високих темпів інфляції фактичні показники за

минулі періоди не можуть бути єдиною базою оцінки здатності клієнта погасити свої зобов'язання, включаючи позики банку, в майбутньому. У цьому випадку повинні використовуватися або прогнознi дані для розрахунку названих коефіцієнтів, або розглянутий спосіб оцінки кредитоспроможності підприємства (організації) доповниться іншими. До останнього можна віднести аналіз ділового ризику в момент видачі позики н оцінку менеджменту.

Описані фінансові коефіцієнти кредитоспроможності розраховуються на основі середніх залишків по балансах на звітні дати і далеко не завжди відображають реальний стан справ і відносно легко спотворюються у звітності. Тому у світовій банківській практиці використовується ще система коефіцієнтів, що розраховуються на основі рахунку результатів. Цей рахунок містить звітні показники оборотів за період. Вихідним оборотним показником є виторг від реалізації. Шляхом виключення з неї окремих елементів (матеріальних і трудових витрат, відсотків, податків, амортизації тощо) отримують проміжні показники і в кінцевому підсумку отримують чистий прибуток за період.

Чисте сальдо готівки є різницею між готівкою активу і пасиву балансу. Готівка активу – залишок грошей у касі та на рахунках в банку. Готівка пасиву – короткострокові позики на поточну виробничу діяльність. Тому чисте сальдо готівки показує розмір власних коштів клієнта, які осіли в касі і на рахунку.

Аналіз грошового потоку також є способом оцінки кредитоспроможності клієнта комерційного банку, а цей показник, у свою чергу, якраз є чинником визначення витрат підприємства за користування кредитними ресурсами. В основі такого аналізу лежить використання фактичних показників, що характеризують обіг коштів у клієнта в звітному періоді.

Аналіз грошового потоку полягає в зіставленні відтоку і припливу коштів у позичальника за період, що відповідає звичай терміну просять позички. При видачі позики на рік аналіз грошового потоку робиться в річному розрізі, на термін до 90 днів – у кварталному і т. д.

Елементами припливу коштів за період є:

- прибуток, отриманий у даному періоді;
- амортизація, нарахована за період;
- вивільнення коштів з:
 - запасів;
 - дебіторської заборгованості;
 - основних фондів;
 - інших активів.
- збільшення кредиторської заборгованості;
- зростання інших пасивів;
- збільшення акціонерного капіталу;
- видача нових позик.

В якості елементів відтоку коштів можна виділити:

- 1) сплату податків відсотків дивідендів штрафів і пені;
- 2) додаткові вкладення коштів в:
 - запаси;
 - дебіторську заборгованість;
 - інші активи;
 - основні фонди.
- 3) скорочення кредиторської заборгованості;
- 4) зменшення інших пасивів;
- 5) вплив акціонерного капіталу;
- 6) погашення позик.

Різниця між припливом і відтоком коштів визначає величину загального грошового потоку. Для визначення цього впливу порівнюються залишки по статтях запасів, дебіторів, кредиторів і т.д. на початок і кінець періоду. Зростання залишку запасів, дебіторів і інших активів протягом періоду означає відтік коштів і показується при розрахунку зі знаком "-", а зменшення -. Приплив коштів і фіксується зі знаком "+". Зростання кредиторів і інших пасивів розглядається як приплив коштів ("+"), зниження - як відтік ("-").

Є особливості у визначенні припливу та відтоку коштів у зв'язку з зміною основних фондів враховуються не тільки зростання або зниження вартості їх залишку за період, а й результати реалізації частини основних фондів протягом періоду. Перевищення ціни реалізації над балансовою оцінкою

сприймається як приплив коштів, а зворотна ситуація як відтік коштів. Модель аналізу грошового потоку побудована на угрупованню елементів припливу та відтоку коштів за сферами управління підприємством.

Цим сферам в моделі аналізу грошового потоку (АГП) можуть відповідати такі блоки:

- управління прибутком підприємства;
- управління запасами і розрахунками;
- управління фінансовими зобов'язаннями;
- управління податками та інвестиціями;
- управління співвідношенням власного капіталу і кредитів.

Для аналізу грошового потоку беруться дані як мінімум за три минулі роки. Якщо клієнт мав стійке перевищення припливу над відпливом коштів, то це свідчить про його фінансової стійкості, а також про кредитоспроможність. Коливання величини загального грошового потоку, а також короткочасне перевищення відтоку над припливом коштів говорить про більш ласі рейтинг клієнта по рівні кредитоспроможності. На основі співвідношення величини загального грошового потоку і розміру боргових зобов'язань клієнта визначається його клас кредитоспроможності: нормативні рівні цього співвідношення: клас 0,75; 0,30; 0,25; 0,2; 0,2; 0,15.

Аналіз грошового потоку дозволяє зробити висновок про слабкі місця управління підприємством. Наприклад, відтік засобів може бути пов'язаний з управлінням запасами, розрахунками (дебітори і кредитори), фінансовими платежами (податки, відсотки, дивіденди). Виявлення слабких місць менеджменту використовується для розробки умов кредитування, відображених у кредитному договорі. Для вирішення питання про доцільність і розмірі видачі позики на відносно тривалий термін аналіз грошового потоку робиться не тільки на основі фактичних даних за минулі періоди, але і на основі прогнозних даних на планований період. До нових методів прогнозування витрат відноситься також аналіз ділового ризику як спосіб оцінки кредитоспроможності клієнта.

Діловий ризик це ризик, пов'язаний з тим, що кругообіг фондів позичальника може не завершитися в строк і з передбачуваним ефектом. Факторами ділового ризику є різні при-

чини, що призводять до переривчастості або затримці кругообігу фондів на окремих стадіях. Фактори ділового ризику можна згрупувати за стадіями кругообігу. Отже, всі вище перераховані способи прогнозування витрат підприємства, що бере кредит, дозволяють повною мірою визначити кредитоспроможність клієнта, що в свою чергу веде до стабілізації не тільки самого процесу видачі кредиту, а й всієї кредитної системи в цілому.

12.5. Шляхи скорочення витрат за користування кредитом

У сучасній ринковій економіці існує безліч шляхів скорочення подібних витрат. Серед них і зменшень процентної ставки при укладенні кредитного договору, і збільшення швидкості повернення кредиту, і зменшення строку користування кредитом. Всі перераховані способи дозволяють відчутно знизити розміри позикового відсотка.

Однак, в умовах ринкової економіки величина позикового відсотка залежить і від попиту на кредит з боку господарників. Чим менше попит, тим дешевше кредит. Його величина визначається також базовою ставкою відсотка за позиками, що надаються комерційним банкам Центральним банком, а також середньою процентною ставкою за міжбанківським кредитом, тобто за ресурси, купуються у інших комерційних банків для своїх активних операцій.

Величина позикового відсотка залежить від середньої процентної ставки, що сплачується банком своїм клієнтам по депозитних рахунках різного виду, від структури кредитних ресурсів банку (чим вище частка залучених коштів, тим кредит дорожче). Величина позикового відсотка, як правило, тим вище, чим довший термін позики. Пояснюється це тим, що збільшення терміну позики пов'язано із зростанням ризику її непогашення через зміни економічних умов або фінансового стану позичальника.

Визначаючи ціну свого товару – кредиту, кредитори, природно, враховують і такий фактор, як стабільність грошового обігу в країні, насамперед темп зростання інфляції. Інфляція збільшує ризик кредитора. Тому чим вище темпи інфляції, тим дорожче повинна бути плата за кредит. Всі ці фактори і

визначають розміри позикового відсотка, більшість з них дозволяють знизити витрати за користування кредитом, що і необхідно підприємству, вдаються до послуг комерційного банку.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягає мета оцінки кредитоспроможності позичальника?

2. Які фактори впливу на вибір системи показників для оцінки кредитоспроможності позичальника використовуються банківськими установами?

3. Які зовнішні і внутрішні джерела інформації про кредитоспроможність потенційного позичальника використовує банк?

4. Які методи оцінки кредитоспроможності позичальника ви знаєте?

5. З якою періодичністю здійснюється оцінка кредитоспроможності позичальників?

6. Які показники характеризують ліквідність балансу позичальника?

7. Які існують методи зниження ризику на рівні кредитного портфеля банку?

8. Які показники характеризують фінансовий стан позичальника?

9. Які фінансові показники використовуються для оцінки кредитоспроможності позичальника – юридичної особи?

10. Які показники оцінюють ефективність використання основного та оборотного капіталу позичальника?

11. Які переваги мають методики рейтингової оцінки кредитоспроможності позичальника?

12. Які показники характеризують ділову активність позичальника?

13. У чому полягає сутність аналізу проекту, що кредитується?

14. Які висувають вимоги до аналізу грошових потоків позичальника?

15. Які особливості оцінки кредитоспроможності позичальника банком?

Список рекомендованої літератури

Базецкая А. И., Дяченко В. Л. Финансовый менеджмент: учеб. Пособие. Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Беке-това. Харьков: ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2017. 186 с.

Басовский Л. Е., Лунева А. М., Басовский А. Л. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. М.: Инфра-М, 2008. 222 с. ISBN 978-5-16-001285-8.

Бланк И. А. Управление денежными потоками. К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. 736 с.

Ковальчук К.Ф. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: навч. посіб. К.: Центр учб. літ., 2015. 326с

Ковальчук Т. М. Теорія економічного аналізу: навч.-метод. посіб. Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Рута, 2008. 392 с. ISBN 978-966-568-948-5

Козак І. І. Економічний аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. 2-ге вид. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2010. 217 с. ISBN 978-966-8687-57-0

Магопєць О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освіт.-проф. прогр. магістра за спец. «Облік і аудит». Кіровоград: КОД, 2010. 278 с.

Петряєва З. Ф., Хмєленко Г. Г. Організація і методика економічного аналізу: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. / Харківський національний економічний ун-т. Харків: ХНЕУ, 2009. 236 с. ISBN 978-966-676-304-7

Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємств. К.: Знання, 2004. 654 с.

Шеремет А. Д. Теория экономического анализа М.: ИНФРА-М, 2011. 352с. ISBN: 978-5-16-004550-4

13. ОЦІНКА ВИРОБНИЧО-ФІНАНСОВОГО ЛЕВЕРИДЖУ

Процес управління активами, спрямований на зростання прибутку, характеризується у фінансовому менеджменті категорією леверидж.

Виробничий леверидж – це потенційна можливість впливати на валовий дохід шляхом зміни структури собівартості та обсягу випуску.

Фінансовий леверидж – потенційна можливість впливати на прибуток підприємства шляхом зміни обсягу і структури довгострокових пасивів.

Виробничо-фінансовий леверидж – для якого характерна взаємозв'язок трьох показників: виторг, витрати виробничого та фінансового характеру та чистий прибуток.

Рівень виробничого левериджу (РВЛ) прийнято вимірювати наступним показником:

$$Р_{вл} = TGI / TQ \quad (13.1)$$

де TGI – темп зміни валового доходу, %.

TQ – темп зміни обсягу реалізації в натуральних одиницях, %.

Економічний сенс показника РВЛ досить простий - він показує ступінь чутливості валового доходу підприємства до зміни обсягу виробництва. А саме, для підприємства з високим рівнем виробничого левериджу, тобто з високою часткою умовно-постійних витрат, незначна зміна обсягу виробництва може привести до істотної зміни обсягу валового доходу. Значення цього показника не є постійним для даного підприємства і залежить від базового рівня обсягу виробництва, від якого йде відлік. Зокрема, найбільше значення показник має у випадках, коли зміна обсягу виробництва відбувається з рівнів, незначно перевищують критичний обсяг продажів. У цьому випадку навіть незначна зміна обсягу виробництва проводить до істотного відносного зміни валового доходу. Причина полягає в тому, що базове значення валового доходу в цьому випадку близько до нуля.

Просторові порівняння рівнів виробничого левериджу

можливі лише для підприємств, що мають однаковий базовий рівень випуску. Чим вище рівень умовно-постійних витрат по відношенню до рівня змінних витрат, тим вище рівень виробничого левериджу Підприємства з відносно вищим рівнем виробничого левериджу розглядаються як більш ризиковане з позиції виробничого ризику.

Під останнім розуміється ризик неотримання валового доходу, тобто виникнення ситуацій, коли підприємство не може покрити свої витрати виробничого характеру.

За аналогією з виробничим левериджем, рівень фінансового левериджу (РФЛ) вимірюється показником, що характеризує відносну зміну чистого прибутку при зміні валового доходу.

$$\text{РФЛ} = \frac{\text{TNI}}{\text{TGI}} \quad (13.2)$$

де TNI – темп зміни чистого прибутку, %

TGI – темп зміни валового доходу, %

$$\text{РФЛ} = \frac{\text{GI}}{\text{GI}-\text{I}} \quad (13.3)$$

де GI – валовий дохід;

I – сума% по позиках і позиками.

Коефіцієнт РФЛ має вельми наочну інтерпретацію. Він показує, у скільки разів валовий дохід перевершує оподатковуваний прибуток. Нижньою межею коефіцієнта є одиниця. Чим більше відносний обсяг залучених підприємством коштів, тим більше виплачена по них сума%, тим вище рівень фінансового левериджу. Таким чином, підвищення частки позикових фінансових ресурсів у загальній сумі довгострокових джерел коштів за інших рівних умов призводить до зростанню рівня фінансового левериджу.

Ефект фінансового левериджу полягає в тому, що чим вище його значення, тим більше нелінійний характер набуває зв'язок між чистим прибутком і валовим доходом незначна

зміна (зростання або спадання) валового доходу в умовах високого фінансового левериджу може призвести до значної зміни чистого прибутку.

Просторові порівняння рівнів фінансового левериджу можливі лише в тому випадку, якщо базова величина валового доходу порівнюваних підприємств однакова. З категорією фінансового левериджу пов'язане поняття фінансового ризику. Фінансовий ризик - це ризик пов'язаний з можливим браком коштів для виплати% до довгострокових позиках і позиками. Зростання фінансового левериджу супроводжується підвищенням ступеня ризикованості даного підприємства.

Виробничий і фінансовий леверидж узагальнюються категорією виробничо-фінансового левериджу.

Рівень його (Рл) може бути оцінений наступним показником:

$$Рл = РВЛ * РФЛ \quad (13.4)$$

$$Рл = \frac{с \times Q}{GI - I} \quad (13.5)$$

де с – маржинальний дохід;

Q – обсяг реалізації.

Виробничий і фінансовий ризики узагальнюються поняттям загального ризику, під яким розуміють ризик. Пов'язаний з можливим браком коштів для покриття поточних витрат і витрат на обслуговування зовнішніх джерел коштів.

Одне із головних завдань діяльності підприємства – максимізація рівня рентабельності власного капіталу за заданим рівнем фінансового ризику. Одним із основних механізмів реалізації цього завдання є «фінансовий леверидж».

Фінансовий леверидж характеризує використання запозичених засобів, які впливають на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу. Іншими словами, фінансовий леверидж – це об'єктивний фактор, який виникає із появою позичених засобів у обсязі капіталу, що використовує підприємство, і дозволяє підприємству отримати додатковий

прибуток на власний капітал.

Показник, який відображає рівень отримання додаткового прибутку на власний капітал за рахунок різної частини використання позикових засобів, називається ефектом фінансового левєриджу і розраховується за формулою:

$$\text{ЕФЛ} = (1 - \text{Спп}) * (\text{КВРа} - \text{ВК}) * \frac{\text{ПК}}{\text{ВК}} \quad (13.6)$$

де ЕФЛ – ефект фінансового левєриджу, який полягає у прирості коефіцієнта рентабельності власного капіталу, %;

Спп – ставка податку на прибуток, що виражена десятковим дробом;

КВРа – коефіцієнт валової рентабельності активів (відношення валового прибутку до середньої вартості активів), %;

ВК – середній розмір відсотків за кредит, що сплачує підприємство за використання позикового капіталу, %;

ПК – середня сума позикового капіталу, що використовується підприємством;

ВК – середня сума власного капіталу підприємства.

У наведеній формулі (7.1) можна виділити три основні складові:

1. Податковий коректор фінансового левєриджу $(1 - \text{Спп})$, що показує, якою мірою проявляється ефект фінансового левєриджу у зв'язку з різним рівнем оподаткування прибутку.

Податковий коректор фінансового левєриджу практично не залежить від діяльності підприємства, оскільки ставка податку на прибуток установлюється законодавством. Разом з тим, у процесі управління фінансовим левєриджем диференціал податкового коректора може бути використаний у таких випадках:

1) якщо за різними видами діяльності підприємствам установлені диференційовані ставки оподаткування прибутку;

2) якщо за окремими видами діяльності підприємство використовує податкові пільги на прибуток;

3) якщо окремі дочірні фірми підприємства здійснюють свою діяльність у вільних економічних зонах своєї країни, де діє пільговий режим оподаткування на прибуток;

4) якщо окремі дочірні фірми підприємства здійснюють свою діяльність у державах з більш низьким рівнем оподаткування на прибуток.

У цих випадках, впливаючи на галузеву або регіональну структуру виробництва (а відповідно, і на склад прибутку за рівнем її оподаткування), можна знизити середню ставку оподаткування прибутку, тобто підвищити вплив податкового коректора фінансового левериджу на його ефект (при інших рівних умовах).

2. Диференціал фінансового левериджу (КВР_а – ВК), що характеризує різницю між коефіцієнтом валової рентабельності активів і середнім розміром процента за кредит.

Диференціал фінансового левериджу є головною умовою, що формує позитивний ефект фінансового левериджу. Ефект виявляється тільки в тому випадку, коли рівень валового прибутку, що створюється активами підприємства, перевищує середній розмір процента за кредит, який використовує підприємство (включаючи не тільки його пряму ставку, але й інші витрати, що пов'язані із його залученням, страхуванням, обслуговуванням), тобто якщо диференціал фінансового левериджу є позитивною величиною. Чим більше позитивне значення диференціала фінансового левериджу, тим кращий буде його ефект.

У зв'язку з високою динамічністю цього показника він потребує постійного моніторингу у процесі управління ефектом фінансового левериджу. Цей динамізм обумовлений діяльністю деяких факторів.

По-перше, в період погіршення кон'юнктури фінансового ринку вартість позикових засобів може різко вирости і перевищити рівень валового прибутку, який створюється активами підприємства.

По-друге, зниження фінансової стійкості підприємства позичкового капіталу, що використовується підприємством, призводить до збільшення ризику його банкрутства, а це змушує кредиторів підвищувати рівень ставки процента за кредит, враховуючи в неї премії за додатковий фінансовий ризик. При певному рівні цього диференціал фінансового

левериджу може дорівнювати нулю, тому що використання позикового капіталу не призведе до приросту рентабельності власного капіталу, а навпаки, рентабельність власного капіталу знизиться, оскільки частина чистого прибутку, що створюється власним капіталом, буде йти на обслуговування позиченого капіталу за високими ставками процента.

По-третє, в період погіршення кон'юнктури товарного ринку зменшується обсяг реалізації продукції, тобто зменшується і розмір валового прибутку підприємства від операційної діяльності. У таких умовах від'ємна величина диференціала фінансового левериджу формується навіть при незмінних ставках процента за кредит за рахунок зниження коефіцієнта валової рентабельності активів.

В усіх цих випадках використання підприємством позиченого капіталу призводить до негативного (від'ємного) ефекту.

3. Коефіцієнт фінансового левериджу ($\frac{ПК}{ВК}$), що характеризує суму позиченого капіталу, який використовує підприємство, із розрахунку на одиницю власного капіталу.

Виділення цих складових дозволяє цілеспрямовано керувати ефектом фінансового левериджу у процесі фінансової діяльності підприємства.

Коефіцієнт фінансового левериджу – це важіль, що вказує на позитивний або негативний ефект, який отримується за рахунок відповідного значення його диференціалу. При позитивному значенні диференціала приріст коефіцієнта фінансового левериджу буде позитивно впливати на підвищення приросту коефіцієнта рентабельності власного капіталу і, навпаки, при негативному значенні диференціалу приріст коефіцієнта фінансового левериджу збільшить темп зниження коефіцієнта рентабельності власного капіталу.

Знання механізму впливу фінансового левериджу на рівень прибутковості власного капіталу і рівень фінансового ризику дозволяє цілеспрямовано управляти вартістю і структурою капіталу підприємства.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягає сутність левериджу та чи існує необхідність його розрахунку?
2. В чому сутність виробничого левериджу?
3. В чому сутність фінансового левериджу?
4. Що характеризує виробничо-фінансовий леверидж?
5. Для чого розраховується показник «ефект фінансового левериджу»?

Список рекомендованої літератури

Базецкая А. И., Дяченко В. Л. Финансовый менеджмент: учеб. пособие; Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. Харьков: ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2017. 186 с.

Басовский Л. Е., Лунева А. М., Басовский А. Л. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. М.: Инфра-М, 2008. 222 с. ISBN 978-5-16-001285-8

Бланк И. А. Управление денежными потоками. К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. 736 с.

Ковальчук К. Ф. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій: навч. посіб. К.: Центр учб. літ. 2015. 326с

Ковальчук Т. М. Теорія економічного аналізу: навч.-метод. посіб. Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Рута, 2008. 392 с. ISBN 978-966-568-948-5

Козак І. І. Економічний аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. 2-ге вид. Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2010. 217 с. ISBN 978-966-8687-57-0

Магопєць О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освіт.-проф. прогр. магістра за спец. «Облік і аудит». Кіровоград: КОД, 2010. 278 с.

Петряєва З. Ф., Хмєленко Г. Г. Організація і методика економічного аналізу: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. Харківський національний економічний ун-т. Харків: ХНЕУ, 2009. 236 с. ISBN 978-966-676-304-7

Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємств. К.: Знання, 2004. 654 с.

14. КОРОТКОСТРОКОВИЙ ПРОГНОЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

14.1. Роль і значення фінансового планування у виробничо-господарської діяльності підприємства

14.2. Фінансовий план підприємства

14.3. Методи розробки фінансового плану

14.4. Оперативне фінансове планування на підприємстві

14.5. Бізнес-планування на підприємстві

14.1. Роль і значення фінансового планування у виробничо-господарської діяльності підприємства

Фінансове планування на підприємстві – це планування всіх його доходів і надходжень, а також напрямків витрачання грошових коштів. Воно є завершальним етапом прогнозування виробничо-господарської діяльності підприємства, його соціального та економічного розвитку.

Підвищення ролі фінансів в ринковій економіці в значній мірі визначається рівнем фінансового планування на підприємстві, бо ніякий інший вид планування не може мати для господарюючого такого глобального, узагальнюючого значення. Саме фінансове планування охоплює всі без винятку сторони грошових відносин підприємства.

Фінансове планування пов'язане, перш за все, з виробничою діяльністю підприємства і спрямоване на забезпечення його відповідними грошовими ресурсами. Воно націлене на виявлення внутрішніх резервів і дотримання режиму економіки. Значення фінансового планування полягає ще й з тому, що воно пов'язує воедино всі вартісні показники, процес виробництва та реалізації продукції, механізм накопичень, витрати і зобов'язання підприємства.

В умовах переходу до ринкових відносин, повної самостійності підприємств фінансові плани відображають

стратегію і тактику використання грошових ресурсів, залучення позикового капіталу, розвитку виробництва.

Фінансовий план, в кінцевому підсумку, відповідає на наступні питання:

Які доходи і надходження очікуються в даному плановому періоді?

Які витрати і відрахування чекають?

Яким чином збалансувати у разі потреби доходи і витрати підприємства?

Не викликає сумніву той факт, що без цих орієнтирів підприємство не може ефективно функціонувати, бо саме в них сформульовані його цілі і завдання на майбутній період.

Таким чином, роль і значення фінансового планування на підприємстві полягає в тому, що воно покликане вирішувати такі завдання:

- забезпечення фінансовими ресурсами виробничо-господарської діяльності;
- освіта грошових накопичень;
- конкретизацію фінансових відносин з бюджетом, фондами та банками;
- забезпечення реальної збалансованості планованих доходів і витрат на принципах самофінансування та самоокупності;
- контроль за фінансовим станом, ліквідністю і платоспроможністю підприємства.

Тактично фінансове планування спрямоване на оперативну фінансову роботу, виконання термінових зобов'язань підприємства, забезпечення оплати праці та розрахунків з постачальниками, недопущення заборгованостей, підтримка на необхідному рівні ліквідності, платоспроможності і кредитоспроможності господарю.

Фінансове планування на підприємстві включає:

- а) річне фінансове планування;
- б) оперативне фінансове планування.

14.2. Фінансовий план підприємства

Взаємозв'язок фінансового і виробничого планування обумовлює необхідність розробки на підприємстві єдиного плану – плану соціального та економічного розвитку. Його складовою частиною є «Баланс доходів і витрат» – фінансовий план підприємства, в якому відображається рух усіх фінансових ресурсів як за доходами, так і за видатками. Річне фінансове планування є плануванням «здійснення». Воно проводиться з розбивкою поквартально, так як протягом року рух грошових ресурсів може різко змінюватися.

Як правило, баланс доходів і витрат підприємства складається з наступних розділів:

- I. Доходи і надходження коштів.
- II. Витрати і відрахування коштів.
- III. Взаємовідносини з бюджетом.
- IV. Взаємини з кредитом.

Принципова структура розділів фінансового плану виглядає таким чином:

- I. Доходи і надходження коштів
 - 1. Валовий прибуток.
 - 2. Надходження від позареалізаційних операцій та іншої реалізації.
 - 3. Амортизаційні відрахування.
 - 4. Приріст стійких пасивів.
 - 5. Надходження коштів за комунальні та інші послуги.
 - 6. Економія від виконання робіт господарським способом.
 - 7. Мобілізація внутрішніх резервів.
 - 8. Емісія цінних паперів.
 - 9. Інвестиційні внески.
 - 10. Минуща дебіторська заборгованість.
 - 11. Податкове зобов'язання з ПДВ.
 - 12. Акцизний збір в реалізації.
 - 13. Податки, збори та платежі, які включаються в собівартість і відраховуються до бюджету і спеціальних фондів.
 - 14. Лізингові надходження.
 - 15. Інші доходи і надходження коштів.
- II. Витрати і відрахування коштів

1. Капітальні вкладення виробничого та невиробничого призначення.

2. Приріст нормативу власних оборотних коштів.
3. Інвестиції в основні засоби та нематеріальні активи.
4. Витрати на проведення НДДКР.
5. Платежі за лізинговими операціями.
6. Витрати з утримання об'єктів соціальної сфери.
7. Кредиторська заборгованість.
8. Довго-і короткострокові фінансові вкладення.
9. Виплата дивідендів.
10. Емісійні витрати.
11. Відрахування до фондів підприємства.
12. Податковий кредит з ПДВ.
13. Інші витрати і відрахування засобів.

III. Взаємовідносини з бюджетом

1. Платежі до бюджету та фондів, у тому числі:

- 1.1. Податок на прибуток.
- 1.2. ПДВ.
- 1.3. Акцизний збір.

1.4. Податки, що сплачуються за рахунок прибутку, що залишаються в розпорядженні підприємства.

- 1.5. Відрахування в спеціальні фонди.
- 1.6. Місцеві податки і збори.
- 1.7. Інші відрахування та платежі.

2. Асигнування з бюджету, в тому числі:

- 2.1. Дотації.
- 2.2. Субсидії.
- 2.3. Бюджетне фінансування.

IV. Взаємини з кредитом

1. Погашення кредитів, у тому числі сплата відсотків по довгострокових позиках.

2. Залучення довгострокових кредитів.

За рахунок коштів IV розділу, а в деяких випадках і III, балансуються доходи і витрати підприємства.

Внаслідок такої побудови руху грошових ресурсів, фінансове планування охоплює весь оборот коштів підприємства. Це дає можливість проводити аналіз і оцінку

надходжень і витрат, приймати рішення про можливі способи фінансування виробничо-господарської діяльності підприємства в разі виникнення їх дефіциту.

План вважається остаточно складеним, якщо він збалансований. Закінчується розробка фінансового плану складанням шахової таблиці, у якій по вертикалі показується спрямування коштів за видатками, а по горизонталі – джерела їх покриття доходами.

14.3. Методи розробки фінансового плану

Існує кілька методів складання балансу доходів і витрат підприємства.

1. Нормативний метод. Сутність його полягає в тому, що надходження фінансових ресурсів та їх витрата визначається на основі відповідних норм і нормативів. Одні з них є державними (ставки податкових платежів, норми амортизації тощо), інші – внутрішніми (норми витрати сировини і матеріалів, ціни, норматив оборотних коштів, норми розподілу прибутку, плановані витрати і т. п.). Знаючи норми, нормативи і об'ємні показники, розраховують надходження грошових коштів на підприємство, а потім і їх витрати. Необхідно відзначити, що окремі показники фінансового плану розраховуються укрупнено, наприклад, доходи від реалізації майна, надходження від соціальної сфери, різні види економії і т. д.

2. Розрахунково-аналітичний метод. Полягає в тому, що на основі аналізу досягнутих фінансових результатів у звітному періоді, прийнятих за базу, та прогнозу індексів їх зміни визначаються планові показники. Цей метод планування називається від досягнутого. Він застосовується при нестійкому фінансовому стані підприємства і нестабільному економічному становищі в державі, тобто все планування будується на орієнтовному прогнозі.

3. Балансовий метод полягає в тому, що шляхом складання відповідних балансів по доходах і видатках перебуває варіант їх ув'язки. Метод використовується при плануванні прибутку та інших фінансових показників.

4. Економіко-математичне моделювання. Цей метод дає можливість знайти кількісну залежність між фінансовими показниками та факторами їх визначальними. Вона виражається через відповідну математичну модель, яка може включати як функціональні, так і кореляційні зв'язки. Наприклад, встановлюється модель залежності прибутку від об'єкта реалізації, витрат, цін, інфляції, а також від їх коливання.

14.4. Оперативне фінансове планування на підприємстві

В умовах повної самостійності підприємства і самофінансування, дефіциту платіжних засобів особливого значення набуває оперативне планування і управління грошовими ресурсами господарюючого органу. Дана обставина пов'язана з тим, що підприємство повинно постійно фінансувати виробництво, виконувати поточні невідкладні зобов'язання, забезпечувати свою ліквідність на нормальному рівні.

Важливість оперативного фінансового планування та управління диктується ще й тим, що доходи підприємства та надходження коштів носять імпульсивний характер, вони залежать від ринкового попиту на продукцію і платоспроможності клієнтів.

Витрати ж господарюючого органу, як правило, в часі відносно стабільні, бо регламентуються чинним законодавством, договірними зобов'язаннями і внутрішніми нормами підприємства. Враховуючи, що поточні доходи і надходження зазвичай менше витрат, підприємство намічає шляхи маневрування грошовими ресурсами, забезпечуючи ними, перш за все, виробництво, а потім зобов'язання. Для цього щомісяця складається свого роду прогноз поточних надходжень і поточних витрат грошових коштів підприємства, який знаходить своє відображення в так званому платіжному календарі (основному документі оперативного фінансового планування). Платіжний календар розбивається по тижнях або декадах, а потім подовово. Таким чином, підприємство отримує картину руху його грошових ресурсів в розрізі доби і тижня, тобто протягом короткого проміжку часу.

Платіжний календар не є мініатюрною копією фінансового плану підприємства. Він відрізняється від фінансового плану тим, що складається не по кінцевим показникам, а включає всі поточні валові надходження і валові витрати підприємства за якийсь місяць. Наприклад, в платіжний календар включаються надходження від споживачів продукції, робіт, послуг, платежі постачальникам, витрати на виплату зарплати, поточні відрахування з податків, платежами т. п.

Якщо у фінансовому плані передбачається отримання і повернення лише довгострокових кредитів, то в платіжному календарі планується короткострокове кредитування підприємства, хоча може показуватися і повернення довгострокових кредитів, термін погашення яких настав у той чи інший місяць.

Таким чином, основним завданням оперативного фінансового планування є визначення підприємством майбутніх витрат на даний місяць і вишукування джерел їх покриття. При складанні платіжного календаря, перш за все, плануються валові витрати та платежі, а потім встановлюється розмір грошових коштів, необхідних підприємству в даному періоді.

Платіжний календар підприємства має наступну структуру:

- I. Валові витрати та платежі.
 1. Зарплата.
 2. Нарахування на зарплату.
 3. Платежі до бюджету, в тому числі:
 - 3.1. Податок на прибуток.
 - 3.2. ПДВ та акцизи.
 - 3.3. Податок з доходів.
 - 3.4. Відрахування на бюджетні та позабюджетні фонди, місцевий бюджет.
 4. Розрахунки з постачальниками.
 5. Погашення кредиторської заборгованості.
 6. Штрафи та пені за договірними зобов'язаннями.
 7. Повернення кредиту і відсотків по ньому.
 8. Інші витрати та платежі.
- II. Валові доходи і надходження.

1. Виторг від реалізації продукції, робіт, послуг.
2. Надходження від позареалізаційних операцій та іншої реалізації.
3. Дебіторська заборгованість.
4. Дотації та субсидії.
5. Надходження від соцкультпобуту.
6. Повернення переплачених податків.
7. Недоїмки, штрафи, пені.
8. Інші надходження.
9. Залишок коштів на розрахунковому рахунку.
10. Короткостроковий кредит банку.

Валові доходи і витрати зрівнюються за рахунок залучення позикових ресурсів. Тому платіжний календар може являти собою міні-баланс витрат і надходжень грошових коштів підприємства.

Оперативне фінансове планування включає в себе також касове планування, яке відображає оборот готівки на підприємстві.

Касове планування має на меті:

- а) визначити рух готівки через касу підприємства;
- б) встановити витрата готівки на поточні фінансові операції, у тому числі на видачу зарплати;
- в) провести розрахунок потреби в готівки на виплату заробітної плати з урахуванням утримань і перерахувань і здійснити своєчасно замовлення її в банку;
- г) визначити ліміт залишається готівки в касі підприємства і порядок інкасації готівки банком.

Для цього поквартально складається касовий план з розбивкою по місяцях, який має наступну структуру:

1. Надходження грошей (крім одержуваних в банку).
 - 1) Оплата путівок.
 - 2) Підлягає оплаті спецодяг.
 - 3) Квартплата та комунальні послуги.
 - 4) Виторг від реалізації матеріальних цінностей працівникам підприємства.
- 5) Інші надходження готівки. Із загальної суми надходжень:

а) витрачається на місці;

б) здається в банк.

II. Витрати готівки (у тому числі одержуваної в банку).

1. Зарплата та інші виплати з оплати праці.

2. Пенсії, допомоги, стипендії.

3. Витрати на відрядження.

4. Господарські витрати.

5. Інші видачі.

III. Розрахунок виплат зарплати, та інших виплат з оплати праці (розкриваються п.п. 1 і 2 розділу II).

1. Фонд зарплати.

2. Премії з фонду споживання.

3. Пенсії, допомоги і стипендії за рахунок підприємства.

4. Надбавки до зарплати.

5. Інші виплати, не включені до фонду зарплати.

6. Разом

7. Утримання:

7.1. Податок з доходу.

7.2. За товари куплені в кредит.

7.3. Інші утримання.

8. Разом.

9. Перерахування:

9.1. Зарплати в банки.

9.2. Поштою.

9.3. В інші установи.

10. Разом

11. Підлягає видачі готівкою (п. 6 - п. 8 - п. 10).

IV. Календар виплати зарплати складається на квартал з розбивкою по місяцях і днях видачі заробітної плати, порядок якої передбачений Колективним договором підприємства. Для розробки календаря виплати заробітної плати сума, що підлягає до видачі готівкою (п. 11), ділиться на три, а потім у прийнятій на підприємстві пропорції на аванс і доплату за звітний місяць. Касовий план госпорган подає за 15 днів в обслуговуючий його банк, який формує план потреби в готівки за календарем місяця. Таким чином, банк «готує» готівку по днях її видачі клієнтам.

В окремі дні місяця підприємство може передбачати отримання в касі банку дрібних сум для поточних операцій, якщо надходження по розділу I касового плану недостатні. На підставі касового плану банк встановлює для підприємства порядок інкасації готівки. Для цього по розділу I визначаються середньоденні залишки готівки в касі підприємства. З них віднімається ліміт готівки, який дозволений за інструкцією НБУ підприємству залишати в касі на наступну добу. Залежно від отриманого сальдо керівник банку визначає періодичність приїзду інкасатора на підприємство.

Оперативне фінансове планування включає також кредитне планування. У результаті розбивки платіжного календаря по тижнях або декадах проглядається ситуація по надходженнях і видатках грошових коштів. Якщо витрати більше надходжень і немає інших джерел їх покриття, виявляється явна потреба в короткострокових кредитах банку. Таким чином, підприємство вибудовує план-графік залучення банківських кредитів в розрізі місяця.

14.5. Бізнес-планування на підприємстві

Перехід до ринкової економіки, розвиток конкуренції обумовлюють необхідність оновлення технології і обладнання на підприємстві з метою поліпшення якості продукції та розширення її ринків збуту, зростання експортного потенціалу. Тому практично у кожного підприємства виникає потреба в розробці реальних програм-проектів розвитку на найближчу перспективу з урахуванням ринкових тенденцій. Ці проекти, як правило, ресурсомісткі і дорогі. Успіх їх фінансування та реалізації значною мірою залежить від того, наскільки аргументовані доводи підприємства в досягненні поставлених цілей і завдань. У лексиконі ринкової економіки такі програми-проекти називаються бізнес-планами.

Бізнес-план – це планово-аналітичний документ, розроблений на підприємстві за встановленою формою. Він розкриває характерні особливості проекту, доцільність його реалізації, потрібні фінансові ресурси та джерела їх покриття. У

бізнес-плані, таким чином, обґрунтовується необхідність вкладення грошових коштів в конкретний проект та їх розмір, визначаються джерела залучення інвестицій, оцінюється ефективність їх використання.

Бізнес-план складається з глибиною прогнозу на 5 - 7 років з помісячною розбивкою показників для першого року впровадження, поквартальною – для другого і річний – починаючи з третього.

Типовий бізнес-план має такі розділи:

1. Резюме.
2. Характеристика підприємства.
3. Продукція та її характеристика.
4. Оцінка ринку збуту.
5. Стратегія маркетингу.
6. Виробничий план.
7. Організаційний план.
8. Стратегія фінансування.
9. Оцінка ризику.
10. Обов'язки сторін, які здійснюють реалізацію

проекту.

Найменування і перелік розділів бізнес-плану, їх зміст і ступінь деталізації можуть мінятися залежно від складності та особливостей пропонованого проекту, але форма і структура практично зберігають вищенаведений вигляд.

Відкриває зміст бізнес-плану резюме.

Воно складається після розробки всіх розділів бізнес-плану і повинно коротко відповідати на наступні питання:

- Що і яким чином передбачається зробити?
- Коли і за рахунок яких ресурсів?
- Які конкурентні та купівельні спроможності продукції?
- Де знаходиться ринок збуту і яка його ємність?
- Які витрати на виробництво продукції та її реалізацію?
- Що отримає інвестор від впровадження бізнес-плану і

який при цьому ризик?

- Який термін окупності інвестицій і розмір прибутку?

Якщо розробники бізнес-плану мають переконливі відповіді на поставлені питання, то успіх проекту на 50%

забезпечений в тому сенсі, що будуть вирішуватися інвестиційні проблеми.

Характеристика підприємства представляється таким чином, щоб користувач бізнес-плану мав уявлення про його власності, виробничій структурі, основних видах діяльності, обсягах випуску продукції, її номенклатуру тощо. В обов'язковому порядку наводяться економічні та фінансові показники роботи підприємства за останні три роки, за даними балансу за останній рік дається оцінка його фінансового стану.

У даному розділі також характеризуються виробничі потужності підприємства, можливість їх використання при реалізації проекту, а також визначається додаткова потреба в обладнанні і його вартість.

Продукція та її характеристика є основоположним розділом бізнес-плану. Саме в цьому розділі формується мета проекту – удосконалення продукції або випуск нової. Тому розробник бізнес-плану характеризує продукцію з таких позицій:

- стадія життєвого циклу продукції (ескізний або робочий проект, дослідний зразок, проведення випробувань, передача у виробництво);
- рівень новизни продукції (винахід, ліцензія, ноу-хау) і ступінь її захищеності (авторське свідоцтво, патентна чистота, висновок екологічної експертизи);
- споживчі властивості продукції (дається її оцінка в порівнянні з аналогами);
- привабливість продукції (за даними маркетингових досліджень вказується попередня її ціна).

Оцінка ринку збуту. Ринок збуту є особливою сферою діяльності виробника продукції, бо ринок визначає необхідність випуску товарів, виконання робіт, надання послуг. Розробка цього розділу бізнес-плану є найбільш складною, оскільки вимагає обробки значних обсягів інформації, проведення маркетингових досліджень, вивчення діяльності конкурентів і т. п. Оцінка ринку збуту включає:

- розрахунок ємності існуючого ринку по продукції, пропонованої у проекті;

- визначення конкурентів і їх можливостей з випуску даної або аналогічної продукції;
- сегментацію ринку, т; тобто виділення тієї його частини, на яку орієнтують збут продукції розробники бізнес-плану;
- попередній розрахунок витрат по збуту і передбачуваних доходів;
- розробку плану виробництва і реалізації продукції за періодами виконання проекту.

Стратегія маркетингу детально розкриває механізми з просування продукції на ринку. Вона включає цінову політику, рекламну стратегію, передпродажне обслуговування, гарантії якості і т. п. У цьому розділі бізнес-плану відображаються наступні позиції:

- передбачувана система збуту продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках;
- ціна реалізації і структура ціноутворення (ціна повинна забезпечити продукції доступність і сприяти розширенню ринку збуту перед постійною конкуренцією);
- необхідні заходи щодо реклами та інших заходів, що сприяють збуту (спецпослуги, гарантії, надання запчастин, доставка і т. д.).

Виробничий план. Даний розділ покликаний переконати потенційного інвестора або партнера про можливості виконання проекту в потрібні терміни і в певному обсязі. У ньому повинні відображатися наступні позиції:

- визначення виробничої бази, на якій передбачається реалізовувати проект (діючої або новозбудованої);
- необхідні виробничі потужності і динаміка їх приросту;
- номенклатура обладнання, його вартість і виробник;
- основні види споживаних матеріальних ресурсів, обсяги поставок, їх вартість;
- характеристика постачальників матеріальних ресурсів, їх місцезнаходження;
- досвід роботи з постачальниками та їх репутація;
- рівень кооперації виробництва, оцінка підприємств-суміжників;

- необхідна чисельність основного виробничого персоналу, його наявність, рівень кваліфікації;
- динаміка планованого обсягу виробництва продукції в натуральному і вартісному вираженні;
- схеми виробничих потоків;
- передбачувані методи забезпечення та контролю якості продукції.

Завершується розділ розрахунком планової кошторису витрат на виробництво в динаміці по роках реалізації проекту із обов'язковим відображенням витрат на охорону навколишнього середовища та утилізацію відходів. Організаційний план розкриває заходи, які передбачаються для виконання проекту. У цьому розділі подаються:

- Календарний план виконання робіт (обсяг, терміни, відповідальні особи);
- схема управління підприємством та завдання, які вирішуються на кожному рівні, необхідний кадровий склад;
- форма власності та правовий статус підприємства, передбачувані засновники та їх частка в статутному капіталі.

стратегія фінансування є визначальним розділом бізнес-плану і в ньому повинні відображатися наступні позиції:

- обсяг інвестицій, необхідний для здійснення проекту, в тому числі за структурою вкладень (основні та оборотні кошти, інфраструктура);
- обсяг інвестицій за джерелами фінансування та видами валют (власні і позикові кошти, держвкладення, емісія цінних паперів і т. п.);
- очікувані доходи від впровадження проекту;
- витрати виробництва і збуту;
- окупність проекту;
- терміни та обсяги повернення позикових коштів та відсотків по них.

Для обґрунтування кожної позиції розробнику бізнес-плану необхідно виконати ряд досліджень і розрахунків з тим, щоб можна було:

- а) прогнозувати обсяги реалізації продукції;
- б) визначати розміри доходів і витрат;

в) складати баланс грошових витрат і надходжень.

Найбільш складним є прогноз обсягів реалізації продукції. Його якість залежить від точності опрацювання можливостей підприємства завоювати ринки збуту на найближчі 5-7 років. А це завдання непросте, якщо врахувати коливання попиту і постійну конкуренцію. Разом з тим реальність прогнозу визначає правильність всіх наступних розрахунків.

Оцінка ризику інвесторів проекту ведеться за результатами аналізу різних чинників, що негативно впливають на умови і процес робіт. До таких факторів зазвичай відносять: скорочення обсягу виробництва і продажів, дії конкурентів, завищення вартості робіт, складності матеріально-технічного постачання, порушення строків фінансування та ін. У даному розділі визначається ступінь небезпеки кожного фактора і описуються пропозиції щодо мінімізації впливу несприятливих обставин шляхом альтернативних дій. Таким чином, бізнес планування в корені відрізняється від звичайного фінансового планування на підприємстві.

Бізнес-план розробляється з метою обґрунтування ефективності новизни в техніці і технології, оцінки рівня витрат і доходів, вишукування джерел фінансування, в тому числі і шляхом залучення інвесторів.

Питання для самоконтролю

1. Які існують методи прогнозування тенденцій розвитку ринку, на якому функціонує підприємство?
2. В чому полягає мета фінансового прогнозування?
3. За допомогою якого сучасного програмного забезпечення здійснюється прогнозування тенденцій розвитку діяльності підприємства?
4. Які методи фінансового планування на підприємствах застосовуються сучасною системою менеджменту?
5. В чому полягає нормативний метод планування?
6. В чому полягає метод коефіцієнтів?
7. В чому полягає балансовий метод?

8. Які моделі дозволяють структурувати та ідентифікувати взаємозв'язок між показниками, що характеризують фінансову діяльність підприємства?

9. Яким чином та із застосуванням яких методів складається фінансовий план підприємства?

10. Яке місце бізнес-планування в системі фінансового планування діяльності підприємства?

11. Які складові частини бізнес-плану?

12. В чому полягає сутність та значення оперативного фінансового плану?

Список рекомендованої літератури

Банк В. Р. С. В. Банк, А. В. Тараскина. Финансовый анализ: учеб. пособ. М.: ТК Велби, Изд-во. Проспект, 2006. 344 с. 5-482-00022-2

Базецкая А. И. Финансовый менеджмент: учеб. пособие / А. И. Базецкая, В. Л. Дяченко; Харьков. нац. ун-т гор. хоз-ва им. А. Н. Бекетова. Харьков: ХНУГХ им. А. Н. Бекетова, 2017. 186 с.

Басовский Л. Е., Лунева А. М., Басовский А. Л. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности. М: Инфра-М, 2008. 222 с. ISBN 978-5-16-001285-8

Білик М. Д., Павловська О. В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 592 с. 966-574-799-1.

Бланк И. А. Управление денежными потоками. К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. – 736 с.

Гушко С. В., Шайкан А. В., Шайкан Н. П., Гушко О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Вид. 2-е, переробл. і допов. Кривий Ріг: Чернявський Д. О., 2011. 174 с.

Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: МАУП, 2001. 152 с.

Карамзін В. Я. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К.: Центр учб. літ., 2008. 392 с.

Ковальчук К.Ф Аналіз господарської діяльності: теорія,

методика, розбір конкретних ситуацій: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2015. 326с

Ковальчук Т. М. Теорія економічного аналізу: навч.-метод. посіб. Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Рута, 2008. 392 с. ISBN 978-966-568-948-5

Козак І. І. Економічний аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; Львів. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. 2-ге вид. Л.: ЛРІДУ НАДУ, 2010. 217 с. ISBN 978-966-8687-57-0

Кононенко О. Анализ финансовой отчетности: учеб. пособие. Харьков: Фактор, 2002. 144с.

Магопець О. А. Фінансовий аналіз: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освіт.-проф. прогр. магістра за спец. «Облік і аудит» Кіровоград: КОД, 2010. 278 с.

Петряєва З. Ф., Хмеленко Г. Г. Організація і методика економічного аналізу: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни.; Харківський національний економічний ун-т. Харків: ХНЕУ, 2009. 236 с. ISBN 978-966-676-304-7

Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємств. К.: Знання, 2004. 654 с.

Сухарев П. М., Косова Т. Д., Сіменко І. В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Донецьк: ДонДУЕТ, 2002. 299 с.

Шеремет А. Д. Теория экономического анализа. М.: ИНФРА-М, 2011. 352с. ISBN: 978-5-16-004550-4.

Навчальне видання

Електронне видання

БАЗЕЦЬКА Ганна Ігорівна

**КОРПОРАТИВНИЙ ОБЛІК
ТА ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ
ДЛЯ МЕНЕДЖЕРІВ**

Конспект лекцій

для студентів
другого (магістерського) рівня вищої освіти
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 073 «Менеджмент»

Відповідальна за випуск

Редактор

Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*